

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**SPORTİF REKREASYON FAALİYETLERİNE KATILAN
BİREYLERDE EKOREKREASYONEL TUTUM**

Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

ARALIK 2018

**SPORTİF REKREASYON FAALİYETLERİNE KATILAN
BİREYLERDE EKOREKREASYONEL TUTUM**

Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

**DOKTORA TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2018

Tebessüm AYYILDIZ DURHAN tarafından hazırlanan "Sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan bireylerde ekorekreatif tutum" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Beden eğitimi ve Spor Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan : Prof.Dr. Settar KOÇAK

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, ODTÜ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Prof.Dr. Metin YAMAN

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

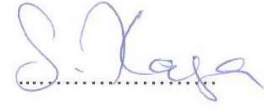
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç.Dr. Sabri KAYA

Rekreasyon Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

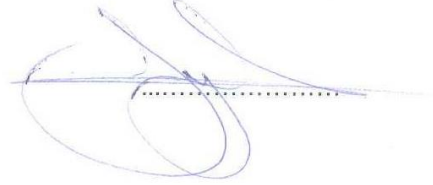
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Dr. Öğr.Üyesi Fatih YENEL

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 24/12/2018

Jüri üyeleri tarafından DOKTORA tezi olarak uygun görülmüş olan bu tez Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

.....
Prof. Dr. Mustafa ASLAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

24/12/2018

**SPORTİF REKREASYON FAALİYETLERİNE KATILAN BİREYLERDE
EKOREKREASYONEL TUTUM
(Doktora Tezi)**

Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Aralık 2018**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; ekorekreasyona yönelik bir tutum ölçeği geliştirmek ve elde edilen ölçüm aracı ile sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan bireylerin ekorekreasyonel tutum düzeylerinin belirlenerek, değişkenlerin bu düzeyi ne doğrultuda değiştirdiğini araştırmaktır. Araştırmanın ölçek geliştirme aşamasında, test tekrar test yöntemiyle Gazi Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerden veriler toplanmıştır. Nitel verilerle içerik analizi yapılarak ve literatür taranarak oluşturulan madde havuzu 95 sorudan, uzman görüşleriyle 61 maddeye düşürülmüş devamında pilot uygulama yapılmıştır. Deneme formu ilk uygulamada 544 öğrenci üzerinde uygulanmış, elde edilen verilerle yapılan KMO (.95) ve Barlett (17536.301, $p < 0.001$) testi sonucu örneklem sayısının faktör analizi yapmak için uygun olduğu görülmüştür. AFA sonrası .47 ile .84 arasında değişen faktör yükleri ile 6 faktörlü (bireysel, toplumsal, davranış, antipati, çevresel duyarlılık ve doğayla iletişim alt boyutlarından oluşan), 31 maddelik yapı elde edilmiş, toplamda varyansın %60'ı açıklanmıştır. İç tutarlılık katsayısı ölçeğin tamamı için .91'dir. İkinci uygulama sonrası yapılan DFA yapı geçerliliğine kanıt oluşturmaktadır (RMSA .061, SRMR 0.56, NFI 0.95, CFI 0.97, NNFI 0.96, χ^2/df 2.416). Elde edilen ölçüm aracıyla farklı illerde sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan 415 katılımcı ile ekorekreasyona yönelik tutum düzeyi ve belirli değişkenlerin bu düzeyi ne doğrultuda değiştirdiğine yönelik analizler betimleyici istatistikler, Bağımsız Örneklem T Testi, ANOVA ve Tukey (HSD-LSD) testlerinden yararlanılarak yapılmıştır. Bu aşamada iç tutarlılık katsayısı tüm ölçüm aracı için .92 olarak saptanmıştır. Ekorekreasyona yönelik tutum düzeyinin yüksek olduğu, en yüksek tutum puanının antipati alt boyutunda, en düşük tutum puanının ise davranış alt boyutunda olduğu görülmektedir. Ekorekreasyona yönelik tutum düzeyi cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, bitki yetiştirme durumları, hayvan besleme durumları, günlük boş zaman süresi, haftalık boş zaman süresi yeterliliği, verimli boş zamana sahip olma durumları, son bir yıl içinde doğal alanların ziyaret edilme sıklığı, ekorekreasyonel aktivitelere katılma süresi gibi değişkenler toplam puanlar ve alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ortaya koymuştur, bunun yanı sıra iş grubu, algılanan gelir değişkenleri ile EYTÖ arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmektedir. Sonuç olarak çalışmada analiz edilen ölçüm aracının ekorekreasyona yönelik tutumu ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu, ölçüm aracıyla elde edilen veriler analiz edildiğinde katılımcılardan kadınların, 36 yaş ve üzerinde olanların, lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların, bekar olanların, bitki yetiştiren ve hayvan besleyenlerin, günlük 7 saat ve daha fazla zamana sahip olduğunu ifade edenlerin, haftalık boş zaman sürelerini kesinlikle yeterli olarak niteleyenlerin, boş zamanlarını verimli geçirdiklerini düşünenlerin, son bir yıl içinde doğal alanlara çok sık gittiğini belirtenlerin, ekorekreasyonel aktivitelere 7 yıl ve daha fazla süredir katılanların ve doğada yürüyüş ve kampçılık aktivitelerini tercih edenlerin EYTÖ puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Araştırma bu örneklem grubu için doğayla daha fazla vakit geçiren ve iletişim kuranların ekorekreasyonel tutumlarının artış gösterdiğini ancak davranışa yansımadığını ortaya koymaktadır.

Bilim Kodu : 1301

Anahtar Kelimeler : Ekorekreasyon, Tutum, Ölçek Geliştirme

Sayfa Adedi : 122

Danışman : Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK

ECORECREATIONAL ATTITUDE OF PARTICIPANTS IN SPORTIVE RECREATION ACTIVITIES

(Ph. D. Thesis)

Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF HEALTH SCIENCES

December 2018

ABSTRACT

The aim of this research is to develop an attitude scale for ecorecreation and to investigate the effect of variables on the level of ecorecreational attitudes of the individuals participating in sportive recreation activities with the measurement tool obtained. During the scale development phase of the study, data were collected from students who were trained at different faculties of Gazi University by test re-test method. Qualitative data were analyzed by content analysis and literature survey was conducted. The test form was applied on 544 students in the first application and it was found that the obtained data were suitable for the factor analysis of the number of the resultant samples of KMO (.95) and Barlett (17536.301, $p < 0.001$). After the EFA, 31 factorial structure was obtained with factor loadings ranging from .47 to .84 (consisting of individual, social, behavior, antipathy, environmental sensitivity and nature communication sub-dimensions) and 60% of the total variance was explained. The internal consistency coefficient is .91 for the entire scale. The CFA after the second administration is evidence of construct validity (RMSA .061, SRMR 0.56, NFI 0.95, CFI 0.97, NNFI 0.96, χ^2/df 2.416). 415 participants involved in sportive recreation activities in different cities by means of the obtained measurement and analyzes were made on the level of attitude towards ecorecreation. 415 participants who attended in sportive recreation activities in different cities by means of the obtained measurement were analyzed by descriptive statistics, Independent Sampling T Test, ANOVA and Tukey (HSD-LSD) tests on the level of attitude towards ecorecreation and whether certain variables affected this level. At this stage, the internal consistency coefficient was .92 for the entire measurement instrument. It is seen that the level of attitude toward ecorecreation is high, the highest attitude score is in the antipathy subdimension and the lowest attitude score is in the behavior subdimension. Statistically significant differences were found in the total scores and subdimensions of ETAS between gender, age, education level, marital status, plant growth, feeding animals, daily leisure, adequacy of weekly leisure, efficiency leisure, the frequency of visits to natural areas within the last year, the duration of participation in ecorecreational activities and also it is observed that there is no significant difference between the occupation group, perceived income variables and ETAS. As a result, when the data collected by the measurement tool are analyzed, it is seen that the participants who are aged 36 and over, the ones with the graduate education level, the single ones, the plant growers and the animal feeders, those who say that they have 7 hours a day or more and those who think that those who consider weekly leisure time as definite enough and those who think that they have spent their spare time efficiently go to the natural areas very frequently in the last one year are those who have 7 years or more of ecorecreational activities and and those who prefer trekking and camping activities in nature can be said to be higher than the other groups. The research reveals that the ecorecreational attitudes of those who spend more time with the nature and communicate with the nature increase but not reflected in the behavior.

Science Code : 1301

Key Words : Ecorecreation, Attitude, Scale Development

Page Number : 122

Advisor : Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK

TEŞEKKÜR

Uzun ve meşakkatli bir yol olan doktora sürecinde hiçbir zaman desteğini esirgemeyen kıymetli hocam, tez danışmanım sayın Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK'e, bu süreçte birçok noktada fikirleriyle destek olan sevgili hocam Doç. Dr. Beyza Merve AKGÜL'e, araştırmanın geliştirilmesi konusunda görüş ve önerilerini aldığım değerli hocalarım Doç. Dr. Gökhan ÇALIŞKAN, Doç. Dr. Ekrem Levent İLHAN, Arş. Gör. Dr. Serkan KURTİPEK ve Arş. Gör. Oğuz Kaan ESENTÜRK'e, tezin yazımında, her anımda yanımda olarak, beni yüreklendiren, destek olan, en zor zamanlarda sabırla devam etmemi sağlayan sevgili eşim Oktay DURHAN'a ve beni bugünlere taşıyan, her zorlukta arkamda olan, desteklerini her an hissettiğim canım aileme sonsuz teşekkürlerimi, şükran ve minnetlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Zaman.....	3
2.2. Boş Zaman	10
2.3. Rekreasyon.....	16
2.4. Çevre	22
2.5. Ekorekreasyon.....	26
2.6. Tutum	37
3. YÖNTEM.....	43
3.1. Araştırmanın Modeli	43
3.2. Çalışma Grubu	44
3.3. Verilerin Toplanması	45
3.4. Veri Toplama Aracı.....	46
3.4.1. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeğinin (EYTÖ) geliştirilmesi	46
3.4.2. Açıklayıcı faktör analizi	48
3.4.3. Doğrulayıcı faktör analizi	49
3.5. Verilerin Analizi.....	49

	Sayfa
4. BULGULAR	51
4.1. Çalışma I	51
4.1.1. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışmasına dair bulgular	51
4.2. Geçerlik	51
4.2.1. Kapsam geçerliği	52
4.2.2. Yapı geçerliği.....	52
4.3. Güvenirlik	56
4.4. Çalışma II	57
5. TARTIŞMA	73
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	95
KAYNAKLAR	99
EKLER.....	115
Ek-1. Etik Komisyonu İzin Formları	116
Ek-2. Gönüllü Onam Formu	119
Ek-3. Ekorekreasyona Yönelik Tutum Ölçeği.....	120
ÖZGEÇMİŞ	121

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Boş zaman aktivitelerinin yüzdelik göstergesi	9
Çizelge 2.2. Boş zamanın tanımı	15
Çizelge 2.3. Açık alan rekreasyonuna katılımı etkileyen temel etmenler.....	30
Çizelge 2.4. Doğayı tehdit eden unsurlar ve bunların ardındaki etmenler ve baskılar	31
Çizelge 2.5. Rekreasyonistlerin yaban yaşamı üzerindeki etkileri	34
Çizelge 2.6. Spor dallarının çevresel etkileri	35
Çizelge 2.7. Açık alan rekreasyonu dolayısıyla oluşan olumsuz etkilerin azaltılmasına yönelik teknikler ve stratejiler.....	36
Çizelge 3.1. Öğrencilerin ekorekreasyon kavramına yönelik görüşlerine ait örnek maddeler	47
Çizelge 4.1. EYTÖ'ye yönelik KMO ve Barlett Testi sonuçları	51
Çizelge 4.2. Döndürülmüş bileşenler analizi	53
Çizelge 4.3. Faktör isimleri ve madde sayıları	54
Çizelge 4.4. Uyum ölçüleri ve model uyumu için sınır değerleri	54
Çizelge 4.5. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği alt boyutlarına İlişkin Cronbach-Alfa iç tutarlılık katsayıları	56
Çizelge 4.6. Katılımcılara ilişkin yüzde ve frekans dağılımları.....	57
Çizelge 4.7. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri	59
Çizelge 4. 8. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların cinsiyet değişkeni arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları.....	59
Çizelge 4.9. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların yaş değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları.....	60
Çizelge 4.10. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların iş durumları arasındaki ANOVA testi sonuçları	61
Çizelge 4.11. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların eğitim durumu değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları.....	62

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.12. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların algıladıkları gelir düzeyi değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları	63
Çizelge 4.13. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların medeni durum değişkeni arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları	64
Çizelge 4.14. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların bitki yetiştirme durumu değişkeni arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları	64
Çizelge 4.15. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların hayvan besleme durumu değişkeni arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları	65
Çizelge 4.16. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların günlük boş zaman süresi değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları.....	65
Çizelge 4.17. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların haftalık boş zaman süresinin yeterliliği değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları	67
Çizelge 4.18. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların verimli boş zamana sahip olma durumları arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları	68
Çizelge 4.19. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların son bir yıl içinde doğal alanlara gitme durumu arasındaki ANOVA testi sonuçları	69
Çizelge 4.20. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların ekorekreasyonel aktivitelere katılma süresi değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları	70
Çizelge 4.21. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve ekorekreasyonel aktivite grupları arasındaki ANOVA testi sonuçları	71

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Zamanın üç bölümü	8
Şekil 2.2. Zaman aktivite ve tutumun kesişimi olarak boş zaman.....	15
Şekil 2.3. Rekreasyon deneyimlerinde ana unsurlar	19
Şekil 2.4. Oyun, boş zaman ve rekreasyonun merkezindeki memnuniyet	20
Şekil 2.5. Boş zaman ve sağlık değişkenleri arasındaki ilişkiler	33
Şekil 2.6. Tutum bileşenlerine ilişkin iki bakış açısı	38
Şekil 2.7. Çok bileşenli tutum modeli.....	38
Şekil 2.8. Değerlendirme eylemi olarak tutumlar	39
Şekil 2.9. Planlanmış davranış teorisi	39
Şekil 3.1. Ölçek geliştirme sürecine dair akış şeması	43
Şekil 3.2. Ölçeğin uygulanmasına dair akış şeması	44
Şekil 4.1. Doğrulayıcı faktör analizi diyagramı	55
Şekil 4.2. Doğrulayıcı faktör analizi diyagramı.....	58

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklamalar
-----------------	--------------------

ss	Standart sapma
----	----------------

x^2	Ki kare
-------	---------

Kısaltmalar	Açıklamalar
--------------------	--------------------

AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
------------	---------------------------

DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
------------	----------------------------

EYTÖ	Ekorekreasyona Yönelik Tutum Ölçeği
-------------	-------------------------------------

SPSS	Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistiksel Paket Programı)
-------------	--

TDK	Türk Dil Kurumu
------------	-----------------

TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
-------------	---------------------------

WWF	Doğal Hayatı Koruma Vakfı
------------	---------------------------

1. GİRİŞ

İnsan doğada yaşam bulan, yaşamını doğa içindeki koşulların etkisiyle şekillendiren ve zorunlu olarak da bir şekilde doğayla ilişki içinde var olabilen bir varlıktır. Canlı bir varlık olan doğa, yine kendisi gibi canlı bir varlık olan insanla yaşamı boyunca sürekli birlikte olmayı gerektirecek bir zorunluluğun parçasıdır (Gül, 2013). Yaşamın sürmesi adına, çevre ile ilişkisini sürdürme durumunda olan insan, doğal veya insan eliyle düzenlenmiş alanlarda hayatını idame ettirme yoluna gitmiştir. Yüzyıllar boyunca insanlar temel fiziksel çevre unsurları ile denge halinde olmuş ve bunlardan yararlandığı ölçüde sağlıklı ve mutlu olabilmıştır. Fakat sağlanan bu yarar kimi zaman ekolojik dengenin bozulmasına sebep olacak düzeylere varmaktadır. Bu nokta da insanoğlunun yaşamı için gerekli olan çalışma hayatı, fiziksel ihtiyaçları ve boş zamanlarını değerlendirecekleri aktiviteler için çevre ve doğa ile ilişkili kullanımları çok hassas bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğrudan ya da dolaylı olarak çevre kullanımını ve çevre ilişkisini gerektirecek faaliyetler arasında boş zaman değerlendirme etkinlikleri olan rekreasyonel aktiviteleri göstermemiz mümkündür. İnsanların yaşam kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan olan rekreasyonel aktivitelerin doğada yapılması insanlara psikolojik ve fiziksel açıdan daha fazla yarar sağlamaktadır.

Geçmişten günümüze rekreasyonel aktivitelerin bireyin enerjisini eski haline getirerek tekrar çalışmaya katılmalarının mümkün olduğu düşünülmüştür (Jensen, 1977:7) ve bu düşünce güncelliğini korumakla birlikte farklı formlarda rekreasyon anlayışının gündeme gelmesini sağlamıştır. Rekreasyonun tanımlanması hususunda geniş perspektifte ele alınan boş zaman değerlendirme kavramı, sportif aktivitelerle sağlıklı yaşamın hem fizyolojik hem psikolojik anlamda destekçisi niteliğine ulaşmıştır. Ayrıca insan çevre deneyimlerinin genel subjektif refahı etkilediği göz ardı edilemez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu deneyimler çerçevesinde, ilişki içinde bulunan çevrenin kalitesi insan sağlığını doğrudan etkileyen bir parametre olarak değerlendirilmektedir. Antropojen etki altındaki çevre unsurlarındaki kirlenme ve yıpranma aynı döngüde insan yaşamını derinden etkilemektedir. Sürdürülebilir bir yaşam için, bir bütün olarak fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan insan gelişimine ve etkileşimine imkan sağlayan çevre ve rekreasyon kavramları birbiriyle iç içe geçmiş halkaların parçaları gibidir.

Bu doğrultuda rekreasyonel aktivitelere olan talebin artması, rekreasyonel amaçlı kullanılan kaynaklar üzerindeki baskıyı artırmıştır. Bu durum, çevresel veya ekolojik konuların gündeme gelmesini zorunlu hale getirmiştir (Karaküçük ve Akgül, 2016:7). Ekolojik denge üzerinde yaratılan antropojen etkiler, ekosistemde olumsuz etkiler oluşturmakta ve gezegenimiz üzerinde yarattığımız baskının en büyük göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Ekolojik ayak izimizin görülebilir olduğu ve içinde bulunduğumuz döngüde hayatlarımızı temelden etkilediği bu süreçte, rekreasyonistlerin ekolojik duyarlılık temelli yaklaşımları benimsemesi gerekliliğini kaçınılmaz hale getirmiştir. Buradan hareketle çevre dostu rekreasyonel aktivitelerin önemine yönelik bilinç, farkındalık ve tutum oluşturmak, nesilden nesile aktarılması gereken bir sorumluluk, içselleştirilmesi gereken bir yaklaşım olarak yapılandırılmalıdır. Dolayısıyla çevre ve rekreasyon kavramlarını iç içe inceleyen interdisipliner çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırma kapsamında çevre dostu boş zaman aktivitelerinin yaşamımızdaki yerine, bireylerin söz konusu yaklaşımlar adına bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak nasıl dönüt verdiklerine yönelik bir araştırma yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmada, gelişmekte olan ekolojik hassasiyet temelli rekreasyonel aktivite anlayışına dikkat çekerek bu alanda literatüre katkı sağlamak, ülkemizde yeni kullanılmaya başlanmış olan ekorekreasyon kavramına vurgu yapmak, bilimsel ve beşeri çalışmalarla ekorekreasyonel tutumların ve yaklaşımların benimsenmesine aracılık etmek ve farkındalık oluşturmak için sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylerin ekorekreasyona yönelik tutumlarını incelemek adına ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi, diğer yandan geliştirilen ölçek doğrultusunda katılımcıların çevre dostu boş zaman aktivitelerine yönelik tutumlarının hangi düzeyde olduğu, belirli değişkenlerin bu düzeyi ne doğrultuda değiştirdiği hususlarına açıklık getirilmesi amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Zaman

İnsanın doğumundan ölümüne kadar olan zaman içinde gerçeklik bulunur. Toplumsallaşması, olayların içinde yer alması, duygularını yaşaması, çalışma ve çalışma dışı yaşamı diğer insanlarla iletişim kurması, doğayla iç içeliği ve diğer yaşam formları gerçekleştirmesi zamanla ilgilidir ve yaşamla ilgili pek çok etmen zamanla izah edilebilir (Karaküçük ve Akgül, 2016:5).

Zaman birbirini takip eden “an”lardan meydana gelmektedir (Dağ, 1975). Kâinattaki tüm cisimlerin hareketleri esnasında, birbirlerine göre konum değişikliğinin olması için geçen süre, belli bir döngü olarak da tanımlanabilir (Gürbüz ve Aydın, 2012). Zaman sahip olduğumuz en değerli ve sonu olan kaynaktır (Alexander ve Dobson, 2009:3; (Harmancı, 2014:31; Jay, 2002:2; Mancini, 2003:10). Zaman geri getirilemez bir sermaye, (Dittrich, 1990:11), her sabah 86.400 saniye işleyen bir kredi (Harmancı, 2014:32), asla tekrar kullanılamayan bir fırsattır (Forsyth, 2000:9). Zaman büyük bir şifa kaynağıdır; harcadığımız, kazanacağımız ve kaybettiğimiz bir şeydir; ilerler ve hiç kimseyi beklemez (Rundle, 2009:4). Zaman diğer kaynakların aksine tasarruf edilemeyen bir kaynaktır (Clayton, 2011:11). Zaman; paha biçilemez, son derece nazik, kritik, temel, önemli ve eşsiz bir kaynaktır. Diğer kaynaklardan farklı olarak zaman; alınıp satılamaz, para gibi biriktirilemez, hammadde gibi stoklanamaz, ödünç alınıp verilemez, değiştirilemez, harcananın yerine yenisi konulamaz, üretilemez, çoğaltılamaz, yenilenemez, yeri doldurulamaz kıt bir kaynaktır. Zamanı durduramayız, geri döndürmemiz de mümkün değildir; çünkü zamanın çarkları hep ileriye doğru çalışmaktadır ve geçen zaman asla geri gelmeyecektir. Zamanı kazanamayız. Zamanı doğru kullanmaya, günlük hayatta zaman kazanmak deriz. Aslında zaman, akıp giden bir süreçtir. Bu nedenle, zamanı kazanmak mümkün değildir. Sahip olduğumuz zamanın bir dakika fazlasına bile sahip olamayız. İstesek de istemesek de zamanı harcarız (Harmancı, 2014:29).

Zamanın ikamesi yoktur. Yani zamanın yerine koyacak başka bir kaynak bulunmamaktadır (Erdem ve Kaya, 1998). Zaman akıntısının sırası, tersine çevrilmez (Lacombe, 1943). Zaman genellikle bir akış, sürekli olarak kendisini yenileyen, hiçbir zaman aynı kalmayan bir şey sayılmıştır (Dağ, 1971). Zaman geri getirilemez bir sermayedir (Dittrich, 1990:11).

Vakit nakittir ifadesi kullanılır ancak vakit nakitten daha değerlidir. Kaybedilen para tekrar kazanabilir ama kaybedilen bir saniyeyi, dünyanın tüm hazineleri geri getiremez (Harmancı, 2014:31). Zamanın yerini alabilecek ikame bir mal bulunamamıştır. Zaman iyi kullanıldığında ucuz, kaybedildiğinde pahalı bir kaynaktır (Harmancı, 2014:32). Durdurmak mümkün değildir, sürekli olarak akar ve yitirilir. Dünden bugüne gelen ve yarına giden, sürekli, geri dönemeyen tek yönlü akıştır. Zaman kantitatifleştirilmiştir (saat, dakika, saniye gibi ölçülerle ifade edilir). Zaman pahalıdır, fiyat dediğimiz şeylerin çoğu zaman fiyatıdır (Eren, 2003). Zamanı yaratamayız, yoktan var edemeyiz (Jay, 2002:6). Zaman görece ve son derece değerli bir kaynaktır. Buna rağmen boşa harcanması çok kolaydır (Forsyth, 2000:4). Zaman hayattır (Dobbins ve Pettman, 1998; Lakein, 1997:11), onun için zamanı harcamak hayatı harcamaktır, hiçbir şey zamanın yerini tutamaz (Lakein, 1997:11) ve zamanı öldürmek en korkunç cinayettir (Harmancı, 2014:31). Yapılacak her iş için zamana ihtiyaç vardır. Bütün işler zaman içinde ve zaman harcanarak yapılır (Harmancı, 2014:31). Bu yüzden zaman akıllıca planlamak ve kullanılmak zorundadır (Clayton, 2011:11). Çünkü; zaman tasarruf edilemeyen, ödünç alınamayan, kiralanamayan, satın alınamayan, çoğaltılamayan, sadece kullanılan ve kaybedilen varlığımızdır (Ardahan, 2016:3; Eren, 2003; Şimşek ve Çelik, 2003:3).

Zaman konusundaki ortak bir algı, bize, onun herkes için aynı miktarda olduğunu söyler, şüphesiz ki zaman ölçülebilen bir şeydir, uzaydan bağımsızdır ve amansız bir şekilde ileriye doğru gider (Atkinson, 1997:19). Zaman kullanımı ile ilgili bir nokta bazen zamanın geçmez bilmezken, kimi kez de nasıl geçtiğinin farkına varılamamasıdır. Bireyin sevdiği kimselerle birlikte olması, ya da hoşlandığı şeyleri yapması durumunda zamanın nasıl geçtiğini anlayamaması söz konusu iken; aksine hoşlanmadığı şeyleri yapmak zorunda kalması, ya da sevmediği kimselerle bir arada bulunması durumunda ise zamanın geçmek bilmediğini algılaması kaçınılmaz gibidir. Bunun nedeni bireyin algılaması olabilir. Organizmaya hoşnutsuluk veren bir ortam ve bu ortamda kullanılan zaman, çok çabuk geçiyor olarak algılanırken, tersine organizmaya acı ve rahatsızlık veren bir ortam ve bu ortamda harcanan zaman geçmez, bitmez olarak algılanabilir. Çünkü organizmanın ağrıdan kaçınma, buna karşın hoş olana yaklaşma eğilimi vardır (Balcı, 1990).

Zamanın geçtiği toplumca kabul edilmiş bir olgu olsa da zamanın hızlı ya da yavaş geçiyor olması bireysel algılara dayalıdır (Cotte ve Ratneshwar, 2003; Balcı, 1990; Gürbüz ve Aydın, 2012). Bireyin zamanı algılama biçimi, onun davranışlarını; fiziksel, biyolojik,

felsefi ve psikolojik açıdan önemli ölçüde etkilenmektedir (Şimşek ve Çelik, 2003:18). Zaman kişisel değildir, fakat kişilerin zamanı algılayış biçimleri farklılık gösterebilir. Zamanın 1 saat 60 dakika ya da 1 dakika 60 saniye olgusu herkes için aynıdır, sadece zamanı algılayışımız farklıdır (Mirzeoğlu, 2006:271).

Zaman, dünyada herkesin eşit miktarda kullandığı, fakat farklı sonuçlar aldığı tek kaynaktır. Herkesin günde 24 saati vardır. Ama bu, pek az insan için yeterlidir. Sorun ne kadar vaktimiz olduğunda değil, sahip olduğumuz süre içinde neler yaptığımızdadır. Sahip olduğumuz zaman az değil, çok. Az olan ondan faydalandığımız zamandır. Zaman, çalışanlar için ondan yararlanabilecek kadar uzundur. İnsanları doğru dürüst bir hayat yaşamaktan alıkoyan şey zaman yokluğu değil, zaman israfıdır (Harmancı, 2014:30).

Zaman'ın geçmiş, şimdiki yani mevcut zaman ve gelecek zaman şeklinde üç perspektifi bulunmaktadır (Corfield, 2007:1; Dolev, 2007:8). Ayrıca zaman, fiziksel zaman, biyolojik zaman ve psikolojik zaman olarak üçe ayrılabilir. Bu sınıflamaya bakıldığında; her canlı için eşit olarak işleyen fiziksel zamanı yönetmek mümkün olmadığı görülmektedir. Çünkü fiziksel zaman her insan, toplum, devlet için aynı süreyi ifade etmekte ve herkes için çok demokratik şekilde eşit işlemektedir. Asıl yönetilmesi gereken zaman her canlı için farklı süreler ifade eden biyolojik ve psikolojik zamandır. Biyolojik ve psikolojik zamanı yönetmek ise kişilerin kendi eylemlerini zamana göre yönetmesinden geçmektedir (Gürbüz ve Aydın, 2012).

Bir diğer sınıflamaya göre; Bammel ve Burrus-Bammel (1996:99) zamanı doğal zaman, mekanik zaman, psikolojik zaman ve sosyolojik zaman olarak 4 e ayırmaktadır. Doğal zaman tamamen evrensel, evren kurallarının ve evren yasalarının şekil verdiği bir zaman tarifini ifade eder. Günler aylar mevsimler olarak söylenebilir. Mekanik zaman modern insanlar makinenin egemenleşmesine ve makinenin yaşam biçimine hakim hale geldi, buna karşın biyolojimiz bizi doğal zamana bağlarken, kültürümüz bizi yapay ve mekanik zamanla yaşamaya yönlendirir. Psikolojik zaman; zamanla ilgili algımızı ifade eder, arkadaşlarla geçirilen bir saatin keyif vermesi yanı sıra, aynı zaman dilimini birini bekleyerek geçirmenin geçmeyen zaman dilimiymiş gibi hissettirmesi bu zaman algısının gerçekliğini ortaya koymaktadır. Sosyolojik zaman ise zamanı sorduklarında örneğin bugün ayın kaçı veya şuan saat kaç gibi sorulara muhtemelen bir ya da ikisine doğru cevap veriyor olmamız sosyolojik bir olgu olarak insanın çevresiyle olan etkileşiminin sonucunu

ifade eder (Bammel ve Burrus-Bammel, 1996:99). Bir başka sınıflamada da zamanın nesnel türleri; gün, ay ve yıllar, zamanın öznel türleri; saat, dakika ve saniyeler olarak nitelendirilmiştir (Çağatay, 1978). Zaman yüzyıllardan bu yana insanların standart bir diziye soyut ve somut sembol ve simgelere atıfta bulunarak kavramak istedikleri gözlemlenebilir dizilerin ortak özelliklerini temsil etmektedir (Elias, 2007: 4).

Zamanı objektif (gerçek) zaman ve sübjektif (algılanan) zaman olarak ikiye ayırmak mümkündür. Zaman fiziksel olaylardan hareketle kantitatif (saat, dakika, saniye gibi ölçülerle ifade edilebilir) duruma getirilmiştir. Objektif zaman; Bir saatlik süre kişilerin ilgilerine göre farklı algılansa da, değişmez. Bu, objektif zaman veya diğer adı ile (gerçek) zamandır (Arstila ve Lloyd, 2014:239-240; Elias, 2007:6; Erdem ve Kaya, 1998; Şimşek ve Çelik, 2003:9). Sübjektif zaman; bu durumda sübjektif zaman kişiye, kişinin yaptığı ve ilgi duyduğu işe göre değişebilen zamandır. Genelde kişiler için zevkli saatler çabuk, sıkıcı saatler yavaş geçer (Erdem ve Kaya, 1998).

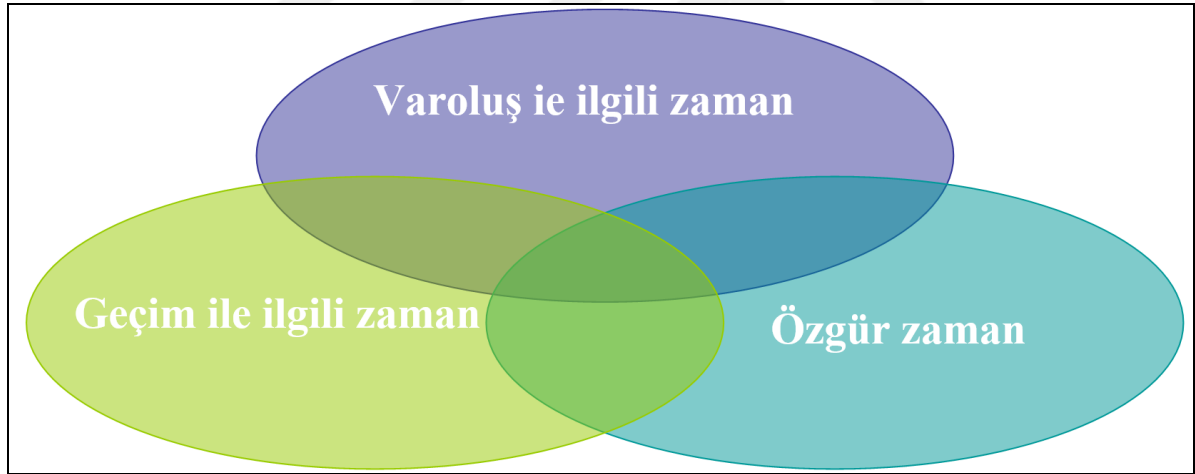
Hayatımızda egemen parametre zaman olduğu için (Chesneaux, 2006:26), zamanı akıllıca kullanmak tatmin ve ödül olarak geri dönerken, kötü kullanım hayal kırıklığı gibi sonuçlar doğurabilir (Forsyth, 2000:9). Bu bağlamda zamanın doğru kullanımı ve yönetimi gibi kavramlar ortaya çıkmaktadır. Ancak zaman yönetimi araştırmalarının yanı sıra birçok yazara göre zamanı yönetemeyiz. Zamanı durdurmamız, yavaşlatmamız ve akışını değiştirmemiz mümkün olmadığı için kontrolümüz altında almamız ve yönetmemiz de imkansızdır. Yapılması gereken kendimizi zaman içinde yönetmektir (Alexander ve Dobson, 2009: 3). Zamanın nasıl değerli olduğunu ve onu nasıl harcamamız gerektiğini kavrayabilir, kontrol edebilir, yönetebiliriz. Zaman yönetimi derken anlatılmak istenen “kendimizi zaman içinde yönetmek” olmalıdır (Harmancı, 2014:29). Hayat zamandır. Hayatın anlamı, başkalarının hayatlarını zenginleştirmektir. Zamanınızı yönetme şekliniz hayatı yönetme şeklidir. Aslında, zaman yönetilemez. Bununla birlikte, hayatınızdaki faaliyetleri yönetebilirsiniz. Karar verip uygulanan aktiviteler kendi sonuçlarını oluşturur (Dobbins ve Pettman, 1998). Zaman hava gibidir, serbesttir. Zamana seçtiğimiz yollar ile biz değer katarız. Çalışmak ya da boş zaman değerlendirme gibi faaliyetlerle geçirmek zamana verdiğimiz değeri ortaya koyar (Forsyth, 2000:10).

Zamanı iyi kullanan kişi, sanılanın tersine kendine ait süreyi tek bir konuda yoğunlaşarak değil, “çalışma yaşamı, özel yaşam ve bireysel zevkler gibi” değişik etkinlikler arasında

paylaştırabilen kişidir. Bu bağlamda zamanını yönetebilen kişi dikkati kolaylıkla yoğunlaştırabilen, organizasyon yeteneği gelişmiş, yaşamdan zevk alan ama tesadüflere teslim etmeyen kişidir (Şimşek ve Çelik, 2003:2). Zamanı iyi yönetmek hayattan alınabilecek en büyük haz ve mutluluğu alabilmek için istenilen her şeyi yapabilmeyi, alabilmeyi ve bunları yapmayı sağlayan bir dizi kişisel disiplin olarak görülebilir (Tracy, 2004:2). Zamanın sınırlı, kıt; insan isteklerinin ise sınırsız olduğu hayatımızda zamanı etkili kullana bilme olgusu insanların sosyal yaşamını etkileyen en önemli faktördür (Durmaz, Hüseyin ve Güçlü, 2016). Ancak zamanı iyi kullanabilmek, insanın kendisine, çalışma hayatına, sosyal hayatına, dinlenme ve eğlenmesine, biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına ayırdığı zaman birimleri arasında dengeyi iyi kurabilmesine bağlıdır (Karaküçük, 2008:6). Zaman yönetimi çok basit olarak zamanı mümkün olduğunca etkin ve etkili bir biçimde kullanma ve denetleme için bir sistem olarak tanımlanabilir. Zamanı etkili ve etkin biçimde kullanmak da zordur ancak zaman yönetimi ile daha fazla kontrol, üretkenliğin artışı, boş zamanın artışı, daha fazla görüş alanı gibi etmenlerde iyileşmeler gözlenebilir (Maitland, 1997:7-10). Başarılı bir zaman yönetimi sisteminin oluşturulması ve uygulanmasının pek çok yararı vardır, kendi işleriniz üzerinde daha fazla denetim ve kontrol, iş verimliliğinde artış gibi. Ama muhtemelen en dikkate değer değişim, boş zaman kazandırmasıdır; bu zamanın nasıl kullanılabileceğini incelemek akıllıca olacaktır. Aynı zamanda tazelenmiş, sıkı ve iyi çalışmaya hazır hissedebilmek için dinlenme zamanı hakkında da düşünmek ve bu zamanı bireyler için hoş bir hale sokmak doğru olur (Maitland, 1997:50). Medeniyet ve uygarlaşmanın önemli göstergelerinden birisi insanın, zamanını yönetebilmesi ve dilediği gibi kullanabilme düzeyini yakalayabilmesidir. Her insanın istediği kadar harcayabileceği bir zamana sahip olmak ve bu süre içerisinde yaratıcı işler yapmak, kendini geliştirici tatmin edici aktivitelerde bulunmak, doğayla ve diğer insanlarla güçlü ilişkiler kurmak, temel amacıdır. İş ya da iş dışı yaşamda, zamanın nitelikli kullanımı bireysel ve toplumsal farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu farklılıklar bireysel ve toplumsal farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu farklılıklar bireysel ve toplumsal gelişmişlik ya da gelişmemişlik ölçüsü olarak da değerlendirilebilmektedir (Karaküçük ve Akgül, 2016:6).

Zamanın akıp giden bir kaynak olduğu ve doğru kullanımına olan ihtiyaç, insan hayatında önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla zaman kazanmak için zaman harcamak zorunda olduğumuz bir gerçektir. Yaptığımız her plan bize zaman ve enerji olarak geri dönmektedir. Zaman daha etkili kullanılabilir, sahip olunan zaman içerisinde daha fazla iş

yapılabilir. İnsanoğlu zamanı yönetme bakımından nötr olamaz. Dakikalarımızın efendisi ya da kölesi oluruz. Ya biz zamanı kullanırız ya da zaman bizi. İnsanoğlu doğayı kontrol ettiği kadar zamanı ve kendini kontrol edememektedir. Oysa asıl kudret, zamanı kontrol edebilmektir. Zaman en az bulunan kaynaktır. Eğer o doğru yönetilmiyorsa, hiçbir şey yönetilmiş sayılmaz. Yapılan her işteki veriminin sınırları en kıt kaynak tarafından belirlenir, bu da zamandır (Harmancı, 2014:30). Zamanı iyi yönetebilmek için öncelikle zaman kavramını ve zamanın bölümlendirilmesi önemlidir. Bu bağlamda zamanı bölümlendirdiğimizde; Günlük zaman kullanım bölümlerinin klasik olarak üç sekizlik diliminden bahsedilebilir. 8 saat uyku, 8 saat çalışma ve 8 saat de boş zaman. Ancak bu sınıflandırma günümüz koşullarında yetersiz kalmaktadır (Karaküçük ve Akgül, 2016:8). Zamanı bölümlere ayırdığımızda çalışma dışı zaman (free time) ise, serbest zaman olarak da adlandırılan ve içinde uyku, yemek gibi zorunlu faaliyetlerin ve boş zamanın (leisure time) olduğu bir zaman dilimini ifade eder. Bu zaman diliminde bireyin kendisine ait ve istediği gibi kullanabileceği zaman dilimi “boş zaman”dır (Karaküçük ve Akgül, 2016:8).

Şekil 2.1. Zamanın üç bölümü

Kaynak:Cordes ve İbrahim (1999:9).

Cordes ve İbrahim'in (1999:9) zamanın bölümlerini betimlediği şemasından yola çıkarak özgür zaman olarak nitelendirilen zaman dilimi içerisinde tamamen bağımsız ve bağlantısız olarak değerlendirilen boş zaman aktivitelerinin ülkemizdeki göstergesine yönelik tablo aşağıda paylaşılmaktadır.

Çizelge 2.1. Boş zaman aktivitelerinin yüzdelik göstergesi

Faaliyet adı	Toplam	Erkek	Kadın
Sinemaya gitmek	9, 8	10, 8	8, 8
Tiyatroya gitmek	1, 7	1, 6	1, 8
Konsere gitmek	2, 2	2, 3	2, 1
Resim sergisi, müzeye vb. gitmek	1, 4	1, 3	1, 4
Kütüphaneye gitmek	3, 1	2, 8	3, 3
Seyirci olarak spor faaliyetlerine katılmak	3, 5	5, 9	1, 2
Akraba ziyaretlerinde bulunmak	69, 9	68, 3	71, 4
Arkadaş ziyaretlerinde bulunmak	55, 7	55, 1	56, 4
Kermese, fuara, festivale vb. gitmek	3, 5	3, 2	3, 8
Piknik yapmak	12, 8	13, 6	12, 1
Kitap okumak	34, 2	30, 2	38, 2
Gazete, dergi vb. okumak	39, 4	48, 8	30, 1
TV seyretmek	94, 6	95, 6	93, 6
Radyo dinlemek	39, 6	43, 2	36, 1
Eğlence ve sosyalleşme yerleri (pastahane, kafe, bar vb.)	28, 8	38, 6	19, 2
İnternet kafeye gitmek	4, 0	7, 1	1, 0
Alışveriş merkezi (AVM) dolaşmak	40, 5	42, 8	38, 3
Günübirlik turlar, doğa yürüyüşlerine katılmak	2, 1	2, 3	1, 9
Sosyal medyada vakit geçirmek	33, 9	41, 7	26, 2
Bulmaca, su doku çözmek vb.	13, 0	15, 5	10, 6
Örgü örme, yama işi, dikiş, nakış, ahşap boyama	12, 7	0, 4	24, 8
Diğer	0, 2	0, 3	0, 2

Kaynak: TÜİK, Zaman Kullanım Araştırması, 2014-2015.

TÜİK zaman kullanımı araştırmasına göre; Türk halkının çoğunlukla (%94,6) televizyon seyrederek ve akraba ziyaretlerinde bulunarak (%69,9) zamanlarını değerlendirdikleri görülmektedir. Zaman değerlendirmesinde en küçük dilimde müze gezileri yer alırken (%1,4), doğa yürüyüşlerinin de yine en alt sıralarda olduğunu görmekteyiz (%2,1). TÜİK'in 2014-2015 yılında 15 yaş üzeri katılımcılarla gerçekleştirdiği zaman kullanım araştırmasında sosyal yaşam, eğlence, spor, hobi, oyun ve kitle iletişim araçlarına ayrılan faaliyetlerde kullanılan zamanın dağılımına yer verilmiştir. Söz konusu tabloya göre sporla ilgili faaliyetler yüzdelik dilimde yalnızca %0,3 olarak değerlendirilmiş, aynı doğrultuda boş zaman faaliyetlerine ayrılan zamanın %14,9 olduğu görülmektedir. Yüzdelik dilimler arasında en yüksek payı %45,7 gibi büyük bir oranda televizyon izleme almıştır. Zaman kullanımı verileri günlük yaşam bağlamında boş zamanları araştırmak için değerli bir araç sunmaktadır (Rojek, Shaw ve Veal, 2006:189). Zamanı iyi planlayarak daha verimli olunabilir ve mutlu olmak için hobi ve ilgilere zaman ayrılabilir (Eren, 2003). Ancak zaman kullanım tablosundaki televizyon izleme gibi pasif aktiviteler göze çarpmaktadır. Buradan hareketle zaman kullanımı anlayışına bakarak bireylerin eğitim, kültür, entelektüel birikim ve benzeri nitelikleri hakkında değerlendirme yapılabilir. Toplum ya da ülkelerin zaman kullanım anlayışlarıyla ilgili uygulamalarına bakıldığında ise, toplumların

kalkınmış, geri kalmış veya kalkınmakta olup olmadığı, ya da eğitim, kültür, sanat, spor ve benzer faaliyetlerdeki gelişmişlik durumunu anlamak mümkündür (Karaküçük ve Akgül, 2016:6). Teknoloji kullanımının artışı ile pasif rekreasyonel faaliyetlerdeki eğilim söz konusu olmuştur. Buna temel oluşturan bilgisayar kullanımı özellikle son 50 yılda hızlı bir ivme gerçekleştirmiştir. İlk mikro bilgisayarların gelişmesinden yaklaşık bir düzine yıl sonra (Clemmet, 1995) bilgisayarların artık insanların ayrılmaz bir parçası olduğunu görmekteyiz. Bilgisayar kullanımının yanı sıra boş zamanın tüketimine yönelik aktivitelere örnek verecek olursak, evde televizyon izlemek, arkadaşlarla müzeye gitmek, sağlığa katkı sağlayacak alanlara gitmek şeklinde sıralanabilmektedir (Cotte ve Ratneshwar, 2003).

Zamanın iyi planlanarak kullanılması ile ortaya çıkacak boş zaman ve boş zamanda tercih edilecek aktivitelerin, rekreasyon olarak yaşama geçirilme süreci, iç içe geçmiş zincirin halkaları gibidir (Karaküçük ve Akgül, 2016:5). Bu noktada boş zamanın tanımlanarak, boş zamana ışık tutulması önem kazanmıştır.

2.2. Boş Zaman

Boş zaman kelimesinin etimolojik kökeni Yunanca σχολή η scola-schole, Fransızca loisir Almanca schule, İngilizce school kelimelerinin birleşimine dayanmaktadır (Kraus, 1998:37; Pieper, 1998:25-26; Winniffrith ve Barrett, 1989:9). Literatürde yaygın olarak Latince özgürlük anlamına gelen “licere” kelimesinden türetildiği ibareleri bulunmaktadır (Terekli ve diğerleri, 2000). Boş zaman terimi esasen, özgürlük kelimesinin yanı sıra eğlence, izinli olmak ve okul gibi kavramların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır.

Eğlenmek, oynamak, salıvermek, rahatlamak gibi boş zaman kavramının altında toplanan birçok ifade bulunmaktadır (Cheek ve Burch, 1976:2) iç içe geçmiş bu ifadeler dolayısıyla da boş zaman kavramı pek çok şekilde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlar tarih öncesi kaynaklara dayandırılmaktadır. Tarih öncesine dayanan kaynaklarda, insanların boş zamana ihtiyaç duyduğunu ifade eden kanıtlar bulunmaktadır. Avcılıkla başlayan boş zamanın değerlendirilmesi eğlence, ritüeller, mitler ve benzeri uygulamalarla tanımlanan bir kültürel kategori olarak ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra mağara resimleri, temel müzik aletleri, oyun tezgahları, boncuklar ve diğer moda aksesuarları bu kanıtlar arasında yerini almaktadır. Dolayısıyla boş zaman, çağlardır bireyler için refah unsuru ve yaşadığı sosyal grup için temel bir etmendir (Rojek ve diğerleri, 2006:55; Spracklen, 2013:13).

Günümüze yaklaşıldığında, boş zaman yalnızca elit, zengin erkeklerin değerlendirdiği bir zaman diliminden çıkıp çalışan toplumlarda işten arta kalan zamanın harcanmasıyla yer değiştirmiştir (Spracklen, 2013:53).

Boş zaman (leisure) serbest zaman (free time) ve ayrı terimler olarak kullanılmakla birlikte zaman zaman kavram karışıklığı oluşabilmektedir. Ülkemizde bu terimlerin aktarılması veya tercümesi esnasında terimler karmaşalara sebep olabilecek şekillerde tanımlanmıştır (Ardahan, 2016:6). Ardahan'a (2016:6) göre boş zaman serbest zamanın içinde var olan bir zaman dilimidir. Karaküçük'e (2008:29) göre serbest zaman bir yönsüzlük yansıtmakta, boş zaman ise, yönlendirilmeye açık bir potansiyel içermektedir.

Boş zaman; çalışma, uyku gibi zorunluluklardan arta kalan, bireyin özgür seçimle, gönüllü olarak değerlendirdiği, haz aldığı memnuniyet duyduğu, belli oranda keşif ve yaratıcılık sağladığı tüm bu gibi unsurları içinde barındıran zaman dilimi olarak ifade edilebilir (Bammel ve Burrus-Bammel; 1996:5; Cheek ve Burch, 1976: 12-222; Cooper, 1999:6-7; Harris, 2005: 11-12; De Grazia, 1962:422; Godbey, 2008:16; Green, Hebron ve Woodward, 1990: 3; Henderson, 2014:23; Spracklen, 2013:53; Jenkins ve Pigram, 2003: 279; Kassing, Feld, Brito ve Replinger, 2012:5; Roberts, 2006:7; Rojek, 2005: 17; Spracklen, 2009:13; Stokowski, 1994:9; Terekli ve diğerleri, 2000; Torkildsen, 2005:129).

Boş zaman, o zaman, göreceli özgürlük içinde seçilmiş, kişisel olarak tatmin edici ve içtenlikle değerli olan ve bireyi kendi kendini gerçekleştirme ve nihayetinde kendini gerçekleştirdiği, yeteneklerini ve belirli kaynakları kullanarak sürdürdüğü deneyimler olarak algılanabilir (Elkington ve Stebbins, 2014:5; Torkildsen, 1999: 93-94). Collin'e (2006:177) göre boş zaman; fırsat elde edildiğinde acele etmeden, serbest zaman dilimi içinde istediğiniz şeyleri yapmaktır. Shippen'e (2014:36) göre boş zaman özgürlüğün merkezidir. Boş zamana sahip olmak, yapmak istediğimiz şeyleri yapmak (Broadhurst, 2001:3), sorumluluk ve ağır yükümlülüklerden arınmış olmakla doğrudan bağlantılıdır (Spracklen, 2013: 1; Torkildsen, 1999:2).

Boş zaman, bireyin çalışma zamanına ya da işe bağlı sorumluluklara ya da diğer zorunlu bakım ya da öz bakım biçimlerine doğrudan bağlı olmayan zaman dilimidir. Boş zaman, özgürlüğü ve tercihi ima eder ve genellikle çeşitli şekillerde kullanılır, ama özellikle kişinin kişisel düşünme, kendini zenginleştirme, rahatlama veya zevk için ihtiyaçlarını

karşılmasıdır. Genellikle gönüllü olarak seçilen bir faaliyete katılma biçimini içerirken, aynı zamanda bütünsel bir varlık durumu veya manevi bir deneyim olarak da görülebilir (Kraus, 1998:46). Boş zaman; bireyin temel ihtiyaçları ve bunları gidermek için harcadığı zamanın, çalışma ve bunun gerekleri için harcanan (ulaşım, yemek vb.) zamanın dışında kalan, kendi hür iradesiyle, kendisi için harcadığı zaman bölümü olarak tanımlamak mümkündür (Ardahan, 2016:8). Boş zamanın tanımına yönelik bütün tanımlarda öne çıkan ilk özelliği; serbest zamanın, bireyin temel ihtiyaçları ve bunları gidermek için harcadığı zamanın dışında kalan zaman olduğudur. İkinci özellik ise; bu zamanın bireyin kendi hür iradesiyle kendisi için fiziksel ve ruhsal açıdan iyilik halini sürdürmek ve daha da iyileştirmek için harcamasıdır (Ardahan, 2016:8).

Birçok araştırmacının, bireylerin gerçekleştirmekle yükümlü oldukları temel işlevleri yerine getirdikten sonra arta kalan zaman olarak tanımladıkları “boş zaman” teriminin aksine bazen iş ve boş zamanı ayırmanın zor olduğunu düşünen araştırmacılar da mevcuttur (Broadhurst, 2001:3; Terekli ve diğerleri, 2000). Örneğin, bir birey işini gerçekten çok seviyorsa, zaman taahhütlerinden bağımsız olarak eğlence gibi hissedebilir. İşyerinde esnek çalışma programları ve elektronik haberleşme gibi değişiklikler iş ve boş zaman arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmaktadır (Henderson, 2014:24). Boş zamanın hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olduğunu, iş kavramının zıttı olmadığını, işten arta kalan bir artık görüntüsünde olmadığını, yaşamla iç içe olduğunu iddia eden araştırmacılar da mevcuttur (Green, Hebron ve Woodward, 1990:9; Jensen ve Naylor, 2000:7-8; Stokowski, 1994:7).

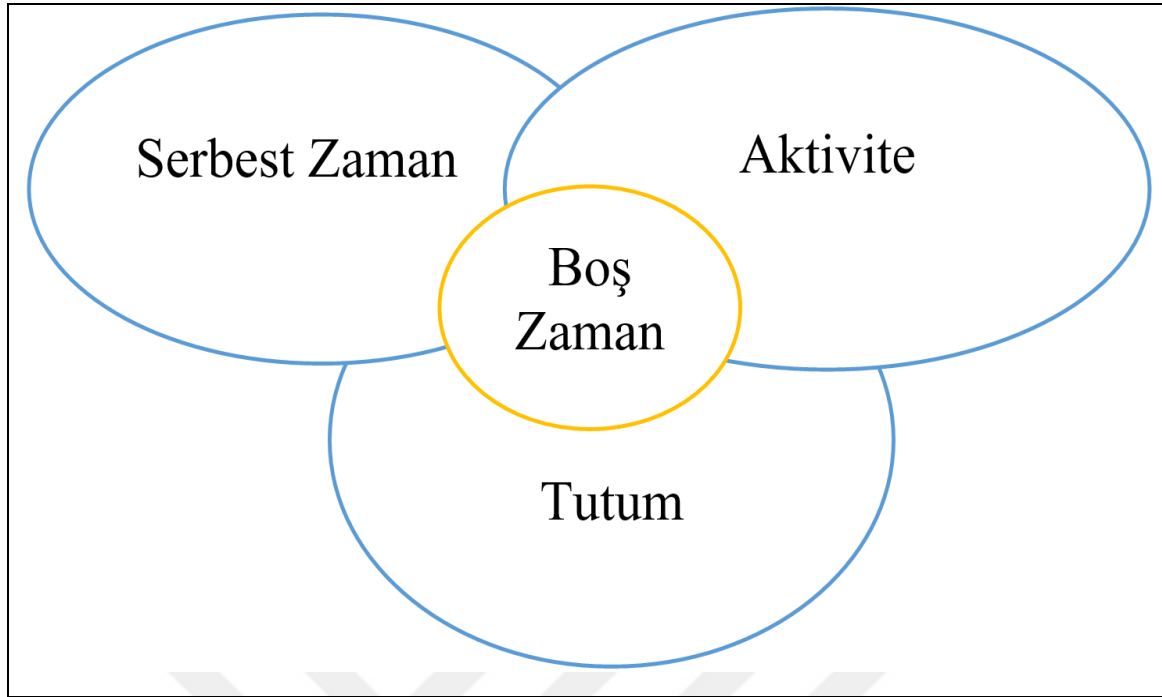
Boş zaman öncelikle, zamanı iyi değerlendirme bilinci ile ortaya çıkacak bir kavramdır. Zamanını planlayarak ve önemseyerek kullanma arzusunda olan çağdaş insanın; bu farkındalığı yaşadığını söyleyebiliriz. Nitekim, sadece boş zamanın olması, onun sağlıklı ve fonksiyonel kullanımı için yeterli olmamaktadır. Bu yüzden birey zamanın kendisine ait ve istediği gibi kullanabileceğinin de bilincinde olmalıdır (Karaküçük ve Akgül, 2016:6-7). Boş zaman spor, turizm, popüler kültür, eğlence ve gayri resmi, günlük dinlencelerin, danslar, sanatla uğraşma, müzik dinleme, spor yapma, eğlenme ve geziler gibi birçok faaliyetin toplamının yapıldığı zaman dilimidir. Yani boş zaman bir dizi aktivitenin yapıldığı zamanı ifade eden bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır (Spracklen, 2013:1-241; Terekli ve diğerleri, 2000; Woodyer ve Martin, 2016:2-3).

Diğer yandan çalışmanın karşılığı olarak adlandırılan boş zaman; işten artan bir zaman diliminde ortaya çıkmakta ve yine işle ilgili olarak ortaya çıkabilen stres, yorgunluk, gibi sorunları ortadan kaldırmak bazen de iş verimliliğini arttırabilmek amacıyla eylemlerde bulunmaktadır. Bu anlamda boş zaman, yaşama dair zorunlu görev ve sorumlulukların yerine getirildikten sonra, bireyin kendine ayırdığı ve özgürce kullanabileceği bir zaman dilimi şeklinde tanımlanabilir. Boş zamanı çalışmayla ilişkilendirme dışında bırakarak ve daha duyuşsal olarak yaşamın stresinden kurtulmak ve diğer istenmeyen engellerinden uzaklaşmak için özgürce kullanılabilen zaman olarak da tanımlayabiliriz (Karaküçük ve Akgül, 2016:14-15).

Boş zaman, yaşamda giderek daha önemli bir yeri işgal eden modern bir olgudur (Cunningham, 2014:145; Winniffrith ve Barrett, 1989:48) ve boş zaman toplumun yapısına göre sosyal ve kültürel bağlamlarından kopmaz (Kelly, 1999:66). Boş zaman, bir duygu durumundan çok daha fazlasıdır, sosyal yaşamın her alanında geniş bir faaliyet yelpazesine yerleştirilmiştir. Boş zaman, toplumun sürdürülmesinde ve sosyal yaşamın kenetlenmesinde merkezi oluşturmaktadır (Best, 2010:43-44). Boş zaman, çağdaş özgür insanın çalışma günü sonunda, hafta sonunda, yıllık izninde ve emeklilik döneminde, iş dışında kalan zamandır. Bu nedenle boş zaman faaliyetleri içerik bakımından hem çok zengin hem de çok çeşitlidir. Örneğin; sportif faaliyetler (çeşitli spor branşları ile aktif olarak ilgilenme veya izleyici olarak katılma), toplumsal faaliyetler (sinema, tiyatro, akraba, dost ziyaretleri vb. katılma), zihinsel faaliyetler (Kitap okuma, araştırma ve inceleme vb.), pratik faaliyetler (bahçe bakımı, hayvan yetiştirme), turizm faaliyetleri (tatil kültür, din vb. amaçlarla yer değiştirme, yani turizme katılma) gibi faaliyetler boş zamanda yapılan faaliyetlere örnek olarak gösterilebilir (Arıkan ve Yıldırım, 2003; Cheek ve Burch, 1976:222; Deem, 1988:76; Terekli ve diğerleri, 2000).

Boş zaman çeşitli şekillerde anlamlandırılabilir, zaman, aktivite, tutum gibi ifadelerle sunulan çok boyutlu bir kavramdır (Bull, Hoose ve Weed, 2003:32-38; Henderson, 2014: 23; Kraus, 1998:38; Torkildsen, 1999:93-94; Stokowski, 1994:3-7; Jenkins ve Pigram, 2003:279; Karaküçük, 2008:65-69; Godbey, 2008:3-11). Bu çok boyutlu kavrama genel özellikleri ve anlamlandırma biçimleri açısından baktığımızda aşağıdaki gibi bazı önemli hususlar dikkat çekmektedir.

- 1) Zaman olarak boş zaman; Boş zaman zorunluluklara dair tüm yükümlülükleri yerine getirdikten sonra kalan serbest süredir ve bireyler bu nedenle boş zamanlarını nasıl geçirecekleri konusunda bir seçim yapabilirler (Bull, Hoose ve Weed, 2003:32).
- 2) Aktivite olarak, boş vakit olarak, günlük gereksinim olarak gerekli görülmeyen, ancak seçime bağlı olarak yürütülen ve öncesi hazırlık, aile ve sosyal görevlerin dışında kalan bir etkinlikle uğraşmaktadır (Bull, Hoose ve Weed, 2003:32). Rojek ve diğerleri, (2006:186) ise boş zamanı serbest zaman, aktivite ve tutumun bir kesişimi olarak ele almıştır.
- 3) Tutum, psikolojik deneyim ya da zihin durumu olarak boş zaman: Boş zamanın psikolojik tanımları, boş zamanlarla boş zamanlar arasında ayrımcılığı üç farklı şekilde ayırır;
 - a) Boş zamanlar serbestçe seçilir ve zorunlu değildir. b) boş zamanlar, bir başka amaç için (diğer bir deyişle dışsal motivasyon) değil, kendi iyiliği için yapılır (yani, içsel motivasyon); ve c) boş zaman, katılımcının sonuçları üzerinde bir kontrol duygusu yaratmasını sağlar (Bull, Hoose ve Weed, 2003:32-38; Henderson, 2014:27). Boş zamanın zihinsel tanımının önemi, değerinin algılanmasıdır. Psikolojik olarak, eğlence, sadece birkaç dakika bile olsa, insanların günlük yaşamın sorumluluklarından ve görevlerinden kaçmalarını sağlayabilir. Çoğu insan bu psikolojik varlık durumunda olduklarını bilirler (Henderson, 2014:29). Boş zaman ve onu tanımlayan tutum, yaşamda gerçekten değerli ve tatmin edici bir şey olduğu inancına dayanır (Winniffrith ve Barrett, 1989:26) bu da boş zamanın zihinsel ve ruhsal bir tutum boyutu olduğunu göstermektedir (Pieper, 2009:46). Boş zaman olma yeteneği, insan ruhunun temel güçlerinden biridir, zihnin ve ruhun bir tutumudur (Pieper, 1998:54-163). Boş zaman aynı zamanda insan davranışlarını belirlemeye yarayan psikolojik bir faktör olarak değerlendirilebilir (Cheek ve Burch, 1976:219).

Şekil 2.2. Zaman aktivite ve tutumun kesişimi olarak boş zaman

Kaynak: Rojek ve diğerleri, 2006:186.

Çizelge 2.2. Boş zamanın tanımı

Kavram	Tanım
Zaman bağlamında boş zaman	Boş zaman, yükümlülüklerden, işten (ücretli ve ücretsiz) ve mevcut (uyku, yeme) için gerekli olan görevlerden bağımsız olunan zamandır.
Aktivite bağlamında boş zaman	Boş zaman, insanların boş zamanlarında meşgul oldukları bir faaliyetler kümesidir - iş odaklı olmayan veya ev temizliği ya da uyku gibi yaşamsal bakım işlerini içermeyen faaliyetlerin yapılabildiği zamandır.
Zihin durumu olarak boş zaman	Boş zaman bir katılımcının algısına bağlıdır. Algılanan özgürlük, içsel motivasyon, algılanan yetkinlik ve olumlu etki, boş zaman veya boş zaman gibi bir deneyimin belirlenmesinde kritik öneme sahiptir.

Kaynak: Hurd ve Anderson, 2011:9

Boş zamanın zaman, aktivite, tutum veya zihin durumu olarak nitelendirildiği araştırmalara literatürde sıkça rastlanmaktadır. Pek çok açıdan değerlendirilebilecek olan boş zaman kavramı boş zaman değerlendirme olgusunu da karşımıza çıkartmaktadır. Boş zamanı anlamlı ve nitelikli kılan boş zamanı verimli değerlendirme faaliyetlerine rekreasyonel faaliyetler adı verilmektedir. Buradan hareketle bir sonraki bölümde rekreasyon kavramına açıklık getirilmektedir.

2.3. Rekreasyon

Boş zamanların değerlendirilmesi çocuk, genç, yetişkin, emekli, işçi gibi çok geniş bir kitleyi ilgilendirmektedir. Bu nedenle sanayileşmiş ülkeler, konuya gereken önemi vererek programlar, hizmetler ve olanaklar sağlamaktadırlar. Çalışma saatlerinin giderek azaldığı, sanayileşen, kentleşen, hızla değişen ülkemiz için de bir sorun haline gelmektedir (Tezcan, 1977:3). Bireyler boş zamanlarında; uzaklaşma, dinlenme, hava değişimi, gezi, sağlık, birlikte olma, heyecan hissetme, farklı deneyimler yaşama gibi pek çok amaçla, ev ortamında ya da ev dışında, veya kırsal alanlarda belirli faaliyetlere katılmaktadırlar. Rekreasyon, insanların boş zamanlarında yaptıkları bu etkinlikleri ifade eden bir kavramdır (Karaküçük, 2008:58).

Rekreasyon kelimesinin kökeni yenilenen ya da restore edilen anlamına gelen Latince *recreate/ recreatio* kelimelerinden gelmektedir (Jensen ve Naylor, 2000:2; Mclean, Hurd ve Brattain-Rogers, 2008:40; Torkildsen, 1999:48; Torkildsen, 2005:57). İngilizcede, on altıncı yüzyılın başlarında, “recreacyon” olarak anılan terim, kelimenin tam anlamıyla yeniden yaratılma, yeniden doğuş veya yeniden yaratma eylemi anlamına gelir (Jenkins ve Pigram, 2003:412; Jensen ve Naylor, 2000:2). Rekreasyon günümüzde oyun, boş zaman deneyimi, dinlenme, spor ve turistik deneyim kelimelerinin yerine de kullanılmaktadır (Jenkins ve Pigram, 2003:412).

Rekreasyon ve boş zaman kavramları birbirine karıştırılabilen kavramlardır (Williams, 1995:4). Oysaki boş zaman bir zaman dilimini, rekreasyon ise bu zaman diliminde yapılan aktiviteleri nitelemektedir. Ancak literatürde bu kavram karmaşasına oldukça fazla rastlanmaktadır. Rekreasyon bireylerin boş zamanlarında özgür seçimle, gönüllü olarak, bireysel ya da grup olarak katıldıkları, fiziksel ve ruhsal yenilenmeyi sağlayan, zevk aldıkları, tatmin edici, eğlenceli aktiviteler olarak tanımlanmaktadır (Bammel ve Burrus-Bammel; 1996:5; Broadhurst, 2001:2; Bucher, 1954:22; Collin, 2006:251; Corbin, 1970: 8-9; Corbin, 1970:9; Dattilo, 2008:4; Hurd ve Anderson, 2011:10; Jensen ve Naylor, 2000:2; Kassing ve diğerleri, 2012:5; Kraus, 1998:46-47; McLean ve diğerleri, 2008:40; O’Sullivan, 2013:5; Ramsay, 2005:49; Torkildsen, 1999:48; Torkildsen, 1999:98; Williams, 1995:4). Bir diğer tanıma göre rekreasyon; İnsanların boş zamanlarında özgür iradeleri ile yalnız veya grupla zevk alarak yapabildikleri ve bunun sonucunda eğlendikleri, dinlendikleri, bedenlen ve ruhen bir tazeleme, yenilenme hissettikleri ve haz

elde ettikleri etkinliklerin toplamıdır (Ardahan, 2016:11). Rekreasyonla ilgili en yaygın tanımın bireylerin boş zamanlarında katıldıkları aktiviteler olduğu ifade edilmektedir (Torkildsen, 1999:48; Torkildsen, 2005:57).

İnsanın, yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek korumak veya devam ettirmek aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya grup içinde seçerek yaptığı etkinliklere rekreasyon denmektedir (Karaküçük, 2008:61). Corbin'e göre (1970:9) rekreasyon hayat boyu sürececek seçim yapma, gönüllü katılım, tatmin kendini ifade etme, macera, yaratıcılık ve sosyalleşme gibi unsurları içeren hobilere verilen isim olarak adlandırmıştır.

Rekreasyon bireylerin işe yenilenmiş, dinlenmiş şekilde dönmesini sağlar (McLean ve diğerleri, 2008:40). Torkildsen'e (2005:129) göre tabiri caizse boşalan bataryaların yeniden dolumu olarak değerlendirilmektedir. Bazı araştırmacılara göre ise; Rekreasyon iş kadar önemlidir; Belki de bazı işler için işten daha önemli olarak görülmektedir (Pigram ve Jenkins, 1999:9). İşsizlikten doğan boş zaman ise kullanılması zorunlu bir boş zaman olarak karşımıza çıkmaktadır (Sheeley, 1973:2). Bu bağlamda rekreasyonel aktivitelerin yaşamsal zorunluklar ve çalışma zamanından arta kalan zaman diliminde yapılan faaliyetler olduklarına yönelik tanımlamanın çeşitli gruplar ve gelişen yaşam koşulları üzerinden yeniden yapılandırılması hususu gündeme gelmektedir.

Rekreasyonun temel özelliklerine bakacak olursak; rekreasyon rekreasyonel etkinliklerin seçiminde gönüllülük esastır, özgürlük duygusu barındırmaktadır, faaliyetlere sürekli devam etmek bir şart değildir. Rekreasyon boş zamanda yapılır, her yaştaki kadın ve erkeğin faaliyetlere katılımlarına imkan vermektedir. Rekreasyon faaliyetlerinde seçim hakkı kişinin kendisine aittir. Rekreasyon bir faaliyeti gerektirir ve çok çeşitli faaliyetler içerir, her türlü açık ve kapalı alanda uygulanabilir. Haz, tatmin ve neşe sağlar, evrensel olarak uygulanmaktadır. Rekreasyon kişinin kendisini ifade edebilme ve yaratıcılığının gelişimine imkan sağlayıcı faaliyetler içermelidir. Rekreasyonun her kişiye göre bir amacı vardır. Rekreasyon bir amaç veya araç olabilir. Rekreasyonel aktivitelerin katılımcıya

kişisel ve toplumsal özellik ve fayda kazandırması beklenir (Karaküçük, 2008:69-76; Kraus, 1998:47-53; Torkildsen, 2005:63).

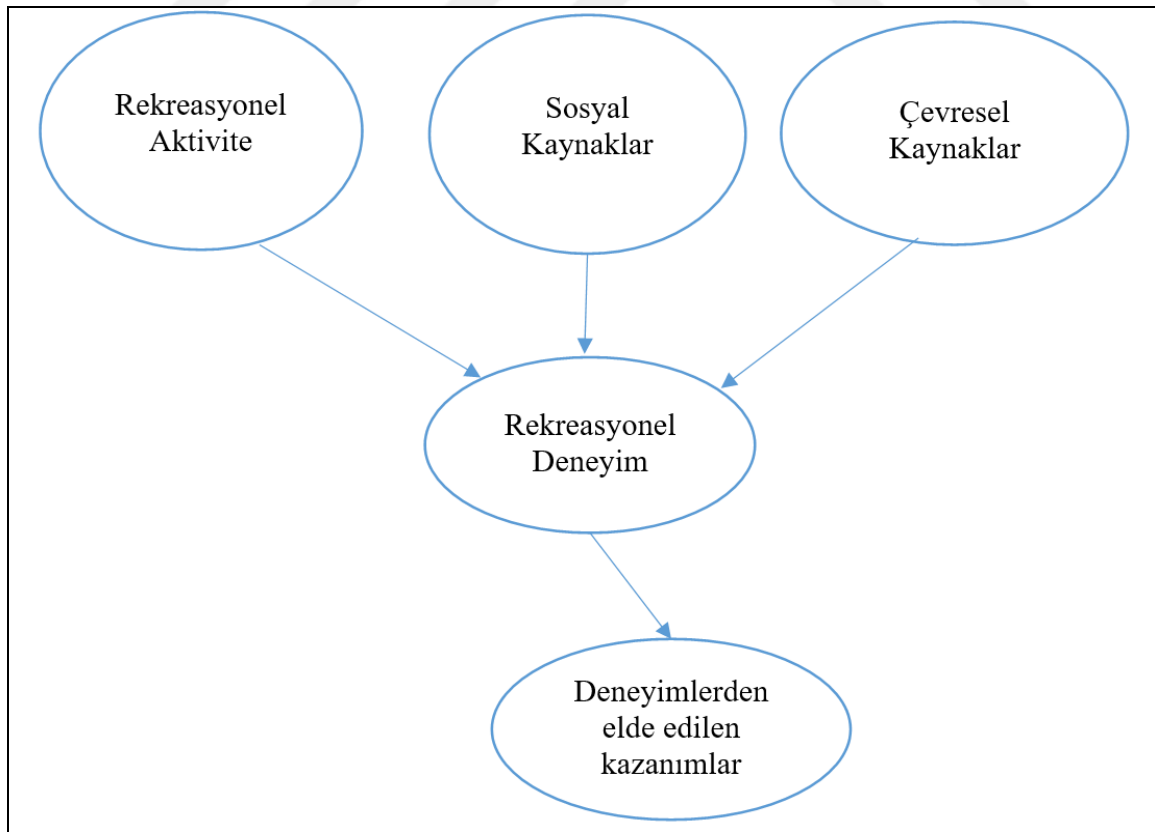
Rekreasyon, insanların boş zamanlarında meşgul olmayı seçtikleri aktivite olarak tanımlanır ve fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal bileşenleri içeren çok yönlü etkinliklerden oluşur (Broadhurst, 2001:2). Rekreasyon; insanların boş zamanlarında meşgul olmaları, insanların zevk almaları ve insanların sosyal olarak değerlerini kurtardığını kabul etmeleridir. Sonucunun nedeninden daha önemli olduğu düşünülen aktivitelerdir (Broadhurst, 2001:102). Burada vurgulanan kazanımlar bireyin haz ve neşe düzeylerindeki yükselişi ve belirli oranda elde ettikleri faydayı işaret etmektedir.

Rekreasyon hayatın bir parçasıdır. İnsanlar çevre, kalite, planlama ve sonuçlarının farklı olmasına bakılmaksızın rekreasyon ile her yerde iç içedir (Hjelte ve Shivers, 1963:9). Rekreasyon aktivitelerine örnekler verecek olursak; Evde belirli kaynaklar kullanılarak, eğlence, hobiler gibi uğraşlarla boş zaman değerlendirme faaliyetleri. Açık havada- bahçeler ve açık alanlar, arazilerde, oyun alanları ve spor alanlarında, eğlence, sanat, müzik, drama, kültürel etkinlikler, eğitim, spor ve fiziksel eğlence için olanaklar doğrultusunda boş zaman değerlendirme faaliyetleri. Genel ve özel tesislerde- salonlar ve toplantı odaları, kütüphaneler, tiyatrolar, müzeler, spor ve eğlence merkezleri, yüzme havuzları, toplum merkezleri, eğlence merkezleri, barlar, kulüpler, sinemalar, konser salonları, stüdyolar ve sanat ve el sanatları atölyeleri gibi alanlarda değerlendirilen boş zaman faaliyetleri. Kırsal alanda; iyi yol ağları, haritalar ve tabelalar, durma noktaları, doğal görüntüleme noktaları, piknik alanları, otopark, kamp ve karavan alanları, temiz plajlar ve göller, su rekreasyon alanları, yürüyüş yolları, patikalar, doğa rezervleri gibi alanlarda yürütülen boş zaman değerlendirme faaliyetleri olarak örneklendirilmektedir (Torkildsen, 2005:5). Sözü edilen alanlar kullanılarak gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerine her alan ve mekanda gerçekleştirilmesi mümkün olan okuma, yürüyüş, radyo dinleme, televizyon seyretme, arkadaşlarla sohbet etme ve aile içinde sohbet etme (Broadhurst, 2001:4; McLean ve diğerleri, 2008:40) gibi faaliyetler eklenebilmektedir.

Çoğu ülkede rekreasyonel etkinlikler, televizyon ve video izlemek, arkadaş ve aile ile sosyalleşmek, spor ve açık hava etkinlikleri, hobiler, spor ve kültürel etkinliklere katılmak, okumak, müzik dinlemek ve dinlenmek gibi birkaç ana kategoriye ayrılır. Son zamanlarda bu listeye eklenen aktiviteler arasında bilgisayar ve video oyunları ve internet kullanımı

daha büyük bir dilimi kapsamaya başlamaktadır (Rojek ve diğerleri, 2006:190). Kraus'a göre (1998:47) rekreasyon, spor, oyunlar, el sanatları, sahne sanatları, güzel sanatlar, müzik, tiyatro, seyahat, hobiler ve sosyal aktiviteler gibi çok çeşitli aktiviteler içerebilir. Mevcut rekreasyon faaliyetleri arasında yürüyüş, piknik, kampçılık, doğal tarih çalışması ve fotoğrafçılık, çekim, araba ralli, oryantiring, balık avı, pony trekking, geyik avı ve vahşi kuşlar bulunmaktadır (Sheeley, 1973:114). Rekreasyonel aktivitelerin örnekleri sonsuzdur ve spor, müzik, oyunlar, seyahat, okuma, sanat ve el sanatları ve dansı içerdikleri ifade edilmektedir. Gerçekleştirilen spesifik aktivite, aktiviteyi gerçekleştirme nedeninden daha az önemlidir, sonuç budur. Çoğu istenen istenen sonuç rekreasyon veya restorasyondur. Katılımcılar, rekreasyon arayışlarının, hayatlarını dengelemelerine ve işlerinden ve ev temizliği, çocuk yetiştirme vb. gibi diğer zorunlu faaliyetlerden kendilerini yenilemelerine yardımcı olabilir (Hurd ve Anderson, 2011:10).

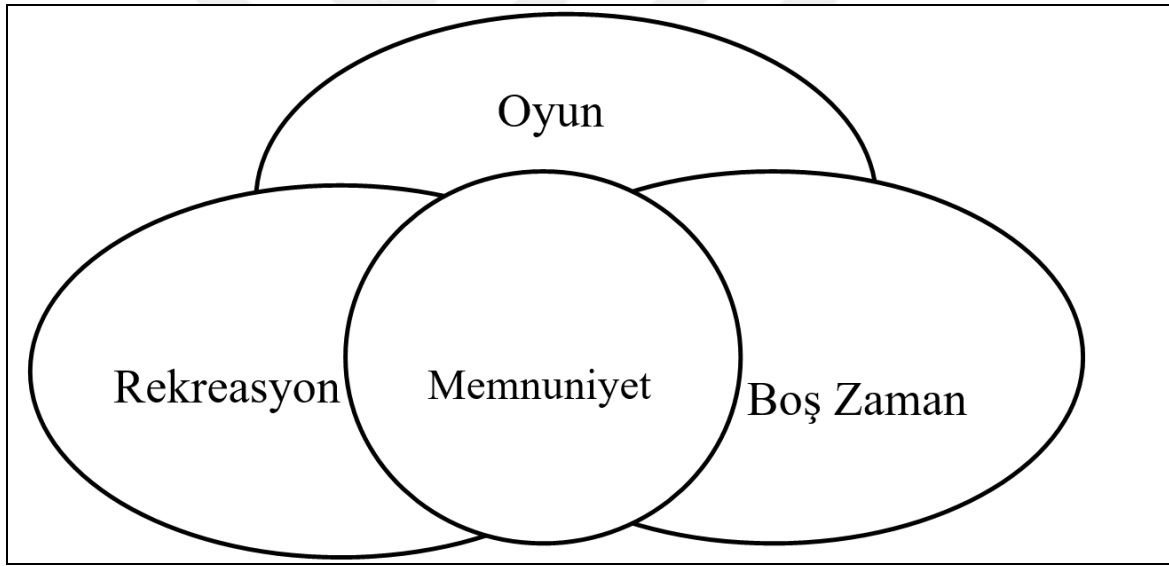
Rekreasyonel aktiviteler rahatlatıcı veya enerjik aktivitelerden oluşabilir, bireyleri ya da grupları kültürel, entelektüel ve yaratıcı aktivitelere teşvik edebilirler (Williams, 1995:4). Williams rekreasyon deneyimlerindeki ana unsurları aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Şekil 2.3. Rekreasyon deneyimlerinde ana unsurlar

Kaynak: Williams, 1995:6.

Rekreasyon, stresten kurtulma sağlar, aynı zamanda kendini ifade ve yaratıcılık duyguları adına önemli bir araçtır (Broadhurst, 2001: 92). Ayrıca rekreasyon; kaçış, herşeyden uzaklaşma, beklenti, zaman algısında farklılık, rahatlama, kendini sınıama, zorluklarla başa çıkma, başarı ve kendine değer verme, kişisel imajını geliştirme, doğanın bir parçası olarak hissetme, kişisel gelişim, öğrenme ve beceride artış, yenilenme, iş birliği, takım çalışması, risk alma, zihin ve beden bütünlüğü, koordinasyon, heyecan, özgürlük, korku, güç, yaratıcılık, iç huzuru, ödül gibi duyguları uyandırmaktadır (Torkildsen, 1999:52; Torkildsen, 2005:61-62). İşten ve günlük rutinden ferahlatıcı bir değişim sağlar (Jensen ve Naylor, 2000:2). İnsanlar rekreasyonu topluma katkılarından dolayı sosyal bir araç olarak görürler (Hurd ve Anderson, 2011:10). Bu sosyal araç Torkildsen tarafından “Memnuniyet/haz alma rekreasyon, boş zaman ve oyunun tam kalbindedir” şeklinde ifade edilmiştir.

Şekil 2.4. Oyun, boş zaman ve rekreasyonun merkezindeki memnuniyet

Kaynak: Torkildsen, 1999:93.

Tüm amaç ve faydaları doğrultusunda rekreasyon çok çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Rekreasyon aktif veya pasif olarak sınıflandırılabilir. Aktif rekreasyonda insanlar doğrudan etkinliğe katılırlar, pasif rekreasyonda ise bireyler aktivitede seyirci olarak yer alırlar (Sheeley, 1973:3). Rekreasyon amaçlarına göre; dinlenme, kültürel, toplumsal, sportif, turizm ve sanatsal olarak değerlendirilirken, çeşitli kriterlere göre sınıflandırıldığında; yaş faktörüne göre, faaliyete katılanların sayısına göre, zamana göre, kullanılan mekana göre, sosyolojik muhtevaya göre sınıflandırılabilir (Karaküçük, 2008:76-78). Rekreasyonun özel işlevlerine göre ise; Ticari rekreasyon, sosyal rekreasyon,

uluslararası rekreasyon, estetik rekreasyon, fiziksel rekreasyon, orman rekreasyonu olmak üzere kent içi ve kent dışı alanlarda yapılabilen faaliyetler bütünüdür (Karaküçük, 2008:78-79). Rekreasyon etkinlik alanlarına bakıldığında müzik, dans, sanat, spor ve oyun, sahne çalışmaları, açık hava etkinlikleri ve bahçe işleri, hobi kulüpleri gibi çeşitli etkinliklerden oluştuğu görülmektedir (Karaküçük, 2008:84-85). Bu etkinlikler topluluğu arasında bireylerin yaşam kalitesi yüksek bir ömür geçirmeleri için aktif yaşam tarzını benimseten bir etkinlik olarak spor önemli bir yere sahiptir.

Boş zaman bireysel olarak bireyleri birbirine bağlar, rekreasyon sosyalleşen bireylerin varlığına yardımcı olur (Cheek ve Burch, 1976: 240-241) ve spor mükemmel bir kültürel etkileşim yaratarak, insanları günlük yaşamlarında bir araya getirmeye hizmet eder (Chandler, Cronin ve Vamplew, 2002:7). Spor, çoğu rekreasyon formları arasında boş zamanın artmasıyla, yerini almıştır (Biol, 2014:70). Rekreasyon anlayışının artması, sportif hareketliliğin gelişmesine neden olmaktadır. Oyun, oyalama, işten uzaklaşma aracı olan spor, günümüzde ekonomi, politika, eğitim, medya, boş zaman, turizm, çevre gibi kavramlarla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirilen, kısacası birey-toplum ve toplumlar arası yelpazede çok yönlü ve önemli etkileri olan sosyal bir kurum haline gelmiştir (Yetim, 2011:174).

Spor ve dolayısıyla sportif rekreasyon, rekreasyonun sınıflandırılmasında yer almaktadır. Burada sözü edilen spor terimi en geniş anlamda insan hareketi ve egzersiz olarak kullanılır (Volkwein-Caplan, 2004:12). Kurallar ve rekabet içeren fiziksel aktivite veya harekettir (Birch, McLaren ve George, 2005:1). Spor, insanın organik direncini, sistemlerin fizyolojik kapasitesini ve ruh sağlığını koruyan, geliştiren bir uğraşıdır (Ertüzün, 2013:49). Spor, boş zamanları değerlendirmenin önemli bir parçası ve bir alt kümesidir, ancak boş zamanın hepsini doldurmaz (Spracklen, 2013:4). Rekreasyonel etkinlikler geniş bir yelpazede sunulmaktadır. Kültürel, sanatsal etkinlikler de rekreasyonel aktivitelerin içinde yer almaktadır.

Sportif (fiziksel) rekreasyon aktiviteleri; Çoğunlukla fiziksel bir güç harcayarak yerine getirilen eylemlerdir. Sosyal rekreasyon aktiviteleri; Sosyal ilişki ve etkileşimler sonucunda ortaya çıkan eylemlerdir. Düşünceye dayalı (mental) rekreasyon aktiviteleri; Kültür, eğitim, yaratıcılık ve estetik ağırlıklı rekreasyon eylemleridir. Çevreye dayalı rekreasyon aktiviteleri; Rekreasyon alanının içerdiği bitki örtüsü, su yüzeyleri, çekici

manzaralar, yaban hayatı gibi unsurlara bağılı olarak yapılan eylemlerdir (Çakır ve Çakır, 2011).

Sportif rekreasyon boş zamanın, özgürce seçilmiş, gönüllü olarak yapılan, aktif veya pasif katılımlı sportif etkinliklerle değerlendirilmesi olarak tanımlanmıştır (Birol, 2014:5). Spor bir boş zaman uğraşısı olarak yani amatörce yapılan şekliyle rekreatif faaliyet özelliği taşımaktadır (Birol, 2014:68). Bir başka deyişle sportif rekreasyon; bireylerin serbest zamanlarını fiziksel aktiviteye dayalı spor etkinliklerini yaparak değerlendirmesi olarak açıklanabilir. Bu bağlamda sportif rekreasyon faaliyetleri ise, mesleki anlamdan uzak tamamen gönüllü ve serbest zamanlarda yapılarak katılım gösterilen bütün spor ile ilintili etkinlikler olarak değerlendirilebilir (Ergül, 2008:13). Sportif rekreasyon bireyin bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimini sağlayan bir eylem biçimidir ve her ne kadar bireysel gibi görünse de imkân, ortam, hedef ve yapılış biçimiyle sosyaldır ve sosyal bir çevrede yapılır (Demirel, 2013:23-24). Söz konusu sosyal çevre, fiziksel çevreyi de içermektedir. Sportif rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi açısından belirli bir çevreye ihtiyaç duyulmaktadır. Rekreasyonel etkinlikler geniş çerçevede sunduğu alternatifleri ile çevre ile etkileşimin en yoğun olduğu faaliyetler içermektedir. Sözü edilen çevre kavramına bu noktada açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

2.4. Çevre

Bir canlının çevresi; her türlü biyolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerini sürdürdüğü, yaşamının temel koşulu olan; beslenme, üreme ve barınma ihtiyaçlarını karşıladığı yerdir. Canlılar için en dar anlamdaki çevre; bulundukları, yaşadıkları ortamdır. Yani meskenlerdir (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2000:13). Çevre terimi "çevreleyen, etrafını saran" anlamına gelir. Yaşayan herhangi bir şeyin çevresi, diğer canlılar ve canlı olmayan kaynakların (hava, su, toprak vb.) tamamından oluşur (Gritzner, 2010:10; Peasgood ve Goodwin, 2007:2; Munn, 2002:11). Çevre, fiziksel dünya ve diğer organizmalar dahil olmak üzere herhangi bir organizmanın çevresidir. Çevre, organizmanın yaşadığı bir organizmanın dışında bir şeydir. İnsan çevresi, bir kişinin yaşadığı ülkeyi veya bölgeyi veya şehri veya evi veya odayı içerir. Bir parazitin ortamı, ev sahibinin vücudunu içerir. Bir bitkinin çevresi belirli bir yükseklikteki toprak türünü içerir (Collin, 2004:74).

Bir varlığın içinde bulunduğu veya dışındaki her şey, onun dış çevresini oluşturur. Biyolojik bir varlık olan insan için genel anlamda çevre, içinde bulunulan, karşılıklı ve sürekli etkileşim halinde olunan sosyal, teknolojik ve doğal şartların toplamını ifade eder. Doğal şartlar, diğer bir ifadeyle doğal çevre olmadan diğerlerinin varlığı bir anlam ifade etmemektedir (Türk, 2013:1; Edoğan, 2003:15). Çevre, içinde insanın yaşadığı, etkileşimde bulunduğu, değiştirdiği veya değiştiremediği her yer olarak anlaşılmalıdır. Bu yer, hava, su, yeryüzü, yeraltı, atmosfer ve uzayı içerecek bir şekilde düşünülmelidir. Dolayısıyla çevre dünyamız ve dünyamızı çevreleyen her yer anlamına gelir (Erdoğan, 2003:15).

Bütün canlılar, yaşamları boyunca tek veya toplu olarak bir mekanda bulunmak ve bu mekanın canlı (biyotik) yani; insanlar, bitkiler, hayvanlar ve mikroorganizmalar ve cansız (abiyotik) unsurlarıyla yani; hava, su, toprak, yer şekilleri, binalar, köprüler gibi doğal ya da insanlar tarafından yapılan varlıklar gibi unsurlarla karşılıklı olarak ilişkilerini sürdürmek durumundadır (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2000:13). Çevre; bir organizmayı veya bir grup organizmayı etkileyen, hem abiyotik hem de biyotik olan tüm dış koşullara verilen addır (Raven, Berg ve Haasenzahl, 2010:607). Genel olarak çevre; doğal ve yapay çevre olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir. Bunlardan doğal çevre; doğal olaylara bağlı olarak oluşan henüz insanın müdahale edemediği veya değiştiremediği tüm doğal varlıklar olarak tanımlanabilir (dağlar, taşlar, ovalar, nehirler, ormanlar, denizler vb.). Yapay çevre ise; insanlığın var oluşundan beri gelişen bir süreçte, büyük ölçüde doğal çevreden de yararlanarak yarattığı tüm değer ve varlıklardır (yollar, barajlar, köprüler, binalar vb.) (Wright, 2008, 28-29; Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2000:14).

Çevre ve çevre bilimi kavramları literatürde iç içe geçmiş iki kavramdır. Ekoloji sözcüğü, canlıların birbiri ve çevreleri ile ilişkilerini inceleyen bilim dalını ifade eder (Aydoğdu ve Gezer, 2006:2; Das ve Behera, 2008:1; Gouide, 1996:225; Gökmen, 2007:1; Kenneth ve diğerleri, 2009:20; Kocataş, 2010:6; Molles, 2005:2; Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2000: 15). İlk defa Alman zoolog Ernst Haeckel tarafından (1834-1919) kullanılan, Yunancada yaşam ortamı anlamına gelen iki sözcükten (Oikos=ev, yaşanılacak yer ve logos=bilim) türeyen bir kavramdır (Aydoğdu ve Gezer, 2006: 5; Das ve Behera, 2008:1; Ertürk, 2012:3; Gökmen, 2007:1; Jenkins ve Pigram, 2003: 124; Kemp, 1998:116; Kocataş, 2010:6; Krebs, 2009:5; Molles, 2005:2; Raven, Berg ve Haasenzahl, 2010:49; Session, 1995: 131; Simonnet, 1990:8; Smith, ve Smith, 2009:2; Subrahmanyam ve Sambamurty,

2000:1). Çevre bilimi, bitki, hayvan, insan ve organizmalar ile çevrelerinin etkileşimlerinin incelenmesidir (Allaby, 2010:12; Gritzner, 2010:86; Peasgood ve Goodwin, 2007:17; Raven, Berg ve Haasenzahl, 2010:12). Çevre bilimciler, organizmaların çevreyi hem olumlu hem de olumsuz olarak nasıl etkilediğini incelemektedir (Borrero ve diğerleri, 2008:7). Ekosistem ise; bir topluluğun ve onun fiziksel çevresini kapsayan etkileşimli bir sistem bütünüdür. Bir ekosistemde, bir bölgenin tüm biyolojik, fiziksel ve kimyasal bileşenleri, karmaşık bir enerji akışı ve malzeme döngüsü ağını oluşturur (Allaby, 2010:203; Peasgood ve Goodwin, 2007:19; Raven, Berg ve Haasenzahl, 2010:607). İnsan ekosistemlerin bir parçasıdır. Bu nedenle, yaşadığımız ekosistemlerin ekolojik durumuna da bağımlı olduğu unutulmamalıdır (Peasgood ve Goodwin, 2007:34).

Çevresel değişim kavramları ve insanlığın bu değişimdeki rolü, hem bilimsel hem de politik anlamda incelenerek gündem oluşturmaktadır (Perry ve MacCracken, 2002:5 Öktem, 2003:64). Sanayileşmenin hızlı ilerlediği yirminci yüzyıl, hem halkın hem de bilimin, insan faaliyetinin insan sağlığı ve refahı da dahil olmak üzere doğal dünya üzerinde zararlı etkileri olduğunu görülmektedir (Fay ve Golomb, 2002:10). Artan nüfusun gereksinimlerini karşılamak için yeni alanların işgal edilmesi ihtiyacı ve teknolojik gelişmeler nedeniyle, insanoğlu günümüzde doğal ortam ve yaşam çeşitliliği üzerine görülmemiş bir yoğunlukta etkinlik göstermektedir. Doğal habitatlar yok olmakta, türler aşırı kullanımın tehdidi altında bulunmaktadırlar. Doğaseverler tropik yağmur ormanları gibi belli ortamların hızla yok edildiğine dikkat çekmektedirler. Bu süreci tersine çevirmek için bir şeyler yapılmaz ise canlılığın yok olacağını öngörenler de bulunmaktadır. Bu bağlamda, gelecek nesillere bırakılacak mirası oluşturan ortak doğal mirasın korunması amacıyla koruma stratejileri aramak gerekmektedir (Leveque ve Mounolou, 2008:13). Çevresel sorunlar evrenseldir ve toplumun bir kesimine ait bir sorun olmadığı ortadadır (Gerstenfeld, 1994:4-5). Varolan sorunların çoğunluk insan kaynaklı olması, son yüzyılda ortaya çıkarak ivme kazanması bilimsel çalışmalarla da destek bulunmaktadır.

Gezegeenin kaynakları şimdiki ve gelecekteki talebi karşılamak için yeterli olmadığı ve bu fikri temsil etmenin yollarından biri de “ekolojik ayak izi” olduğu belirtilmektedir (Goldemberg ve Lucon, 2010:210). Her bireyin ekolojik bir ayak izi bulunmaktadır. Her insanın ihtiyaç duyduğu bir miktar verimli toprak, temiz su, giyim, barınma, enerji ve dolayısıyla atığı söz konusudur. Ortalama küresel ekolojik ayak izi şu anda kişi başına yaklaşık 2.7 hektar yani 6.7 dönüm olarak kaydedilmiştir, bu da biz insanların ekolojik bir

aşırılığa sahip olduğu sonucunu doğurmaktadır (Raven, Berg ve Haasenzahl, 2010:7). Fosil yakıtların yanmasıyla açığa çıkan karbon, yarım yüzyılı aşkın bir süreden bu yana insanlığın ekolojik ayak izi'ndeki en büyük bileşeni oluşturmaktadır ve artmaya devam etmektedir. Karbon, 1961'de toplam ayak izimizin yüzde 36'sı iken 2010'a gelindiğinde bu oran yüzde 53'e çıkmıştır (WWF-Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Yaşayan Gezegen Raporu, 2014). Okyanusların, denizlerin, göllerin ve akarsuların kullanımında uygulanan teknoloji ve metotlar bu çevrelerdeki yaşayan varlıkların bazılarını yok etmiş, bazılarını yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmış ve bu çevrelerden insana sağlanan faydalar kaybolmuştur. Bugün dünyada her gün bir canlı türü yok olmaktadır. Biyoçeşitliliğin yok olması insan sağlığı ve gelişmesinde büyük kayıptır. En az 140 bitki ve hayvan türü her gün yok olmaya mahkum edilmektedir. Havadaki karbondioksit seviyesi endüstri devrimi öncesi yoğunluğa göre %26 fazladır ve gittikçe artmaktadır. Her yıl 17 milyon hektar orman yok olmaktadır (Erdoğan, 2003:16). Dünya nüfusunun 2050'de 9, 6 milyara, 2100'de ise 11 milyara ulaşmasıyla kişi başına düşecek biyolojik kapasite miktarı daha da azalacaktır. Ayrıca toprak bozulması, tatlı su kıtlığı ve yükselen enerji maliyetleri karşısında biyolojik kapasitenin artışı sürdürmek gitgide zorlaşacaktır (WWF-Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Yaşayan Gezegen Raporu, 2014).

Sözü edilen çevre sorunlarına yönelik birçok örnek daha verilebilmektedir ancak bireysel anlamda çevre bilinci geliştirmede, kişinin; çevreyi, onun korunmasını ve geliştirilmesinin gerekliliğini ve önemini benimsemesini, yani bu konuyu içselleştirmesini/kendine mal etmesini sağlamak daha kalıcı ve yararlı sonuçlar verecektir. Bunun için bireyin; olumsuz bir davranışının çevreye nasıl zarar vereceğinin; bu davranışların tekrarlanmasının sonuçlarından canlıların nasıl etkileneceğinin; uzun yıllar sürecektir bu olumsuz etkinin yapacağı tahribatın boyutlarının; gelecek nesillerin de bundan nasıl etkileneceğinin ve bu olumsuz etkileri gidermek için ne kadar çaba gösterileceğinin ve bunun maliyetinin ne olacağının; bütün bunlardan kendisinin de nasıl etkileneceğinin anlatılması, bireyin çevrenin korunması düşüncesine inanmasını, benimsemesini sağlayabilecektir. Böylece, bu düşünceye inanan birey, bunu kendi meselesi olarak görerek, bu meselenin uygun bir şekilde çözümlenmesini sağlamak için çalışmalar yapabilecektir (Türk, 2013:134-135).

11/8/1983 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan çevre kanununda da belirtildiği gibi (madde 3/a) "Herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler". Bireylerin görev ve

sorumluluk bilincinde içinde yaşadıkları çevrenin gelecek nesillere aktarılması hususunda yasal çerçeveye sınırlandırılmış hakları ve olması gereken tutum tanımlamaları mevcuttur. Ancak günümüzde çevresel sorunların ana kaynağı olarak gösterilen insanoğlu, çevre koruma anlamında birçok aşamada olması gereken düzeyin altında kalmaktadır. Çevre kullanımını beraberinde getiren boş zaman değerlendirme aktiviteleri, kullanılan alanların bir sonraki kullanıcıya sürdürülebilirlik ilkesiyle ulaştırılmasını hedeflemek durumundadır. Bu bağlamda ekorekreasyonel faaliyetlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Çevre dostu boş zaman değerlendirme faaliyetleri doğaya, insana saygının en önemli unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak rekreasyon bir faaliyet alanı olarak çevre ile bir bütünlük oluşturmalıdır. Çevreye, ekosisteme uyumlu bir etkinlik olarak ekorekreasyon kavramını ortaya çıkartmaktadır.

2.5. Ekorekreasyon

Çevre ve ekoloji kavramlarına açıklık getirilmesiyle çevre ve rekreasyonun karşılıklı etkileşiminden kaynaklı olarak çevrenin rekreasyonel kullanımdaki önemi ortaya çıkmaktadır. Eko kavramı çevreyi temsil eden bir birleştirme formu olarak nitelendirilmektedir. Ekorekreasyon ise çevre ve rekreasyon kavramlarının iç içe geçtiği disiplinler arası bir tanımlama, bir çalışma alanı ihtiva etmektedir. Literatürde disiplinler arası çalışmaların önem kazandığı günümüzde ülkemizde bu yenilikçi kavramın açığa çıkmış olması belirli bir çevre kullanılarak değerlendirilmesi söz konusu olan boş zaman aktivitelerinin çevreye duyarlı olarak yapılması hususuna vurgu yapar niteliktedir.

Ekorekreasyon kavramını Türkiye’de ilk defa kullanarak alan literatürüne kazandıran Karaküçük ve Akgül’e (2016:100) göre ekorekreasyon, çevre dostu boş zaman aktivitelerine verilen genel ad olarak nitelendirilirken, rekreasyonel aktivitelerin ekolojik kurallar ve ekosistem içinde kalarak, uygulanarak gerekli önlemlerin alınması olarak da ifade edilebilmektedir. Bir diğer tanıma göre ekorekreasyon boş zaman aktivitelerinin doğal kaynakların, korunarak, değiştirilmeden ve yok etmeden sorumluluk içinde kullanılarak gerçekleştirilmesidir. Ya da ekorekreasyon, boş zaman planlama ve uygulama politikalarına verilen isim olarak adlandırılmıştır.

Ekorekreatif aktiviter kent içi ve kent dışında uygulanabilen tüm evre dostu rekreatif aktiviteri ifade eder. Literatürde daha çok outdoor recreation olarak yer alan bu aktiviter esasen hem açık hem kapalı mekanlarda uygulanabilmektedir. Belirli bir evre kullanılarak yapılan bu aktiviter genellikle doğada yapılan aktiviter olarak değerlendirilmektedir. Doğada yapılan sportif etkinler “doğa sporları”, “açık alan rekreasyonu”, “macera sporları”, “macera rekreasyonu” olmak üzere içinde bulundurdıkları risk faktörlerine ve kullanılan yardımcı unsurlara bağlı olarak değişik isimlerle sınıflandırılmıştır (Koçak ve Balcı, 2010). Bu kavramlar arasında ekorekreatif aktiviteri kavramından ayırıştıran temel unsur, evre koruma bilinci, duygusu ve davranışıyla rekreatif aktivitelere katılımın sağlanması durumudur. Her açık alan rekreasyonunun ekorekreatif olarak nitelendirilemeyeceği aşıkardır. Ekorekreatif kendi içinde özel bir alanı oluşturmakta, evre koruma anlayışını ön planda tutması sebebiyle diğer betimlemelerden ayrışmaktadır.

İnsan davranışlarını açıkladığı düşünülen etkinlikler doğaya yönelik gerçekleştirilen rekreatif etkinlikler açısından değerlendirildiğinde; bireylerin özellikle doğal alanlarda yapmış oldukları yürüyüşler, kamp faaliyetleri gibi etkinlikler devinimsel davranışlara örnektir. Ayrıca doğal alanların tahribatını önlemeye yönelik bir takım çalışmalar oluşturup sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik yapılan etkinlikler bilişsel davranışa ve doğal alanlara yönelik duygusal açıdan var olan merak ve heyecan sonucu gerçekleştirilen etkinlikler de duygusal etkinliklere örnek olarak gösterilmektedir. Doğaya yönelik gerçekleştirilen rekreatif etkinliklerde bireylerin özellikle somut halleriyle bir davranışta bulunmaları gerekmeyebilir. Bireylerin doğal alanları korumaya yönelik yapmış oldukları faaliyetler de (doğayı korumaya yönelik imza kampanyası, doğal alanların taşıma kapasitelerinin belirlenmesini destekleme, taşıma kapasitesi düşük olan alanların kullanıma kapatılması vb.) bir rekreasyon davranış olarak nitelendirilebilir. evre dostu rekreasyon davranış özü itibariyle fizyolojik ve sosyolojik olabileceği gibi psikolojik olarak da gerçekleşebilir. Dolayısıyla bireyler bir grubun yapacağı davranışlar itibariyle sosyolojik bir davranış gerçekleştirebileceği gibi duygusal olarak tahribattan etkilenmiş bir bireyin sert önlemler alınmasına yönelik tutum ve eğilimleri de psikolojik bir davranış göstergesi olarak açıklanmaktadır. Tüm bu bilgiler doğrultusunda evre dostu rekreasyon davranış; çevreye yönelik rekreatif etkinliklerde aktif olarak yer alan veya çevresel rekreatif aktivitelere yönelik psikolojik ve sosyolojik olarak eğilimlerde bulunan bireylerin evre dostu davranışlar sergilemeleri şeklinde açıklanmaktadır (Kement ve Demirci, 2017).

Doğada yapılan rekreasyonel etkinliklere katılım, İkinci Dünya Savaşı'ndan ve özellikle de 1960'lardan beri hızla artmıştır (Jenkins ve Pigram, 2003:364). Doğada yapılan rekreasyonel etkinliklerin yaygınlaşmasında büyük itici güç, otomobil kullanımındaki artıştır. ABD'de kitlesel üretilen otomobillerin ve onları sürmek için iyi yolların yapılmasıyla başlayan süreç, 1950'ler ve 1960'larda, otoyollar daha uzak bölgelere, araçlarla ulaşım sağlayıp, çok sayıda insanın kolayca ulaşarak yürüyüş yapabileceği için bir fırsat yolu açmıştır. Kamp, bir bölgede kalmanın en ucuz bir yolu olarak görülmekteydi ve hala popülerliğini korumaktadır (Bell, 1997:3). Doğaya dayalı rekreasyon, doğal çevreye dayanan her türlü eğlence biçimi olarak tanımlanabilir ve bir ağacın altında oturmaktan vahşi doğada yürüyüşe kadar uzanan birçok boş zaman aktivitesi içerir (Jenkins ve Pigram, 2003: 328). Açık hava rekreasyonu, kentsel ve kırsal ortamlarda açık havada meydana gelen rekreasyonel aktivitelerdir (Jenkins ve Pigram, 2003:349). Açık hava rekreasyonu, kişisel ve sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesi için doğal ve yarı doğal ortamları kullanan ve açık hava rekreasyonunun yönetimini temel alan sosyal ve çevresel güçlerin analitik bir anlayışını gerektiren sosyal bir olgudur. Bu analiz daha sonra kaynakların gelecekte tahsis edilmesini etkiler (Jenkins ve Pigram, 2003:516).

Ortalama çalışma süresinin 47 saatin üzerinde olduğu düşünülürse, boş zamanların çoğu iş ve ev işleri ile geçirilmektedir. Rekreasyon ise haftada birkaç saatlik zaman dilimlerini oluşturmaktadır. Bu zaman diliminde açık hava etkinlikleri ve seyahat, insanlara günlük rutinlerinin dışına çıkmayı ve belirli noktalarda değişimi sağlar. Açık havada yapılan rekreasyonel etkinliklerde evden kaçma ve stres atma söz konusudur (Nickerson ve Black, 2000:35). İnsanların yaban hayatına geri gitmesinin en önemli nedenlerinden biri, doğal alanların şehrin gündelik hayatından kaçışı sağlamada bir araç olmasıdır. Toplumlar daha kentleşmiş hale geldikçe ve insanlar tarım ya da ormancılık gibi sektörlerde daha az çalıştıkça, bu tür işlerin getirdiği topraklarla bağlantı duyumunu yitirmeye eğilimlidirler. Bir kentlinin hayatı, kültürel açıdan zengin olabileceği gibi, birçok insanın bir şekilde stres yaratması mümkündür. Şehir kalabalıktır; her ne kadar insan türünün doğallığı göz önüne alındığında olumsuz bir durum gibi görünmese de kişisel alan genellikle sınırlıdır. Şehir ayrıca neredeyse tamamen insan yapımıdır. Büyük metropollerde, bir zamanlar var olan doğal manzara çok az kalmış olabilir. Yerleşim, eski yollar, küçük akarsular ve eski tarım alanları, doğanın evcilleştirilmesinde acımasız düzen tarafından göz ardı edilmektedir. İnsanlar kendilerini doğa üzerinde düşünürler ve onları evcilleştirmek ve ele geçirmek için uğraşırlar. Bu görüş, dünya kaynaklarının sömürülmesi adına büyük sonuçlar

doğurmaktadır ve son yıllarda bu konuda mücadeleler başlamıştır. Artık geri dönüş başlamıştır. Pek çok insan, kendimizi kırsal alandaki vahşi, orman ya da doğal ve yarı doğal manzaradaki köklerimizle yeniden bağlayabilmek için şehirden kaçabilmenin önemli olduğuna inanmaktadır (Bell, 1997:26-27).

Rekreasyonel kaygılar kentsel mekanlarda açık alan yokluğundan dolayı son derece önemlidir ve bu, farklı etkinlik veya çıkar gruplarının farklı istekleri nedeniyle ele alınması ve barındırılması için büyük bir zorluk olabilir (France, 2012:27). Günümüzde kentlerdeki nüfusun artışı ve hızlı kentleşme, kentlerdeki nitelikli yeşil alan miktarını hızla azaltmakta ve yok etmektedir. Kentlerde azalan açık yeşil mekanlar, insanların ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılayamayacak noktaya gelmiştir. Bunun sonucunda insanların kent dışında doğal alanlardan rekreasyon amacıyla yararlanma isteği yoğunlaşmıştır. Bu nedenle korunan alanlar ülkemizde giderek önem kazanmakta ve bu alanlar içerdikleri rekreasyonel aktivitelerle yoğun kullanımları bünyesinde barındırmaktadır (Özkan, 2017). Bell rekreasyon talebini etkileyen bir çok etmen olduğunu ve bunlardan birinin de çevre olduğunu ifade etmiştir (Bell, 1997:11). Dış mekana erişim daha kolay hale geldikçe ve insanlar orada neler yapabilecekleri konusunda daha fikir sahibi oldukça çok sayıda farklı etkinlik de aynı oranda gelişim göstermiştir (Bell, 1997:4). Doğada yapılan spor etkinliklerine olan talebin artması doğal çevre üzerinde artan bir baskı oluşturarak mikro ve makro düzeyde önemli çevre sorunlarına yol açmaktadır. Doğal alanlarda sürdürülebilirlik yaklaşımının benimsenmesi ve doğal çevrenin korunması, kapsamlı bir planlamayı ve planlanan alanda kaynakların doğru yönetimini gerektirmektedir. Sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde doğada yapılan spor etkinliklerinin daha özel yaklaşımlar gerektirdiği açıktır. Doğada yapılan spor etkinliklerinin gerçekleştirilmesinde sürdürülebilirlik yaklaşımının benimsenmesi hedeflenirken, çevresel sürdürülebilirliğin eğitim, kültür ve davranış biçimini de kapsadığı göz ardı edilmemelidir (Balcı ve Koçak, 2010). Bununla birlikte doğada yapılan aktivitelerin çeşitliliği, türü, neler içerdiği de burada önemli bir faktördür.

Kraus doğa aktivitelerinin; kulüpler ve geziler, yürüyüş, sırt çantasıyla gezme, kampçılık, dağcılık, tüplü dalış, yelkencilik, sayısız diğer doğa temelli programları içerebileceğini ifade etmiştir (Kraus, 1998:331). Jenkins ve Pigram doğa temelli rekreasyonel aktiviteleri balıkçılık, avcılık, doğa araştırmaları ve eğitim, mağaracılık, dağ ve kaya tırmanışı ve kano gibi bazı boş zaman aktiviteleri için birincil kaynaklar olarak; Doğa, piknik yapmak,

yürüyüş yapmak, doğa yürüyüşü yapmak, bisiklete binmek, ata binmek ve güneşlenmek gibi hemen hemen her türlü açık hava aktivitesinin uygulanabileceği ideal ortam anlamında ikincil kaynak olarak nitelendirmiştir (Jenkins ve Pigram, 2003:328).

Davidson ve Stebbins doğa aktivitelerine yönelik örneklerini şu şekilde sıralamıştır (2011:26-122); Hava ile ilgili olarak; balon, paraşüt veya sky diving, paragliding, amatör astronomi gibi. Su ile ilgili olarak; açık su yüzme swimming, dalış, sörf, rüzgar sörfü, yelken, rafting gibi. Kara ile ilgili olarak; yürüyüş, kaya ve dağ tırmanışı, mağaracılık, dağ bisikleti, oryantiring gibidir. Ancak söz konusu aktivitelere katılımı etkileyen bazı etmenler olduğu da ortadadır. Douglass'a göre bunlar (1982:11);

Çizelge 2.3. Açık alan rekreasyonuna katılımı etkileyen temel etmenler

İnsanlar	Nüfus hacmi, yaş Yaşanılan bölge Eğitim
Para Zaman	Gelir Meslek Hareketlilik
İletişim Arz	Kitle iletişim araçları, sosyal statü, reklamlar Kullanılabilirlik Ulaşılabilirlik

Boş zaman aktivitelerini etkileyen ve etkileyecek olan çevresel parametreler Okuyucu, Ramazanoğlu ve Tel (2006) tarafından 8 başlık altında incelenmiştir. Bunlar; nüfus artışı, zenginlik yoksulluk farkı, küresel ısınma, şehirleşme, fosil yakıt ekonomisi, azalan canlı çeşitliliği, su kıtlığı, artan vejeteryanlıktır.

Son yıllarda doğa ve açık alanda rekreasyonel aktiviteler artmıştır ve gelecekte daha da artması beklenmektedir. Bu gelişme ekolojik sorunlara neden olabilir: kayak, piknik, dağ bisikleti, yamaç paraşütü gibi açık hava etkinlikleri aktiviteleri doğal çevre üzerinde olumsuz etki yaratabilir. Örneğin, çeşitli çevresel organizasyonlara göre, çöp, toprak ve bitki örtüsünün çiğneme yoluyla ve özellikle yaban hayatı habitatlarının rahatsız edilmesiyle zarar görmesine neden olurlar. Bireylerde ekolojik olarak sorumlu davranışı teşvik etmek adına az ancak açıklayıcı basit bilgi verilmesi ekolojik davranış üzerinde olumlu bir etkiye sahip gibi görünmektedir, ancak sadece gerçekte sağlandığı ve uygun olduğu sürece. Ekolojik sorumluluk bilincini sağlamak adına en uygun yaklaşım;

- 1) İnsanları istenen şekilde davranmaları için teşvik etmek,
- 2) İstenen davranışların gerekliliğini açıklayan kısa bilgi ve
- 3) İnsanların istenen davranışa katılmalarını sağlayan altyapı oluşturmaktır (Zeidenitz, Mosler ve Hunziker, 2007). Ekolojik sorumluluk oluşturmak için ekolojik sorunların bilincinde olmak gerekmektedir. Dünya Doğayı Koruma Vakfı'nın 2018 WWF Yaşayan Gezegen yılı Raporuna göre;

Çizelge 2.4. Doğayı tehdit eden unsurlar ve bunların ardındaki etmenler ve baskılar

<i>Etmenler</i>	<i>Baskılar</i>	<i>Tehditler</i>	<i>Biyolojik Çeşitlilik</i>	<i>Ekosistem hizmetleri</i>
Tüketim	Tarım	Habitat Kaybı ve Bozunum	Türler	Tedarik Hizmetleri
Üretim	Ormancılık	Aşırı Kullanım	Ekosistemler	Düzenleyici
Piyasalar	Balıkçılık ve Avcılık	İklim Değişikliği		Destekleyici
Finans dünyası	Enerji ve Taşımacılık	Kirlilik		Kültürel
Yönetim	Madencilik	İstilacı Türler		
	Altyapı Projeleri			

Aşırı kullanım ve tarım sonucu yaşanan habitat kaybının, biyolojik çeşitlilik ve ekosistemler için en büyük tehdit olma özelliğini koruduğu görülmektedir. Yaşayan Gezegen Raporu; Doğanın, insan toplumu için taşıdığı önemi ortaya koyan önemli araştırmalar arasındadır. Rapor aynı zamanda doğadaki kaybın büyüklüğünün altını çizmektedir. Canlı popülasyonlarının oranında %60'lık genel bir düşüşün görüldüğü 1970 ile 2014 yılları arası, türlerdeki yok olma oranlarının da geçmişe göre (insan baskısının belirgin bir faktör olmasından önceki oran) 100 ila 1000 kez fazla yaşandığı dönem olarak öne çıkmaktadır. Biyolojik çeşitlilikteki farklı değişimleri ölçen diğer göstergeler de aynı şekilde çarpıcı ve süregelen kayıpları ortaya koymaktadır (https://www.wwf.org.tr/basin_bultenleri/raporlar/yasayan_gezegen_raporu/yasayangezege_nraporu2014/ekolojikayakizi/). Dolayısıyla insan eliyle yaratılan baskıyı ortadan kaldırmak adına ekolojik sorumluluk bilinciyle hareket eden toplum oluşturma oldukça önemli olduğu görülmektedir. Aynı zamanda TÜİK Kamu Sektörü Çevresel Harcama İstatistiklerine (2016) bakıldığında ise biyolojik çeşitliliğin korunmasına 62.901.384 tl., dış ortam havasını ve iklimi koruması adına 53.005.316 tl., toprağın korunması adına 264.873.586 tl. ve diğer çevre koruma faaliyetlerine 96.185.923 tl. harcama yapıldığı görülmektedir. Devletin bu konudaki harcamalarının ortaya koyulduğu analizde çevreye

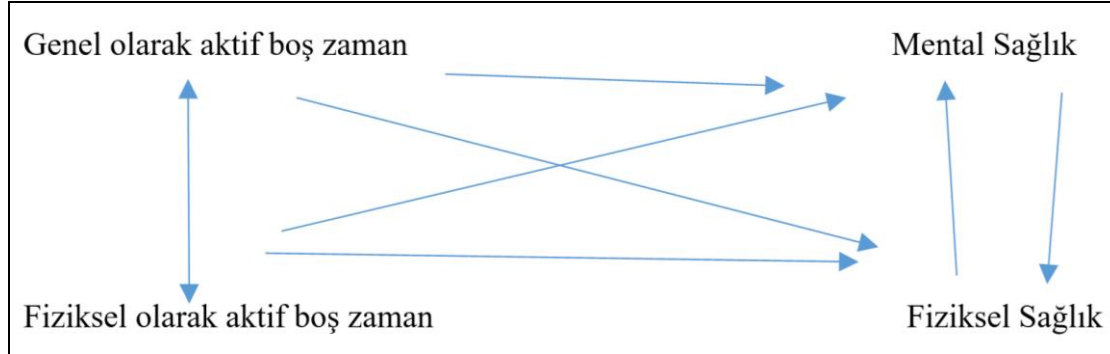
verilen zararın en aza indirilmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesinin adına yapılan çalışmaların maliyeti ortadadır. Ekorekreasyon bilinciyle yapılan aktivitelerle sözü edilen maliyetlerin hem ülke ekonomisine hem doğanın geliştirilmesine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Doğa ve çevre serbest zaman faaliyetleri için her zaman en büyük kaynak olmuştur. Bu kaynağın hızla tüketilmesi doğal çevreye olan ihtiyacı artırmıştır. Dünyadaki değişim, hızlı nüfus artışı ve buna bağlı göçler, çarpık kentleşme, küresel ısınma, su ve kaynak kıtlığı, fosil yakıtların kullanılması sonucu kirliliğin artması çevresel faktörlerde değişime neden olmuş; bu etkenler nedeniyle de serbest zaman faaliyetlerinde değişimler meydana gelmiştir (Okuyucu, Ramazanoğlu ve Tel, 2006). Açık hava rekreasyonuna katılım arttıkça, doğal çevre üzerindeki etki potansiyeli de artmaktadır. Bireyler katılım sırasında doğa ile temas ettikçe ve / veya açık rekreasyonu destekleyen malların tüketimi yoluyla çevresel bozulma meydana gelebilir. Açık havadaki rekreasyon faaliyetlerinin belirli sahaları ve ekosistem özelliklerini nasıl etkilediğini anlamak için önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, açık rekreasyonu destekleyen sarf malzemelerinin etkilerini açıklamaya yönelik az çaba sarf edilmiştir (Fresque ve Plummer, 2009).

Artan nüfusun rekreasyon ihtiyacına yönelik dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da doğal yaşam alanlarıdır. Hızlı nüfus artışı öncelikle bitki ve hayvanların doğal yaşam alanını tehlikeye sokacaktır. Bu konuya yönelik önlemler alınırken insanların doğaya olan ilgisinin kaybolmamasının gerekliliği dikkat edilmesi gereken ayrı bir konudur (Okuyucu, Ramazanoğlu ve Tel, 2006).

Diğer yandan, ekorekreasyonel aktivitelerin katılımcıya pek çok açıdan fayda sağladığı düşünülmektedir. Genel olarak bakacak olursak liderlik, yaratıcılık, özgürlük, başarı duygusu/zorluklarla başa çıkma duygusu, kişisel değerler üzerine düşünme, risk alma/aksiyon/heyecan, egzersiz yapma, ekipman kullanma ve sorumluluğunu alma, fiziksel dinlenme, ailenin bir araya gelmesi, kişisel baskının dışına çıkmak, sosyal temas, toplanma/ yeni insanlar gözlemlene olanağı, aileden kaçış, öğrenme/keşfetme, güvenlik, doğayla ilişki kurma, iklimden keyif alma (Cordes ve Ibrahim, 1999:42). Sheeley ise (1973:3) genellikle en fazla haz duyulan egzersiz türlerinin, yürüyüş (Nickerson ve Black, 2000:35) koşma, bisiklete binme ve yüzme gibi tüm vücudu kapsayan “doğal aktiviteler” olduğuna inanıldığını ifade etmiştir. Rekreasyonel spor ve fiziksel aktivitenin, modern

yaşamda önemli bir rol oynadığına şüphe yoktur; çünkü egzersiz, sağlığın korunmasında önemli bir faktördür.

Şekil 2.5. Boş zaman ve sağlık değişkenleri arasındaki ilişkiler

Kaynak: Iso-Ahola, 2005:139

Sağlığı olumlu yönde geliştirmede ekorekreasyonel aktivitelerin yeri önemlidir. Ekorekreasyonel olarak yapılan faaliyetler arasında ülkemizde de en fazla yapılan sportif faaliyetin %9, 9 ile yürüyüş veya koşu, %2, 2 ile bisiklet sürmek olduğu görülmektedir (TÜİK, 2015). Dolayısıyla çevre kullanımı ve beraberinde ekorekreasyonel aktiviteler katılım söz konusudur. Ekorekreasyonda aslolan çevrenin sürdürülebilirliğini bozmadan, o bölgenin yaşayan canlı ve cansız çevresine zarar vermeden etkinliklere katılmak ve sürdürmektir. Bu bağlamda açık alanda yapılan rekreasyonel aktivitelerde doğa koruma anlayışı üç başlık altında toplanmaktadır. 1) Rekreasyonun çeşitli habitat tipleri üzerindeki etkisi, 2) Rekreasyonel değeri olan vahşi yaşam nüfusunun yönetimi, 3) Doğa koruma düşüncesiyle farklı alanların varolan değerinin korunması ve bu yönelimin rekreasyonel gelişim planları vasıtasıyla planlanması (Sheeley, 1973: 118).

Evert'e (1999) göre rekreasyonistlerin doğa üzerindeki çok boyutlu etkiler meydana getirmesi söz konusudur. Çoğunlukla sadece bitki örtüsünün çiğnemesi ya da toprak erozyonu gibi etkilerin yanı sıra, ekosistem üzerinde makro-mikro düzeydeki etkilerden söz etmek mümkündür. Söz konusu etkilere dayanarak türler değişebilir veya bazı türlerin bu değişime dirençli olabileceği söylenebilir. Doğayı kullanım belirli bir etki yaratır. En iyi eğitim çabalarına rağmen, insanlar açık hava rekreasyonu amacıyla doğal alanları ziyaret ettiklerinde çevreyi doğrudan ve dolaylı olarak etkiler. Doğrudan etkiler, ziyaretçi davranışının anlık sonuçları, toprak kirliliği ve bırakılan çöpler gibi kalıntılardan, etkilerden oluşmaktadır. Dolaylı etkiler daha uzun vadeli ve birikim sağlayan etmenlerdir. Bu etmenler yaban hayatının yer değiştirmesi, kamp ateşlerinden kaynaklanan kirlilik ve

açık havadaki bir rekreasyon alanına gidip gelmenin ekolojik “maliyetini” içermektedir. Çoğu durumda, etkinlik türü, kullanıcı sayısı kadar önemlidir. Aynı zamanda rekreasyonel faaliyetin kullandığı zaman aralığı da önem göstermektedir. Sözü edilen ilkeleri, kaynak etkileri ve rekreasyon kullanımı arasındaki ilişkiyi anlamak için bir temel olarak kullanarak, açık hava rekreasyonunun doğal kaynaklar üzerindeki bazı etkilerini kısaca incelemek gerekirse; Yaban hayatı ile ilgili vahşi yaşam aktiviteleri üç kategoriye ayrılabilir: balık avlama, avcılık ve yaban hayatı gözlemciliği aktiviteleri bunların arasındadır. Bu etkilerin bitki örtüsünde bıraktığı etki genel ve çok boyutludur, bu etkiler türlerin dayanıklılığına bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Rekreasyon kullanımından kaynaklanan diğer dolaylı etkiler arasında bitki canlılığı ve üreme, tür kompozisyonundaki değişiklikler, bitki örtüsünün miktarı sayılabilir. Demir’e göre (2002) doğal alanlarda yapılan her tesis, düzenlenen her kamp alanı, belirlenen yollar dışında sürülen otomobiller, bitkilerin ve ağaç dallarının kopmasına neden olarak koruma alanlarının florasını olumsuz etkilemektedir. Kontrolsüz gerçekleştirilecek her türlü rekreasyon faaliyetinin bu alanlarda bulunan endemik bitki türlerini tahrip ya da yok etmesi neticesinde bu alanların özelliklerini yitirmesine neden olabilmektedir.

Çizelge 2.5. Rekreasyonistlerin yaban yaşamı üzerindeki etkileri

Yerleşim yerindeki değişiklik	Yerleşim yerindeki rahatsızlık	Kirlilik	Hasat
Kalabalık oyun parkurları	Besleme	Plastik	Toplama
Habitattaki değişiklikler, dolayısıyla vahşi yaşamda değişiklikler.	Fotoğraf	Yağ, petrol ürünleri	Avcılık
Beslenme/yuvalama alanlarının imhası	Barınma	Yaban hayatı için kullanılan yabancı maddeler	Kapan kurma
Değişmiş su toprak kimyası	Beslenme alanı ve yuva arayışı	Artan sedimentasyon (tortulaşma/çökme)	Balıkçılık
Barınma alanlarının kaybı	Araba etkileri		Pazarlama
	Kar aracı / bisiklet etkisi		Geçim/işe
	İnsan ve evcil hayvanların varlığı		Rekreasyonel
			Yırtıcı türlerin kaybı

Spor ve rekreasyon alanları için çevresel sürdürülebilirlik, tesislerin insan mutluluğu ve kaliteli yaşam için kullanılması, işlevsel ve niteliksel özellikleri ile kuşaklar boyu sürdürülebilecek organizasyonların oluşturulması ve bunların bütününün yönetilmesi şeklinde ifade edilen (Balcı ve Koçak, 2004) kavram bütünlüğü ekorekreasyonun çıkış noktasını oluşturan düşünceyle örtüşmektedir. Buna göre aşağıda spor dallarının genel olarak çevreye olan etkilerine yer verilmiştir.

Çizelge 2.6. Spor dallarının çevresel etkileri

Golf	Nitelikli arazi kullanımı (tarım arazisi, doğal yaşam alanı vb.)
	Doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi ve ağaç kesilmesi
	Yüksek miktarda su tüketimi
	Uygun olmayan zirai ilaç ve gübre kullanımından kaynaklanan toprak ve su kirliliği
	Yakıtlardan ve kimyasallardan kaynaklanan toprak ve su kirliliği
	Habitatın rahatsız edilmesi
	Zemin bakım araçlarının kullanımından kaynaklanan gürültü
Kayak	Doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi
	Koruma altındaki ormanların bütünlüğünün bozulması ve seyrekleşmesi
	Toprak sıkışması
	Yakıt sızıntıları nedeniyle toprakta meydana gelen kimyasal kirlilik
	Toprak kayması, toprak erozyonu, çığ
	Alt yapı ve üst yapı çalışmaları için orman arazisinin kullanımı (park yerleri, yollar, oteller vb.)
	Katı atık üretimi
	Gürültü kirliliği
	Yaban hayatı bozulma
Yüzme	Yüksek miktarda su tüketimi
	Zararlı kimyasalların kullanımı
	Yüksek enerji tüketimi
Buz Sporları	Buz soğutma ve ısıtma işlemleri için yüksek enerji tüketimi
	Ozon tabakasına zarar veren karbon salınımına neden olan sıvı atıkların doğaya salınımı
Futbol	Yüksek miktarda su tüketimi
	Zirai ilaç kullanımından kaynaklanan su ve toprak kirliliği
	Zemin bakım araçlarının yakıtlarından ve kimyasalların kullanımından kaynaklanan su ve toprak kirliliği
	Zemin bakım araçlarının kullanımından kaynaklanan gürültü
	Işıklandırma için yüksek enerji kullanımı
	Gürültü kirliliği
	İzleyici araçlarından kaynaklanan hava kirliliği
	Fosil yakıtların yarattığı çevre kirliliği
	Maç günlerinde atıklardan kaynaklanan çevre kirliliği
Araba Yarışı	Pistlerin inşası için doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesi
	Orman alanlarının tahrip edilerek flora ve faunaya zarar verilmesi
	Işıklandırma için yüksek enerji kullanımı
	Yarışların gerçekleşmesinde kullanılan destek hizmetlerinin yarattığı enerji tüketimi
	Zararlı gaz salınımlarının oluşturduğu hava kirliliği
	Gürültü kirliliği
	Park alanları için yeni alanların açılması
Rekreasyon Alanları (Büyük parklar, doğal ve suni göller, eğlence Parkları ve aqua parklar)	Gürültü kirliliği
	Doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi
	Habitatın zarar görmesi
	Fosil yakıtların tüketilmesinden kaynaklanan hava kirliliği
	Eğlence parklarında makinelerin çalıştırılması için yüksek enerji kullanımı
	Katı atık üretimi
	Su parklarında yüksek enerji ve su tüketimi
Su Sporları	Hidrokarbon artışı
	Tekne motoru emisyonları
	Yakıt doldurma işlemleri sırasında zehirli maddelerin sızması
	Bitki örtüsü hasarı
	Nehirlerin erozyonu
	Taşıma kapasitesi üzerindeki etkiler

Kaynak: Balcı ve Koçak, 2004; Jennings, 2007:78.

Sportif faaliyetlerle çevrenin kirlenmesi durumunda, sportif faaliyetlerin sosyal ve ekonomik bakımdan taşıdığı önem dikkate alındığında, diğer çevre kirliliği hâllerinden ayrılan noktalar bulunduğundan, bu konuda bazı noktalarda farklı düşünülmesi gerekir. Fakat, sportif faaliyetlere özgürlük tanınırken, çevrenin bu sebeple kirlenmesine de göz yumulmamalıdır. Bu sebeple, her iki hak (spor hakkı ve çevre hakkı) arasında bir denge kurulmalıdır. Bu konuda, sporu aktif olarak icra edenler ile onları organize eden kişi, kurum veya kuruluşlara büyük bir görev düşmektedir; sporun, çevreye zarar vermeyecek veya en az zarar verecek şekilde önlem alınarak yapılması ve yaptırılması gerekir. Bunlar yanında, seyircilerinin de, çevre bilinci içerisinde hareket ederek karşılaşmaları izlemeleri, çevreye zarar verecek taşkınlıklardan kaçınmaları gerekir (Petek, 2005).

Çizelge 2.7. Açık alan rekreasyonu dolayısıyla oluşan olumsuz etkilerin azaltılmasına yönelik teknikler ve stratejiler

Ziyaretçi yönetimi	Alan yönetimi	Bilgi yönetimi
Ziyaretçilerin izlenmesi ve değerlendirilmesi ve ziyaretçi kullanımı	Seçilen alanların izlenmesi ve değerlendirilmesi	Medya desteği • Radyo, televizyon • Gazeteler • Halka açık duyurular
Ziyaret süresi kısıtlamaları	Seçilen yerlerde kullanımın yerleştirilmesi	Eğitim ve Öğretim
Kullanım dağılımı	Alan veya belirli faaliyetlerin kapanmaları (kalıcı veya geçici)	Ziyaretçi değerlendirmesi ve brifingleri
Kullanım yoğunluğu	Saha koruma	Ziyaretçi bilgisi
Kullanım tipi kısıtlamaları	Bitki türlerinin yayılımına esneklik sağlama	İletişim türü • Teşvik veya potansiyel ceza kullanımı • Son derece spesifik ve açık bilgiler • İletiyi iletmek için yardımcıların kullanılması
Günlük kullanım teknikleri • Piyango • İl gelen, ilk hizmeti alır • Rezervasyon • Değer biçmek • Fiyatlandırmak	Kamp yönetimi	
Grup büyüklüğü sınırları	Alanların rehabilitasyonu	
Mevsimsel / yerel koşullara yönelik kurallar	Kullanım veya kullanım türü üzerinde mekansal / bariyer etkileri	

Kaynak: Evert, 1999.

Kapalı mekanların, açık alanların rekreasyonel anlamda kullanımı taşıma kapasitesi, çevre kirliliği gibi pek çok etmeni içinde barındıran sorunlarla karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda doğada yapılan boş zaman değerlendirme aktivitelerine yönelik çalışmaların literatürde yerini alması önem kazanmıştır. Buradan hareketle ortaya atılan ekorekreasyon kavramı çevre ve rekreasyonu bir arada tutan ve disiplinler arası etkileşim sağlayan bir olgu olarak literatürde yerini almıştır. Ekorekreasyon çevreyle etkileşim içinde olan bireyin, çevreye zarar vermeden rekreasyonel aktivitelere katılımını ve sürdürmesini destekler, bu noktada bireylerin çevreye ve dolayısıyla çevre dostu boş zaman değerlendirme aktivitelerine yönelik tutumları önem arz etmektedir. Bu noktada tutum olgusuna açıklık getirilmesi amaçlanmaktadır.

2.6. Tutum

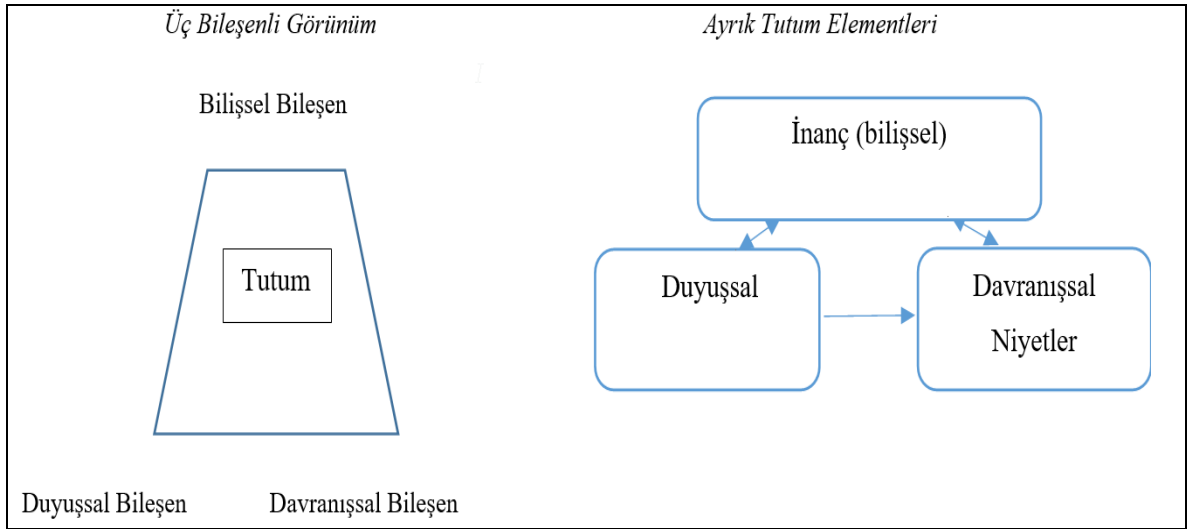
Toplumsal bir varlık olarak birey, davranışlarını düşünsel örüntüler doğrultusunda gerçekleştirir. Sosyal psikolojide bu düşünsel örüntüye ‘tutum’ adı verilmektedir. Tutum, bir nesne, durum, kurum ya da kişiye yönelik öğrenilmiş olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Kahyaoglu, 2011). Tutumlar çeşitli şekillerde tanımlanmıştır, fakat tanımların ortak noktası, tutumların bir kişi, nesne ya da eylem hakkında bir değerlendirme ya da duygu durumu olduğudur. Örneğin, değerlendirmenin özünü yansıtan karşıt anlamlara sahip fiiller arasında, hoşnutsuzluk, olumlu-olumsuz ve iyi-kötü gibi şeyler yer alır. “Balık avlamayı severim” ve “Avlanmaya gitmek için bir yolculuğa çıkmak olumlu bir deneyim olurdu” gibi ifadeler doğası gereği tutumludur (Manfero, Vaske ve Decker, 1995:18). Tutumlar insanlar gibi karmaşık, dinamik varlıklardır (Perloff, 2003:41).

Bir tutum, bir şey, bir kişi, bir düşünce ya da belki de bir organizasyon hakkında tuttuğumuz bir değerlendirmedir. Bu, duygu-temelli ve duyguların değerlendirici olma eğiliminde olduğu için değerlendircidir - yansız değil, pozitif ya da negatiftir. Birşey ya da birileri iyi ya da kötü, ya da pozitif ya da negatif bir ışıktadır, ve o nesneden / kişiye doğru hareket etmek ya da uzaklaşmak isteyecektir. Tutumlar, ilgili inançlarla ilişkili olma eğilimindedir ve tutum ve inançlar arasındaki ilişki iki yönlüdür. Davranışlarımızın duyguları, hayati bir öneme sahiptir çünkü bizi harekete geçiren, harekete geçecek, ne yapacağımızı seçen hislerimizdir. Böylece duygularımız davranışlarımızı anlamada oldukça önemlidir (Sparrow ve Knight, 2006:26-27).

Tutumlar, bir nesnenin, kavramın ya da sembolün değerlendirilmesi için ortaya konan eğilimler olarak ifade edilen bireyin kendince özdeşleştirdiği soyutlamalar ya da genellemelerdir (Kahle, 1984:5). Tutum, duyguların dışı vurumu olarak verilen yanıtlar şeklinde nitelendirilmiştir (Kahle, 1984:2). Tutumlar; bir şeye veya bir kişiye karşı bir tavır göstermek, hoşla gitmesi ya da sevmeme, onaylama ya da onaylama, güven ya da güvensizlik gibi duygu ve düşüncelerin tümünün belirlenmesi için bir yoldur (Eiser, 1986:11).

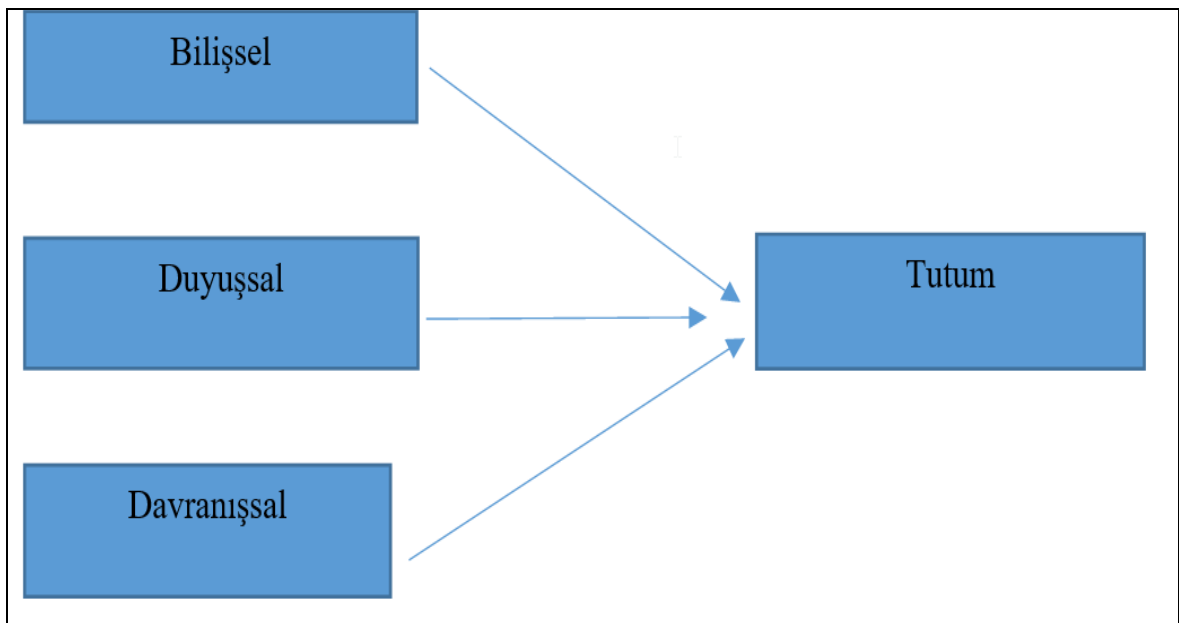
Tutumlar üç bileşenden oluşmaktadır;

- Duygusal (duyuşsal) bir bileşen; Bir ya da birden çok nesneye yönelik olan duygu ve hisleri ifade eder.
- Davranışsal bileşen; Kişinin nesneye yönelik eylem eğilimlerini içeren bileşendir.
- Tutum nesnesi hakkında sahip olduğu fikir ve inançlardan oluşan bilişsel bileşendir. (Oskamp ve Schultz, 2005:9; O’Keefe, 1980:119; Seibold, 1980:198).

Şekil 2.6. Tutum bileşenlerine ilişkin iki bakış açısı

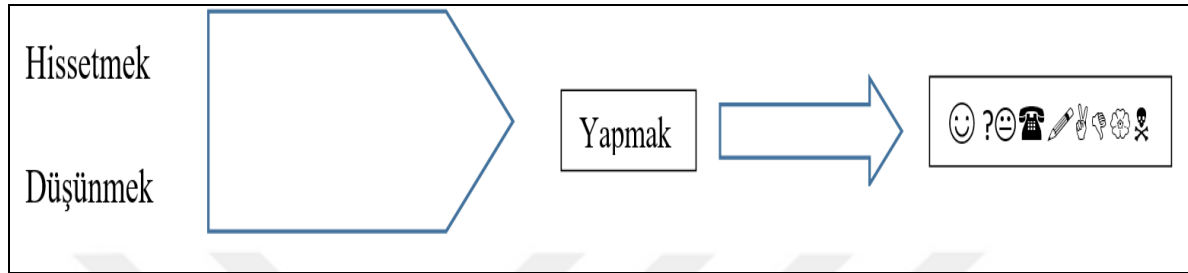
Kaynak: Oskamp ve Schultz, 2005:10

Şekil 2.7. Çok bileşenli tutum modeli

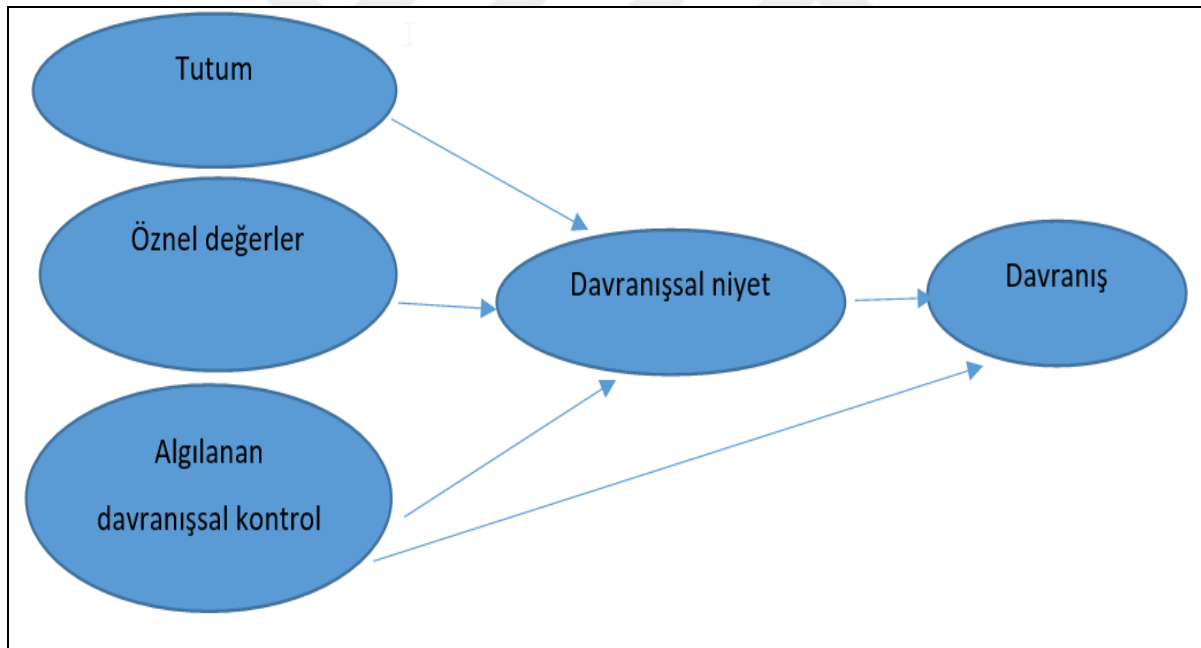
Kaynak: Haddock ve Huskinson, 2004:36.

Tutum sosyal psikolojide merkezi bir kavramdır. Tutum çalışmaları da doğal kaynakların insan boyutlarında oldukça yaygındır. İnsan boyutunda yapılan araştırmalar genellikle “tercihleri”, “görüşleri”, “algıları” veya “görüntüleri” ölçmek için uğraşır, ancak bu çalışmalar onları daha doğru bir şekilde, onların soruşturma olarak sınıflandırmasını sağlayacak yöntemleri kullanır (Manfero, Vaske ve Decker, 1995:18).

Şekil 2.8. Değerlendirme eylemi olarak tutumlar

Kaynak: Sparrow ve Knight, 2006:27.

Şekil 2.9. Planlanmış davranış teorisi

Kaynak: Oskamp ve Schultz, 2005:273

Tutumlar; bir kişinin başka bir kişiye veya bir nesneye yönelik davranışının nedeni olarak düşünülebilir. Ancak tutumlar kısa süreli olarak da gerçekleşebilir. Tutum kavramı, bir kişinin davranışının tutarlılığını açıklamaya yardımcı olur, çünkü tek bir tutum, birçok farklı eylemin temelinde yatan sebep olabilir. Bireyin davranışları ile ilişkisi ne olursa olsun, tutumlar kendi başlarına önemlidir. Çeşitli bireylere, kurumlara ve sosyal meselelere

karşı oluşan tavır, etraftaki dünyayı algılama şeklini yansıtır ve kendi iyilikleri için çalışmaya değer. Kalıtım ve çevre gibi unsurlar tutumların oluşumuna dahil olabilmektedir. Tutum disiplinler arası bir kavramdır. Sadece psikologlar değil, aynı zamanda sosyologlar, siyaset bilimciler, iletişim araştırmacıları ve antropologlar da tutumlar ile ilgili araştırmalar yapmaktadırlar (Oskamp ve Schultz, 2005:4-5). Tutum psikolojik bir yapıdır. Kişiyi içine alan veya karakterize eden zihinsel ve duygusal bir varlıktır. Ayrıca, doğrudan gözlemlenemeyen ancak yalnızca insanların eylemlerinden çıkarılabilecek bir kavram olan “varsayımsal bir yapı” olarak adlandırılmıştır (Perloff, 2003:38).

- Tutumlar öznel deneyimlerdir.
- Tutumlar, bazı konu veya nesnelerin deneyimleridir
- Tutumlar, bir değerlendirici boyut açısından bazı konunun veya nesnenin deneyimleridir
- Tutumlar değerlendirici yargıları içerir.
- Tutum dil ile ifade edilebilir.
- Tutum ifadeleri prensipte anlaşılabilir.
- Tutumlar iletilir.
- Farklı bireyler tutumlarında hemfikir olabilirler.
- Bir cisme karşı farklı tutumlara sahip olan insanlar, bu nesneye dair doğru ya da yanlış olduğuna inandıkları şeylere göre farklılık gösterecektir.
- Tutumlar, sosyal davranışla ilgili olarak ilişkilidir (Eiser, 1986:11-13).

Ayrıca;

- Tutumlar öğrenilir; İnsanlar belirli bir tavırlarla doğmazlar. Çocukluk ve ergenlik döneminde sosyalleşme ile tutumlar edinirler. Çocuklar doğal olarak farklı ten rengi veya dini tercihleri olan çocuklara karşı ayrımcılık yapmazlar. Zamanla, çocuklar önyargılı tutumlar kazanırlar.
- Tutumlar küresel, tipik olarak duygusal, değerlendirmelerdir. Tutumlar öncelikle ve en önemlisi değerlendirmelerdir. Bir tavır sahibi olmak, bir şeyi kategorize ettiğiniz ve net değerinin veya değerinin bir değerlendirmesini yaptığınız anlamına gelir.
- Tutumlar düşünce ve eylemi etkiler. Tutumlar sosyal dünyamızı düzenler. İnsanları, yerleri ve olayları hızlı bir şekilde kategorize etmemize ve neler olup bittiğini anlamaya

izin vermektedirler. Tutumlar algıları şekillendirir ve kararları etkiler (Perloff, 2003:39-41).

Özellikle, tutum tanımları en çok tutum nesnesinin koşullu uyaran işlevine (nesne, duygusal bir tepki ortaya çıkarır) ve ayırt edici uyaran işlevine (yani, olumlu ya da pozitif belirtileri olan çeşitli araçsal tepkiler için bir sinyal olarak işlev görür (Greenwald, 1968: 383). Bazı tutumlar nispeten kalıcıdır, bazı durumlarda erken çocuklukta oluşur ve kişinin yaşamı boyunca taşınır (Eagly ve Chaiken, 2005:746).

Tutum araştırmasında temel konulardan biri, içsel temsil ve açık davranışlar (insanların söyledikleri ve yaptıkları) gibi tutumlar arasındaki ilişki olmuştur. Gerçekten de, araştırmacıların ve uygulayıcıların tutumlarla ilgilenmelerinin nedenlerinden biri, tutumların eylemi öngördüğü varsayılmaktadır (Smith ve Hogg, 2008: 348). Bireylerin tutumlarını öğrenebilmek için duygu, düşünce ve davranışlarına bakılması gerektiği görülmektedir. Bireylerin davranışlarını gözlemlemek mümkündür. Ancak bu her zaman bireyin tutumunu tam olarak açıklamayabilir. Ayrıca var olan bir tutum düşünce boyutunda kalmış ama davranışa dönüşmemiş de olabilir. Bu nedendir ki bireylerin tutumlarını ölçmek için değişik tutum ölçerler geliştirilmiştir (Akandere, Özyalvaç ve Duman, 2010; Güllü ve Güçlü; 2009; Kan ve Akbaş; 2005; Kır, 2012; Koçakoğlu ve Türkmen, 2010; Şişko ve Demirhan; 2002; Zengin, 2013).

Özellik veya tutumları saptamak için kullanılan çoğu yöntem, anket maddelerine verilen sözlü cevaplara dayanır (Ajzen, 2005:6). Ajzen'e göre direkt değerlendirme ve indirekt değerlendirme olarak tutumların ölçümü söz konusu olduğu gibi (Ajzen, 2005:6-10), araştırma kapsamında indirek ölçüm yöntemlerinden biri olan Rensis Likert'in 1932 yılında (Perloff, 2003:103-104) oluşturduğu metot olan 5'li Likert sistemi kullanılmıştır.

- Tamamen katılıyorum (5)
- Katılıyorum (4)
- Kararsızım (3)
- Katılmıyorum (2)
- Kesinlikle katılmıyorum (1) olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında bireylerin çevre dostu boş zaman değerlendirme aktivitelerine yönelik tutumlarını ölçmek adına bir tutum ölçeği geliştirilmesi amaçlanmış, 5'li Likert

tipi hazırlanan ölçüm aracı geliştirildikten sonra elde edilen ölçüm aracı ile veri toplanmış ve veriler analiz edilerek sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylerin ekorekreasyona yönelik tutum düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiş ve bu düzeyi belirli değişkenlerin ne doğrultuda değiştirdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bu aşamasında çalışma metodolojisine yer verilmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, ekorekreasyona yönelik tutum ölçeğinin geliştirilme basamakları, ölçek geliştirme ve nicel yöntemle toplanan verilerin analizine yönelik betimlemelere gidilmiştir. Ölçek geliştirme ve geliştirilen ölçekle yapılan araştırmaya yönelik, her iki çalışma için araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Ölçek geliştirme aşaması birinci aşamayı oluştururken, elde edilen nihai form ile veriler toplanarak analiz edilmiş ve bulgular ortaya koyulmuştur. Araştırma nicel yöntemle hazırlanmış olup, genel tarama modellerinden tekil tarama modelinden yararlanılmıştır. Sağlık, eğitim, iş, boş zaman ve benzeri durumlara yönelik, alışkanlıkların saptanması gibi, pek çok alanda kullanılan bir modeldir (Karasar, 2004:79). Araştırmada Çalışma I kapsamında ölçek geliştirme basamaklarına yer verilmiş, elde edilen ölçüm aracı ile Çalışma II sürecinde sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylerin ekorekreasyona yönelik tutumları belirli değişkenler doğrultusunda analiz edilmiştir.

Şekil 3.1. Ölçek geliştirme sürecine dair akış şeması

Şekil 3.2. Ölçeğin uygulanmasına dair akış şeması

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın ölçek geliştirme aşamasında çalışma grubu olarak Gazi Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde eğitim gören ve pedagojik formasyon eğitimi alan öğrenciler tercih edilmiştir. Çalışma I olan ölçek geliştirme aşamasında kolay ulaşılabilir örneklem yoluyla (Yıldırım ve Şimşek, 2008:113) öğrencilerden veriler elde edilmiştir. Çalışma grubunda 61 pedagojik formasyon öğrencisi nitel verilerin toplanması aşamasında, 50 öğrenci soruların açıklığını ve anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla ve devamında 544 Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm Fakültesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi ve Fen Fakültesi öğrencisi ilk uygulamaya dahil edilmiştir. Yapılan analizler sonucu ilk uygulama yapılan aynı grup içinden 386 öğrenciyle 6 hafta sonunda test tekrar test yöntemiyle tekrar veri toplanmış ve yapı geçerliliğine kanıt aranmıştır.

Geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğuna dair kanıtlar elde edilmesi, dolayısıyla EYTÖ'nün geliştirilmesi sonucunda sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylerden amaca bağlı tipik durum örnekleme yoluyla veri toplanması amaçlanmıştır. Amaca bağlı örnekleme (purposive sampling) eldeki bilgilere göre ana kütleyi en iyi temsil edeceğine karar verilen veya inanılan bir alt grup örnek olarak olarak seçilir. Bu grup üzerinde yapılan gözlemlerden elde edilen sonuçlar ise daha sonra tüm kütleye genelleştirilir (Seydioğlu, 1997:41). Tipik durum örneklemesinde yeni bir uygulama veya yeniliğin tanıtılmasının istendiği durumlarda, bu uygulamaların yapıldığı ve yeniliğin olduğu bir dizi durum arasından, en tipik bir veya birkaç tanesini saptayarak çalışılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:110) tanımlamalarından yola çıkılarak Bursa Bursagücü Spor Kulübü, Bursa Dağ Bisikleti Gençlik ve Spor Kulübü Derneği, Nilüfer Elit Gençlik ve Spor Kulübü, Eğitim ve Sağlık Gönüllüleri Derneği, Muğla Fethiye Pedaldaşlar ve Can Cycling

Topluluğu, Erzurum Kayak Kulübü, Ankara Oryantring Spor Kulübü ve Ankara Run for Run Topluluğu gibi kulüplerde sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan 415 katılımcı araştırmanın ikinci bölümüne dahil edilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümüne dahil olan örneklem grubu ile ekorekreasyona yönelik tutumun ölçülmesine kanıt sağlamak adına ikinci bir doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, elde edilen verilerin ekorekreasyona yönelik tutum ölçeğinin sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan bireyler üzerinde de kullanılabilir bir ölçüm aracı olduğuna kanıt sağlar nitelikte olduğu gözlenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında ekorekreasyona yönelik tutum düzeylerini ölçen bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ölçek; birimlerin özellikle hissedilen, bilinen ancak gözlenemeyen duyuşsal, bilişsel, davranışsal, eğilimsel, tepkisel, duygu-durum özelliklerini sayısallaştırmak amacıyla geliştirilmiş ölçü araçlarıdır (Özdamar, 2016:19)

Araştırma Ajzen ve Fishbein'in (1977) kuramlarına dayandırılarak bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Oluşturulan veri toplama aracı 5'li likert tipi bir ölçektir. Likert toplamsal ölçeği belirli bir özelliğe ilişkin bireylerin tutum, davranış, yargı ya da eğilimlerini sıralı seçeneklere verdikleri cevaplar yardımı ile ortaya koymayı sağlayan ölçek tipidir. Likert ölçeği, birden fazla boyut içeren özelliklerin boyutlandırılmasını ve her bir boyutun ölçek toplam puanı içindeki büyüklüğünü hesaplama imkanı veren bir ölçektir (Özdamar, 2016:33).

Ölçek geliştirme aşamasında nitel veriler 2017-2018 eğitim öğretim döneminde Gazi Üniversitesi bünyesinde pedagojik formasyon eğitimi alan 62 öğrenciden elde edilmiş, Gazi Üniversitesi öğrencileri arasından 50 öğrenciyle pilot çalışmaya tabi tutulmuş, yine Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm Fakültesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Fen Fakültesi gibi fakültelerden 544 öğrenci ile ilk uygulamaya gidilmiş, aynı öğrenciler arasından test tekrar test yöntemiyle yapıya kanıt oluşturmak adına yapılacak doğrulayıcı faktör analizi için 386 öğrenciden tekrar veri toplanmıştır. Anket formunda yer alan kavramlara yönelik yönergeye soru formunda yer verilmiş, aynı zamanda ekorekreasyon kavramına anket uygulanması aşamasında sözlü olarak da açıklık getirilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında veriler; Bursa Bursagücü Spor Kulübü, Bursa Dağ Bisikleti Gençlik ve Spor Kulübü Derneği, Nilüfer Elit Gençlik ve Spor Kulübü, Eğitim ve Sağlık Gönüllüleri Derneği, Muğla Fethiye Pedaldaşlar ve Can Cycling Topluluğu, Erzurum Kayak Kulübü, Ankara Oryantring Spor Kulübü ve Ankara Run for Run Topluluğu üyelerinden araştırmacı tarafından yüzyüze anket tekniği kullanılarak, araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu ve nihai form olan ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği vasıtasıyla toplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Aracı

3.4.1. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeğinin (EYTÖ) geliştirilmesi

Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesinde nicel verilerin toplanacağı formun oluşturulması için nitel veriler toplanarak bir ön çalışma yapılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir nitel sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:39). Nitel veriler 2017-2018 eğitim öğretim döneminde Gazi Üniversitesi bünyesinde pedagojik formasyon eğitimi alan öğrenciler tarafından, sorulan açık uçlu tek soruya verilen yanıtlar ile toplanmıştır. Nitel veriler içerik analiziyle analiz edilerek soru havuzuna maddeler eklenmiştir. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirlemeye dair bir kural olmadığından (Tarman ve Yiğit, 2014:244) kolay ulaşılabilir örneklem yöntemiyle 62 öğrenciden elde edilen yanıtlarla nitel sorulara cevap aranmış ve içerik analizine bulgular bölümünde yer verilmiştir. İçerik analizi, çok çeşitli söylemlere uygulanan bir takım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir (Bilgin, 2000:1). İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışırız. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları anlaşılır biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:227).

Çizelge 3.1. Öğrencilerin ekorekreasyon kavramına yönelik görüşlerine ait örnek maddeler

ER59	Cinsiyet= Erkek Sınıf= 4. sınıf Bölüm= Müzik	Doğanın kalkınması ekolojinin korunması, canlıların bir arada yaşamasına <u>destek</u> olunması açısından organizmalar doğa ve doğada bulunan diğer canlılar ile bir arada iç içe olmalıdırlar. Doğaya yapmış olduğumuz olumlu yatırımlar bizler için daha iyi bir doğa daha güzel bir çevre ve rekreasyon alanları demektir. Parkta gezerken, yolda yürürken kafede otururken çevre için ne kadar duyarlı olursak bizlerin geleceği için çok az endişe duymuş oluruz. İnsanlar piknik yapıyor, yaktığı ateşi söndürmekten aciz, attığı çöpü almaktan korkar olmuş, sanki bir daha gelmeyecek ya da ondan başka insan yok. Bizler doğadan gerekirse insanların gözüne soka soka pislikleri temizlemeliyiz ki onlar da anlasın yaptıkları hatayı. Rekreasyon çalışmaları bu anlamda hem eğlenme hem boş zaman değerlendirme hem de bir <u>gönüllülük</u> projesi olmuştur.
ER50	Cinsiyet= Kız Sınıf=4. sınıf Bölüm= Matematik	Doğa yürüyüşü hem dinlendirici hem de <u>sağlık</u> açısından önemli bir aktivitedir. Fakat bu aktiviteler yapılırken doğanın asıl sahipleri olan fauna ve flora topluluklarına zarar vermeden yapmak gerekir. Ekorekreasyon bu açıdan dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra bisiklete binmek hem sağlıklı hem de zevk veren bir faaliyettir. Ek olarak tırmanış, paraşüt, piknik gibi etkinlikler de sayılabilir. İnsanlar çoğu zaman doğada yaptıkları faaliyetler sonrasında atık yönetimi yapmamakta, doğaya zarar vermektedirler. Bu çok bilinçsiz bir yaklaşımdır. Yapılan etkinlikler planlanırken çevre dostu uygulamalara ağırlık verilmesi hem bireyin fiziksel, ruhsal, mental sağlığına olumlu katkı sağlayacak, hem de çevresel <u>sürdürülebilirliğin</u> sağlanmasına katkı sağlayacaktır.
ER16	Cinsiyet= Kız Sınıf=4.sınıf Bölüm= İngiliz Dili ve Edebiyatı	Günlük hayatın <u>stresinden</u> kurtulmak için doğaya yapılan kısa süreli kaçışlar çok yararlıdır. Pikniğe gitmek, ağaç dikmek, kısa süreli yürüyüşler yapmak insanı mutlu ettiği gibi ruhumuzu da dinlendirir. Ancak bizlere kucağını açan ve ruhumuzu kasvetten arındıran çevreyi kirletmemeliyiz; Çünkü doğa bizleri koşulsuz sever! Ülkemizde son zamanlarda sürekli meydana gelen doğa felaketlerini düşününce, çevre konusunda hassas olmamız gerekliliğini bir kez daha görüyoruz. Elimizden geldiğinde ağaç dikmeli, su ve hava kirliliğine dikkat etmeliyiz.

Nitel veriler ve literatür taraması ışığında, geniş bir madde örnekleme, nihai testin kapsam geçerliliğine taban sağladığı düşünülerek (Kan, 2013:244) 95 maddelik soru havuzu ortaya koyulmuştur. Sonrasında alanda ölçme ve değerlendirme, rekreasyon ve çevre alanlarında uzman 5 akademisyen ile soru havuzu analiz edilerek öncelikle soru havuzu 68 maddeye düşürülmüş, sonrasında 61 madde olarak ilk uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Araştırmanın uygulanabilir olmasını test etmek amacıyla 50 öğrenciyle pilot çalışma yapılmış, soruların anlaşılabilirliği test edilmiştir. Test geliştirme bağlamında pilot uygulama testin prototipini geliştirmek çerçevesinde yapılan önsel araştırmaları ifade eder. Nihai test formunda yer alıp almayacağına karar vermek için test maddeleri üzerinde pilot çalışma yapılabilir. Pilot çalışma bireylerle açık uçlu görüşmeyi içerebilir. Bir pilot çalışmada, test geliştirici hedeflenen yapıyı en iyi nasıl ölçebileceğini belirlemeye çalışır. Bu süreç literatür taraması, deneme ve ilişkili aktivitelere ek olarak bir çok test maddesi yazma, revize etme ve iptal etmeyi içerebilir. Pilot çalışma tamamlandığında test geliştirme

süreci başlar (Kan, 2013:236-237). Pilot çalışma sonucunda maddelerin anlaşılabilir olduğu gözlemlenmiş ve ilk uygulamaya geçilmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında veri toplanmasının ilk ayağı olarak gerekli izinlerin alındığı Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm Fakültesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Fen Fakültesi gibi fakültelerden, resmi olmayan bir kurala göre, madde başına en az beş ve en fazla on kişi uygun görülmektedir ifadesinden (Kan, 2013:254) yola çıkılarak, madde sayısının 10 katına yakın olmak kaydıyla 544 üniversite öğrencisinden veriler toplanmıştır.

3.4.2. Açımlayıcı faktör analizi (AFA)

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda 61 maddeden 31 maddeye 6 alt boyutta toplandığı gözlenen ölçüm aracı ikinci uygulama için hazır hale getirilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi genellikle değişkenleri birleştirmek ve temel süreçler hakkında hipotezler üretmek için bir araç sağladığından araştırmanın ilk aşamalarında uygulanır (Tabachnick ve Fidell, 2015:614). Açımlayıcı faktör analizinde, değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlem söz konusudur (Büyüköztürk, 2017:133). Bahsi geçen işlem verilen maddelerin aynı özelliği ölçüp ölçmediğini anlamakta kullanılan istatistiksel bir araçtır. Faktör analizi mantıklı bir şekilde uygulandığında, herhangi bir faktörün altında toplanmayan maddeler yeniden düzenlenmekte veya testten çıkarılmaktadır. Eğer belirli bir faktörle ilişkili çok fazla madde varsa, bu maddelerin en zayıf olanları testten çıkarılabilir (Kan, 2013:257). Açımlayıcı faktör analizinde Ajzen'in (2005:14) sözünü ettiği gibi bir ölçekte herhangi bir öğeye verilen cevaplar arasındaki tipik korelasyon ve genel skor 0.30 ila 0.40 aralığında olması gerekmektedir kuralından yola çıkarak 0.40 değeri üzerinden madde analizi yapılmıştır.

Ölçme aracının geçerlik ve güvenirliğine kanıt sağlamak amacıyla aşağıdaki analizlere yer verilmiştir; Deneme formu ilk uygulamada 544 öğrenci üzerinde uygulanmış, elde edilen verilerle yapılan KMO (.95) ve Barlett (17536.301, $p<0.001$) testi sonucu örneklem sayısının faktör analizi yapmak için uygun olduğu görülmüştür. AFA sonrası .47 ile .84 arasında değişen faktör yükleri ile 6 faktörlü (bireysel, toplumsal, davranış, antipati, çevresel duyarlılık ve doğayla iletişim alt boyutlarından oluşan), 31 maddelik yapı elde edilmiş, toplamda varyansın %60'ı açıklanmıştır. İç tutarlılık katsayısı ölçeğin tamamı için .91'dir. ve bu bu analizin sonucunda ortaya çıkan yapıyı doğrulamak için doğrulayıcı faktör analizine geçilmiştir.

3.4.3. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA)

Doğrulayıcı faktör analizi, açıklayıcı faktör analizinden elde edilen faktör yapılarını, kaynaklardan yararlanarak belirlenen faktör yapılarını, orijinal ölçeklerde önceden belirlenmiş genel kabul görmüş/tanımlanmış faktör yapılarını ya da öngörüselsel olarak ileri sürülen faktör yapılarını denetlemek amacıyla yararlanılan bir irdeleme/denetleme ve test yöntemidir. Doğrulayıcı faktör analizi eğilim, beğeni, tutum-davranış ve duygu-durum fenomeninin yapısal özelliklerini/alt bileşenlerini/segmentlerini belirli modele göre belirlemek/test etmek ve doğrulamak amacıyla uygulanır (Özdamar, 2016:231). Bu amaçla belirlenen fenomenin yapısal özelliklerini belirlediğimiz modelin geçerli biçimde ortaya koyduğunu denetlemek adına, yapı geçerliliğine kanıt arama sebebiyle doğrulayıcı faktör analizine geçilmiştir. Dolayısıyla yapılan açıklayıcı faktör analizi sonrası elde edilen yapının geçerliliğini ve doğruluğunu test etmek üzere doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Test tekrar test sonrası yapılan DFA'nın yapı geçerliliğine kanıt oluşturduğu görülmektedir (RMSA .061, SRMR 0.56, NFI 0.95, CFI 0.97, NNFI 0.96, χ^2/df 2.416). Elde edilen bulgular vasıtasıyla, uyum indeksleri çerçevesinde yapının doğrulandığı görülmektedir.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizine başlamadan önce, katılımcılardan elde edilen veriler kontrol edilerek, eksik ve hatalı doldurulanlar ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğine yönelik istatistiksel analizlerde değerlendirmeye alınmamıştır. Bu işlem sonucunda, araştırmaya katılan toplam ilk uygulama için 544 öğrenciden gelen yanıtlar doğrultusunda ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. İkinci uygulamada test tekrar test yöntemiyle aynı gruptan 386 öğrenciye ulaşılarak yapı geçerliliğine kanıt aranmıştır. DFA sonuçları yapıyı doğrular nitelikte olduğu için nihai uygulamaya geçilmiş ve sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan 415 katılımcının ekorekreasyona yönelik tutum düzeyleri belirli değişkenler üzerinden test edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 23.0 ve Lisrel 8.7 paket programları kullanılarak analiz edilmiş, çalışmanın ikinci bölümünde betimleyici istatistikler, Bağımsız Örneklem T Testi, Tek Yönlü Varsyans Analizi ANOVA'dan yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Çalışma I ve Çalışma II olarak iki bölümde sunulmuştur.

4.1. Çalışma I

4.1.1. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışmasına dair bulgular

Ölçeğin uygulanması sonrası elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğu KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) katsayısı ve Bartlett Küresellik testi ile test edilmiştir. KMO-MSA ölçüsü, ölçeğin özelliği ölçmedeki yeterliliğini belirtir. KMO-MSA değeri 1 değerine yaklaştıkça mevcut ölçeğin özelliği ölçmede yüksek yeterlilikte bir ölçek olduğunu gösterir. Barlett Küresellik testi ise mevcut ölçeğin maddelerinin birbirleri ile ilişkili olup olmadığını, ölçeğin en azından bir ya da daha fazla alt boyuttan oluşup oluşmadığını belirler. $p < 0.05$ düzeyi, ölçeğin özelliğın alt boyutlarını ölçmede etkin olduğu anlamına gelir (Özdamar, 2016:150-151; Alpar, 2014:529). Bu sonuçlara ait değerler Çizelge 4.1’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.1. EYTÖ’ye yönelik KMO ve Barlett Testi sonuçları

KMO ve Bartlett's Testi	
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uyum Ölçüsü	0, 950
Barlett Küresellik Testi	χ^2 17536, 301
	sd 1830
	p 0, 000

Yapılan KMO (.95) ve Barlett (17536.301, $p < 0.001$) testi sonucu örneklem sayısının faktör analizi yapmak için uygun olduğu görülmüştür.

4.2. Geçerlik

Geçerlik bir testin ölçmek istediği özelliği ölçmesi ile ilgili bir kavramdır. Bu bağlamda, bir test ölçmek istediği özelliği doğru ve diğer özelliklerle karıştırmadan ölçüyor ise bu testin geçerli olduğu söylenir (Alpar, 2014:434). Bu bağlamda ölçüm aracının geçerliğine dair kanıtlar kapsam geçerliliği ve yapı geçerliliğiyle sınanmıştır.

4.2.1. Kapsam geçerliği

Ölçeğin hedeflenen konuda belirlenen amaçları denetleyecek kapsamda olma özelliğidir. Ölçülmek istenen olay/fenomen ile ilgili tüm özelliklerin ölçek ile saptanabilir olma özelliğidir (Özdamar, 2016:73). Aynı zamanda kapsam geçerliği, test ile örnekleme amaçlanan davranış evrenini temsil eden davranışları testin hangi yeterlik düzeyiyle örneklediğine ilişkin bir yargıyı tanımlar (Gözen, 2013:176). Diğer yandan test kişilerin davranışları ile ilgileniyor ve ilgili test ölçülmek istenen davranışları içeriyorsa/kapsıyorsa kapsam geçerliliğine sahip bir testtir (Alpar, 2014:437).

Kapsam geçerliliğinin sağlanması adına pre-post uygulama arasında zaman aralığı 6 hafta olarak belirlenmiş, değerlendiriciler arası güvenilirliğin sağlanması söz konusu olmuş, deneme grupları oluşturulmuş, sorular yanıtlanırken gerekli motivasyonel açıklamalarda bulunulmuştur. Dolayısıyla ölçüm aracının kapsam geçerliğine ulaşılmıştır ve yapı geçerliliğini test etme aşamasına geçilmiştir.

4.2.2. Yapı geçerliği

Yapı geçerliği, yapı adı verilen bir değişkene ilişkin bireysel test puanlarına dayalı olarak yapılan çıkarımların uygunluğu hakkındaki bir yargıdır. Yapı, davranışı tanımlamak veya açıklamak üzere geliştirilen veya denemek üzere ileri sürülen bilimsel bir düşüncedir (Gözen, 2013:193). Yapı geçerliği, bilimsel olduğu kadar, felsefi yönü de ağır basan bir geçerlik ölçütüdür. Kuramsal olarak, geçerlik ölçmenin dayandığı temel kuramların geçerliği ile ilgilidir. Yani önceden kabul edilen olası neden sonuç ilişkileri ile ilgilidir. Kuramsal geçerlik aranırken faktör analizinden yararlanılır (Karasar, 2004:152). Yapı geçerliliğine kanıt sağlamak adına kurulan hipotezleri sınamak için deneysel ve istatistiki çalışmalar yapılmış ve yorumlamalarda bulunulmuştur (Özdamar, 2016:72). Bu bağlamda açıklayıcı faktör analizine geçiş yapılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi (AFA)

Çizelge 4.2. Döndürülmüş bileşenler analizi

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Cronbach Alpha	Açıklanan Varyans
ER2	0,762						0,87	%31,67
ER1	0,751							
ER3	0,740							
ER4	0,709							
ER5	0,676							
ER6	0,658							
ER7	0,618							
ER8	0,578							
ER54		0,745					0,88	%10,09
ER53		0,716						
ER57		0,686						
ER55		0,681						
ER58		0,668						
ER52		0,612						
ER59		0,583						
ER35			0,801				0,78	%6,10
ER34			0,726					
ER20			0,706					
ER51			0,606					
ER61			0,555					
ER15				0,849			0,84	%5,07
ER16				0,814				
ER14				0,799				
ER18				0,656				
ER37					0,732		0,77	%3,79
ER38					0,705			
ER36					0,615			
ER39					0,472			
ER44						0,785	0,70	%3,41
ER43						0,746		
ER41						0,523		
Toplam							0,91	%60

Açımlayıcı faktör analizinde sırasıyla 61 maddelik form üzerinden yapılan değerlendirmeyle sırasıyla;

11, 24, 19, 31, 32, 12, 56, 17, 60

46, 28, 26,

21, 22, 30,

40, 42, 27, 13,

33,

59, 49

45,

10, 29, 23

48 ve 9. maddeler her bir alt boyutta en az 3 madde bulunması ve maddelerin aralarındaki farkın .20 den büyük olması gerekliliği gibi kuralların gerçekleşmemiş olması dolayısıyla ölçüm aracından çıkartılmıştır.

Ölçeğin açımlayıcı faktör analizi sonrası 6 boyuttan oluştuğu gözlemlenmiş, bu boyutlara bireysel, toplumsal, davranış, antipati, çevresel duyarlılık ve doğayla iletişim isimleri uzman görüşleri doğrultusunda belirlenmiş ve isimlendirilmiştir. Antipati alt boyutu toplam puanlar hesaplanırken ters kodlanmıştır.

Çizelge 4.3. Faktör isimleri ve madde sayıları

Faktörler	İsimler	Maddeler
Faktör 1	Bireysel	1,2,3,4,5,6,7,8
Faktör 2	Toplumsal	9,10,11,12,13,14,15
Faktör 3	Davranış	16,17,18,19,20
Faktör 4	Antipati	21,22,23,24
Faktör 5	Çevresel Duyarlılık	25,26,27,28
Faktör 6	Doğayla İletişim	29,30,31

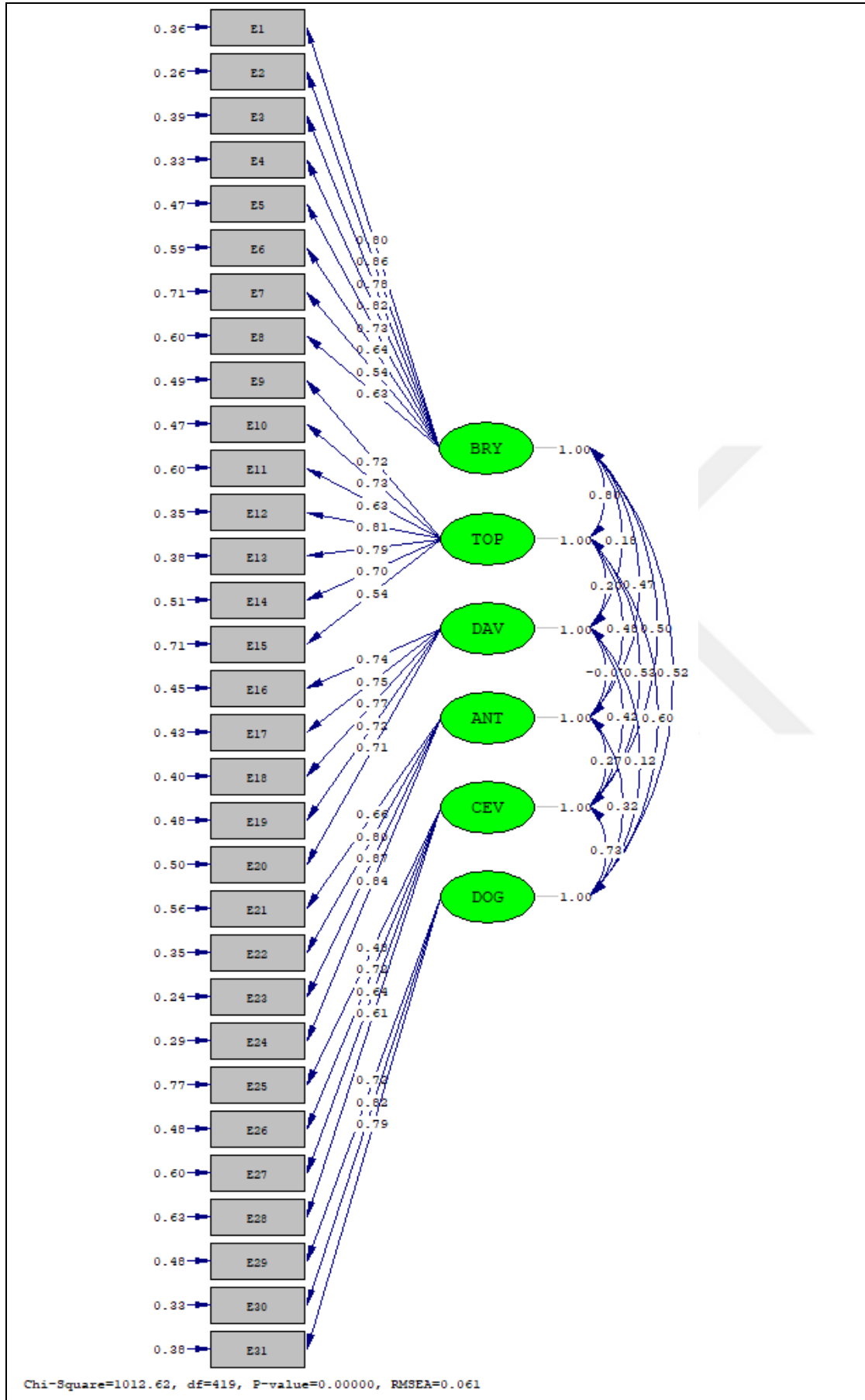
Doğrulamalı faktör analizine dair bulgular

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonrası elde edilen yapının geçerliliğini ve doğruluğunu test etmek üzere doğrulamalı faktör analizi yapılmıştır. Test tekrar test sonrası yapılan DFA'nın yapı geçerliliğine kanıt oluşturduğu görülmektedir (RMSA .061, SRMR 0.56, NFI 0.95, CFI 0.97, NNFI 0.96, χ^2/df 2.416).

Çizelge 4.4. Uyum ölçüleri ve model uyumu için sınır değerleri

Uyum Ölçüsü	İdeal Uygunluk Değerleri	Kabul Edilir Uyum	Uyumsuzluk	Elde edilen değerler
RMSA	0-0.05	0.05-0.09	> 0.10	0.61
CFI	1	0.90-0.99	<0.90	0.97
NNFI	1	0.95-0.99	<0.95	0.96
χ^2/df	≤ 2	2-5	5+	2.416

Kaynak: Özdamar, 2016:185; Özdamar, 2013:242.

Şekil 4.1. Doğrulayıcı faktör analizi diyagramı

4.3. Güvenirlik

Bir ölçeğin güvenirliliği, bir değişkenin gerçek değerinin ölçe araçları ile doğru ve tam olarak ölçülebilme derecesidir. Bir fenomenin gerçeği yansıtacak biçimde sayısallatırılabilmesi, ölçeğin bireylerin eğilim, görüş ve tepkilerinin gerçek değerini ölçebiliyor olmasına bağlıdır. Ölçeğin güvenirliliği, elde edilen sayısal değerlerin istatistiksel yöntemlerle analiz edilebilecek yapıda tutarlı, yeterli, etkin, minimum varyanslı tahminler üretmesine bağlıdır. Güvenirlik, ölçülebilir bir değerdir ve güvenirlik katsayısı ile ölçülür. Güvenirlik katsayısı α ile gösterilir ve 0 ile 1 arasında değer alan bir katsayıdır ($0 \leq \alpha \leq 1$). Sıfır değeri ölçeğin güvenilir olmadığını, 1 değeri ise ölçeğin kesin güvenilir olduğunu belirtir (Özdamar, 2016:75). Bu bilgiler ışığında ekorekreasyona yönelik tutum ölçeğinin güvenirlik katsayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Çizelge 4.5. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği alt boyutlarına ilişkin Cronbach-Alfa iç tutarlılık katsayıları

Faktörler	İsimler	α
Faktör 1	Bireysel	.87
Faktör 2	Toplumsal	.88
Faktör 3	Davranış	.78
Faktör 4	Antipati	.84
Faktör 5	Çevresel Duyarlılık	.77
Faktör 6	Doğayla İletişim	.70
Toplam		.91

Çizelge 4.5 incelendiğinde, ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları; bireysel alt boyutta .87, toplumsal alt boyutta .88, davranış alt boyutunda .78, antipati alt boyutunda .84, çevresel duyarlılık alt boyutunda .77 ve doğayla iletişim alt boyutunda .70 olduğu görülmektedir. Ortaya koyulan iç tutarlılık katsayıları, ölçüm aracının bütün boyutların güvenirliklerinin yüksek düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda toplam güvenirlik katsayısının .91 değerinde olduğu, dolayısıyla Özdamar'ın (2016:75) da belirttiği gibi mükemmel derecede güvenilir bulunduğu ifade edilebilir. İlgili ölçeğin alfa katsayısı ne kadar yüksek olursa ölçekte bulunan maddelerin o ölçüde birbiriyle tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini yoklayan maddelerden oluştuğu ya da tüm maddelerin o ölçüde birlikte çalıştığı yorumu yapılır. Sonuç olarak alfa katsayısı yüksekse yanıtlayıcıların ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar birbirleri ile o derecede tutarlı olmakta ve ölçek ilgili kavramsal yapıdan ayrılmayan maddelerden oluşmaktadır (Alpar, 2014:484).

4.4. Çalışma II

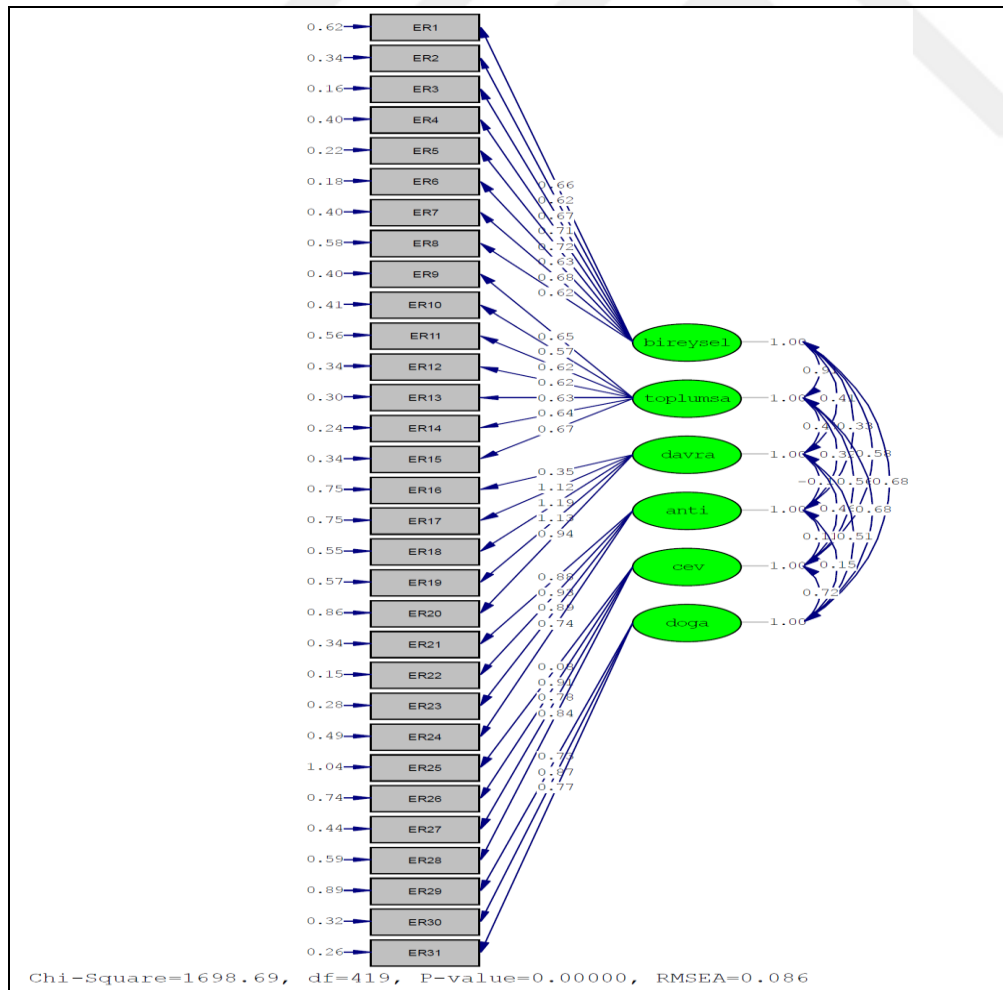
4.4.1. EYTÖ'nün uygulanmasına ilişkin bulgular

Çizelge 4.6. Katılımcılara ilişkin yüzde ve frekans dağılımları

	N=(415)	
	Değişken	f %
Cinsiyet	Erkek	261 62, 9
	Kadın	154 37, 1
Yaş	25<	79 19, 0
	25-35	135 32, 5
	36>	201 48, 4
İş Durumu	Öğrenci	50 12, 0
	Çalışan/kamu	115 27, 7
	Çalışan/özel sektör	210 50, 6
	Çalışmayan	40 9, 6
Eğitim Durumu	Lise ve altı	110 26, 5
	Lisans	228 54, 9
	Lisansüstü	77 18, 6
Algılanan Gelir Seviyesi	Düşük	168 40, 5
	Orta	222 53, 5
	Yüksek	25 6, 0
Medeni Durum	Evli	235 56, 6
	Bekar	180 43, 4
Bitki Yetiştirme Durumu	Evet	339 81, 7
	Hayır	76 18, 3
Hayvan Besleme Durumu	Evet	337 81, 2
	Hayır	78 18, 8
Günlük Boş Zaman Süresi	Hiç yok	19 4, 6
	1-2 Saatten az	48 11, 6
	1-2 Saat	86 20, 7
	3-4 Saat	155 37, 3
	5-6 Saat	74 17, 8
	7 Saat ve daha fazla	33 8, 0
	Kesinlikle yetersiz	60 14, 5
Haftalık Boş Zaman Yeterliliği	Yetersiz	133 32, 0
	Normal	117 28, 2
	Yeterli	78 18, 8
	Kesinlikle yeterli	27 6, 5
	Evet	207 49, 9
Verimli Boş Zaman	Hayır	208 50, 1
	Evet	207 49, 9
Son 1 Yıl İçinde Doğal Alanlara Gitme Durumu	Hiç gitmedim	19 4, 6
	Nadiren gittim	142 34, 2
	Bazen gittim	141 34, 0
	Çok sık gittim	113 27, 2
Ekorekreatif Aktivitelere Katılma Süresi	1 yıldan az	142 34, 2
	1-2 yıl	55 13, 3
	3-4 yıl	45 10, 8
	5-6 yıl	37 8, 9
	7 yıl ve daha fazla	136 32, 8
Ekorekreatif Aktivite Grupları	Bisiklet	19 4, 6
	Dağcılık	18 4, 3
	Doğada yürüyüş ve kampçılık	242 58, 3
	Su sporları	30 7, 2
	Diğer	106 25, 5

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan katılımcılar; çoğunlukla erkek (%62,9), 36 yaş üzeri (%48,4), özel sektör çalışanı (%50,6), genellikle lisans mezunu (%54,9), gelir düzeyini orta olarak algılayan (%53,5), çoğunlukla evli (%56,6), bitki yetiştiren (%81,7), hayvan besleyen (%81,2), günlük boş zaman süresini 3-4 saat olarak niteleyen (%37, 3), haftalık boş zamanını yetersiz bulan (%32,0), verimli boş zamana sahip olmadığını düşünen (%50,1), son 1 yıl içinde doğal alanlara nadiren gittiğini ifade eden (%34,2) ve ekorekreatif aktivitelere 1 yıldan daha az süredir katılmış olan (%34,2) ve ekorekreatif aktivite tercihini daha çok doğada yürüyüş ve kampçılık olarak (%58,3) ifade eden katılımcılardan oluşmaktadır.

Yukarıda yüzde ve frekans değerleri verilen, araştırmanın ikinci bölümünde yer alan bir diğer örneklem grubu olan, sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan bireyler üzerinde, geliştirilen ölçüm aracının uygulanması adına, DFA ile yapı geçerliliğine kanıt aranmış ve elde edilen bulgular yapı geçerliliğine kanıt oluşturacak düzeyde doğrulanmıştır.

Şekil 4.2. Doğrulayıcı faktör analizi diyagramı

Şekil 4.2’de yer alan doğrulayıcı faktör analizi diagramına dair uyum indekslerinin (RMSA .086, SRMR 0.12, NFI 0.86, CFI 0.87, NNFI 0.86, χ^2/df 4.054) model uyumuna yönelik belirtilen sınır değerleri içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Elde edilen doğrulayıcı faktör analizi bulgularının ardından ölçüm aracının standart sapma, aritmetik ortalama değerleri ve değişkenler ile arasındaki ilişki ve farklar incelenmiştir.

Çizelge 4.7. Ekorekreatasyona yönelik tutum ölçeği aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

	N=(415)			
	$\bar{x}$	ss	Min	Max.
EYTÖ	116, 31	16, 84	31, 00	155, 00
Bireysel	35, 13	5, 29	8, 00	40, 00
Toplumsal	31, 26	4, 46	7, 00	35, 00
Davranış	15, 67	5, 59	5, 00	25, 00
Antipati	18, 08	3, 51	4, 00	20, 00
Çevresel Duyarlılık	15, 79	3, 52	4, 00	20, 00
Doğayla İletişim	12, 52	2, 54	3, 00	15, 00

Ekorekreatasyona yönelik tutum ölçeği toplam puanlarına bakıldığında araştırmaya katılan örneklem grubunun ekorekreatasyona yönelik tutum düzeylerinin yüksek olduğu, en yüksek tutum puanının antipati alt boyutunda, en düşük tutum puanının ise davranış alt boyutunda olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.8. Ekorekreatasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların cinsiyet değişkeni arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	t	p
EYTÖ	Erkek	261	115, 20	18, 89	-1, 748	0, 081
	Kadın	154	118, 18	13, 66		
Bireysel	Erkek	261	34, 73	5, 86	-2, 031	0, 043*
	Kadın	154	35, 82	4, 09		
Toplumsal	Erkek	261	30, 81	4, 90	-2, 648	0, 008*
	Kadın	154	32, 01	3, 49		
Davranış	Erkek	261	15, 63	5, 72	-0, 190	0, 849
	Kadın	154	15, 74	5, 37		
Antipati	Erkek	261	18, 03	3, 57	-0, 412	0, 680
	Kadın	154	18, 18	3, 41		
Çevresel Duyarlılık	Erkek	261	15, 67	3, 72	-0, 898	0, 370
	Kadın	154	16, 00	3, 15		
Doğayla İletişim	Erkek	261	12, 37	2, 67	-1, 629	0, 104
	Kadın	154	12, 79	2, 28		

* p < 0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Ekorekreatasyona yönelik tutum ile cinsiyet arasındaki t testi sonuçlarına göre, cinsiyet ile bireysel ve toplumsal alt boyutlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Kadınların bireysel ve toplumsal alt boyutlarda ekorekreasyona yönelik tutum düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek olarak saptanmıştır.

Çizelge 4.9. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların yaş değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Yaş	N	$\bar{x}$	ss	F	p
EYTÖ	25<	79	115, 74	19, 75	1, 467	0, 232
	25-35	135	118, 32	16, 31		
	36>	201	115, 17	15, 90		
	Toplam	415	116, 31	16, 84		
Bireysel	25<	79	34, 32	6, 14	1, 904	0, 150
	25-35	135	35, 76	4, 68		
	36>	201	35, 03	5, 30		
	Toplam	415	35, 13	5, 29		
Toplumsal	25<	79	30, 20	5, 68	3, 252	0, 040*
	25-35	135	31, 80	3, 86		
	36>	201	31, 31	4, 24		
	Toplam	415	31, 26	4, 46		
Davranış	25<	79	16, 94	5, 52	4, 550	0, 011*
	25-35	135	16, 10	5, 99		
	36>	201	14, 88	5, 23		
	Toplam	415	15, 67	5, 59		
Antipati	25<	79	17, 30	4, 29	4, 635	0, 010*
	25-35	135	17, 79	3, 89		
	36>	201	18, 59	2, 76		
	Toplam	415	18, 08	3, 51		
Çevresel Duyarlılık	25<	79	15, 00	4, 13	2, 514	0, 082
	25-35	135	15, 97	3, 52		
	36>	201	15, 99	3, 23		
	Toplam	415	15, 79	3, 52		
Doğayla İletişim	25<	79	12, 56	2, 82	0, 046	0, 955
	25-35	135	12, 47	2, 68		
	36>	201	12, 54	2, 33		
	Toplam	415	12, 52	2, 54		

* p <0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların yaş değişkeni ile EYTÖ arasında yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre toplam puanlar, bireysel, çevresel duyarlılık ve doğayla iletişim alt boyutları ile yaş değişkeni arasında anlamlı farklılık saptanmamışken, EYTÖ alt boyutlarından toplumsal, davranış ve antipati alt boyutları ile yaş değişkeni arasında anlamlı farklılık vardır. Yapılan Tukey analizine göre; toplumsal alt boyutta 25 yaş altı ve 25 ila 35 yaş arası katılımcılar arasında 25 ila 35 yaş arası katılımcıların lehine, davranış alt boyutunda 25 yaş altı ve 36 yaş üstü katılımcılar arasında 25 yaş altı katılımcıların lehine, antipati alt boyutunda ise 25 yaş altı ve 36 yaş üzeri katılımcılar arasındaki analiz sonucuna göre 36 yaş üzeri katılımcıların lehine anlamlı farklılıkların ortaya koyulduğu görülmektedir.

Çizelge 4.10. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların iş durumları arasındaki ANOVA testi sonuçları

	İş Durumu	N	$\bar{x}$	ss	F	p
EYTÖ	Öğrenci	50	117, 72	15, 17	0, 171	0, 916
	Çalışan/kamu	115	116, 27	13, 25		
	Çalışan/özel sektör	210	115, 89	19, 37		
	Çalışmayan	40	116, 82	13, 91		
	Toplam	415	116, 31	16, 84		
Bireysel	Öğrenci	50	35, 42	4, 31	0, 591	0, 621
	Çalışan/kamu	115	35, 58	4, 36		
	Çalışan/özel sektör	210	34, 80	6, 01		
	Çalışmayan	40	35, 25	4, 87		
	Toplam	415	35, 13	5, 29		
Toplumsal	Öğrenci	50	30, 98	4, 58	0, 780	0, 506
	Çalışan/kamu	115	31, 74	3, 30		
	Çalışan/özel sektör	210	31, 01	5, 03		
	Çalışmayan	40	31, 52	4, 03		
	Toplam	415	31, 26	4, 46		
Davranış	Öğrenci	50	16, 94	5, 43	1, 103	0, 348
	Çalışan/kamu	115	15, 24	5, 02		
	Çalışan/özel sektör	210	15, 58	6, 07		
	Çalışmayan	40	15, 77	4, 56		
	Toplam	415	15, 67	5, 59		
Antipati	Öğrenci	50	17, 54	4, 48	1, 697	1, 167
	Çalışan/kamu	115	18, 66	2, 93		
	Çalışan/özel sektör	210	17, 88	3, 64		
	Çalışmayan	40	18, 22	2, 82		
	Toplam	415	18, 08	3, 51		
Çevresel Duyarlılık	Öğrenci	50	15, 02	3, 73	0, 936	0, 423
	Çalışan/kamu	115	15, 89	2, 95		
	Çalışan/özel sektör	210	15, 92	3, 75		
	Çalışmayan	40	15, 80	3, 53		
	Toplam	415	15, 79	3, 52		
Doğayla İletişim	Öğrenci	50	12, 90	2, 40	0, 522	0, 667
	Çalışan/kamu	115	12, 46	2, 22		
	Çalışan/özel sektör	210	12, 43	2, 71		
	Çalışmayan	40	12, 70	2, 70		
	Toplam	415	12, 52	2, 54		

* p <0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların çalışma durumları ile ekorekreasyona yönelik tutum düzeyini arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptanmamıştır. Bunun yanı sıra ortalamalar dikkate alındığında öğrenci katılımcıların daha yüksek EYTÖ puanı sergiledikleri söylenebilir.

Çizelge 4.11. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların eğitim durumu değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	ss	F	p
EYTÖ	Lise ve altı	110	114,36	21,11	1,169	0,312
	Lisans	228	117,33	15,23		
	Lisansüstü	77	116,05	14,31		
	Toplam	415	116,31	16,84		
Bireysel	Lise ve altı	110	34,22	6,92	2,712	0,068
	Lisans	228	35,29	4,67		
	Lisansüstü	77	35,97	4,08		
	Toplam	415	35,13	5,29		
Toplumsal	Lise ve altı	110	30,13	5,89	4,852	0,008*
	Lisans	228	31,65	3,86		
	Lisansüstü	77	31,71	3,42		
	Toplam	415	31,26	4,46		
Davranış	Lise ve altı	110	15,69	5,54	0,024	0,976
	Lisans	228	15,70	5,69		
	Lisansüstü	77	15,54	5,43		
	Toplam	415	15,67	5,59		
Antipati	Lise ve altı	110	17,68	3,71	3,398	0,034*
	Lisans	228	17,98	3,72		
	Lisansüstü	77	18,98	2,22		
	Toplam	415	18,08	3,51		
Çevresel Duyarlılık	Lise ve altı	110	15,52	3,88	1,152	0,317
	Lisans	228	16,03	3,47		
	Lisansüstü	77	15,48	3,11		
	Toplam	415	15,79	3,52		
Doğayla İletişim	Lise ve altı	110	12,46	2,81	0,453	0,636
	Lisans	228	12,62	2,48		
	Lisansüstü	77	12,32	2,34		
	Toplam	415	12,52	2,54		

* p < 0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların eğitim değişkeni ile EYTÖ arasında yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda toplam puanlar, bireysel, davranış, çevresel duyarlılık ve doğayla iletişim alt boyutları ile EYTÖ arasında anlamlı farklılık bulunmazken, eğitim değişkeni ile EYTÖ alt boyutlarından toplumsal ve antipati alt boyutlarında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Gruplar arası farklılığın saptanmasına yönelik yapılan Tukey testi sonuçlarına göre toplumsal alt boyutta tüm eğitim grupları arasında belirlenen ilişkide lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcıların toplumsal alt boyutta diğer iki eğitim grubuna göre daha yüksek bir toplumsal yönde ekorekreasyona yönelik tutum düzeylerinin yüksek olduğu ortaya koyulmuştur. Lise ve altı eğitim düzeyine sahip katılımcıların toplumsal alt boyutta en düşük puanı alması dolayısıyla eğitim düzeyi yükseldikçe ekorekreasyona toplumsal anlamda tutum düzeyinin yükseldiği, eğitim düzeyi düştükçe aynı paralellikte ekorekreasyona toplumsal anlamda geliştirilen tutum düzeyinin aynı oranda düşüş

gösterdiği söylenebilir. Bir diğer açıdan bakıldığında antipati alt boyutu ile eğitim düzeyi arasındaki farklılıkların analizinde gruplar arası ilişkilerde lise ve altı ile lisansüstü eğitim düzeylerinin anlamlı ilişkilere sahip olduğu gözlemlenmiş, lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcıların antipati alt boyutunda lise ve altı eğitim grubundaki katılımcılara oranla antipati puanları daha yüksek olarak saptanmıştır.

Çizelge 4.12. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların algıladıkları gelir düzeyi değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Algılanan Gelir	N	$\bar{x}$	ss	F	P
EYTÖ	Düşük	168	117, 81	17, 02	1, 176	0, 309
	Orta	221	115, 17	17, 15		
	Yüksek	26	116, 26	12, 07		
	Toplam	415	116, 31	16, 84		
Bireysel	Düşük	168	35, 24	5, 33	0, 753	0, 472
	Orta	221	34, 93	5, 44		
	Yüksek	26	36, 23	3, 45		
	Toplam	415	35, 13	5, 29		
Toplumsal	Düşük	168	31, 42	4, 37	1, 286	0, 278
	Orta	221	31, 00	4, 69		
	Yüksek	26	32, 38	2, 48		
	Toplam	415	31, 26	4, 46		
Davranış	Düşük	168	16, 10	5, 43	1, 096	0, 335
	Orta	221	15, 46	5, 68		
	Yüksek	26	14, 65	5, 80		
	Toplam	415	15, 67	5, 59		
Antipati	Düşük	168	17, 85	3, 86	0, 810	0, 446
	Orta	221	18, 19	3, 35		
	Yüksek	26	18, 65	2, 05		
	Toplam	415	18, 08	3, 51		
Çevresel Duyarlılık	Düşük	168	16, 25	3, 21	2, 338	0, 098
	Orta	221	15, 48	3, 69		
	Yüksek	26	15, 50	3, 77		
	Toplam	415	15, 79	3, 52		
Doğayla İletişim	Düşük	168	12, 64	2, 55	0, 509	0, 602
	Orta	221	12, 47	2, 57		
	Yüksek	26	12, 15	2, 18		
	Toplam	415	12, 52	2, 54		

* p <0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların algıladıkları gelir düzeyleri ile EYTÖ arasındaki ANOVA testi sonuçlarına göre gelir düzeyinin ekorekreasyona yönelik tutum üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya koymadığı söylenebilir.

Çizelge 4.13. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların medeni durum değişkeni arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları

	Medeni Durum	N	$\bar{x}$	ss	t	p
EYTÖ	Evli	235	115, 89	16, 88	-0,576	0, 565
	Bekar	180	116, 85	16, 82		
Bireysel	Evli	235	35, 07	5, 30	-0, 277	0, 782
	Bekar	180	35, 22	5, 29		
Toplumsal	Evli	235	31, 37	4, 28	0, 582	0, 561
	Bekar	180	31, 11	4, 70		
Davranış	Evli	235	15, 16	5, 51	-2, 116	0, 035*
	Bekar	180	16, 33	5, 64		
Antipati	Evli	235	18, 26	3, 18	1, 186	0, 236
	Bekar	180	17, 85	3, 89		
Çevresel Duyarlılık	Evli	235	16, 03	3, 37	1, 563	0, 119
	Bekar	180	15, 48	3, 69		
Doğayla İletişim	Evli	235	12, 51	2, 42	-0, 156	0, 876
	Bekar	180	12, 55	2, 69		

* p <0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların medeni durumları ile EYTÖ arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçlarına göre, EYTÖ toplam puanları ve davranış alt boyutu dışındaki tüm alt boyutlarda anlamlı ilişkiye rastlanamamışken, davranış alt boyutunda bekar olan katılımcıların lehine anlamlı ilişki gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.14. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların bitki yetiştirme durumu değişkeni arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları

	Bitki Yetiştirme	N	$\bar{x}$	ss	t	p
EYTÖ	Evet	339	118, 30	14, 83	5, 243	0, 000*
	Hayır	76	107, 43	21, 83		
Bireysel	Evet	339	35, 81	4, 66	5, 681	0, 000*
	Hayır	76	32, 13	6, 74		
Toplumsal	Evet	339	31, 77	3, 84	5, 058	0, 000*
	Hayır	76	28, 98	6, 10		
Davranış	Evet	339	15, 99	5, 52	2, 491	0, 013*
	Hayır	76	14, 23	5, 71		
Antipati	Evet	339	18, 35	3, 19	3, 319	0, 001*
	Hayır	76	16, 89	4, 51		
Çevresel Duyarlılık	Evet	339	16, 18	3, 29	4, 825	0, 000*
	Hayır	76	14, 07	4, 00		
Doğayla İletişim	Evet	339	12, 89	2, 23	6, 486	0, 000*
	Hayır	76	10, 89	3, 16		

* p <0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Çizelge 4.14'e bakıldığında katılımcıların bitki yetiştirip yetiştirmediklerine yönelik sorulan soruya verilen cevaplar ile ekorekreasyona yönelik tutum ölçeğinin toplam

puanları ve tüm alt boyutlarında anlamlı farklılıklar ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun bitki yetiştirdiği ve bitki yetiştiren katılımcıların yetiştirmeyenlere oranla tüm alt boyut ve toplam puanlarda ekorekasyona yönelik tutumunun yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 4.15. Ekorekasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların hayvan besleme durumu değişkeni arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları

	Hayvan Besleme	N	$\bar{x}$	ss	t	p
EYTÖ	Evet	337	117, 72	16, 21	3, 595	0, 000*
	Hayır	78	110, 21	18, 20		
Bireysel	Evet	337	35, 64	4, 99	4, 107	0, 000*
	Hayır	78	32, 96	6, 00		
Toplumsal	Evet	337	31, 73	4, 17	4, 594	0, 000*
	Hayır	78	29, 21	5, 11		
Davranış	Evet	337	15, 89	5, 61	1, 698	0, 000*
	Hayır	78	14, 70	5, 43		
Antipati	Evet	337	18, 38	3, 30	3, 627	0, 000*
	Hayır	78	16, 80	4, 07		
Çevresel Duyarlılık	Evet	337	16, 00	3, 51	2, 518	0, 012*
	Hayır	78	14, 89	3, 44		
Doğayla İletişim	Evet	337	12, 82	2, 43	5, 090	0, 000*
	Hayır	78	11, 24	2, 61		

* p < 0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların hayvan besleme durumları ile ekorekasyona yönelik tutum ölçeği arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçlarına göre toplam EYTÖ ve EYTÖ alt boyutlarının tümü ile hayvan besleyenlerin lehine anlamlı farklılıklar ortaya koyulduğu gözlemlenmiştir. Buna göre, hayvan besleme durumunun çevre dostu boş zaman aktivitelerine yönelik olumlu tutumu tetiklediği ifade edilebilir.

Çizelge 4.16. Ekorekasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların günlük boş zaman süresi değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Günlük Boş Zaman Süresi	N	$\bar{x}$	ss	F	P
EYTÖ	Hiç yok	19	110,68	17,20	1, 384	0, 229
	1-2 saatten az	48	115,56	15,01		
	1-2 saat	86	113,86	21,89		
	3-4 saat	155	117,02	15,66		
	5-6 saat	74	119,44	13,80		
	7 saat ve daha fazla	33	116,63	14,94		
	Toplam	415	116,31	16,84		
Bireysel	Hiç yok	19	33, 52	6, 17	1, 907	0, 092
	1-2 saatten az	48	34, 29	5, 55		
	1-2 saat	86	34, 18	6, 64		
	3-4 saat	155	35, 64	4, 86		
	5-6 saat	74	35, 63	4, 31		
	7 saat ve daha fazla	33	36, 30	3, 76		
	Toplam	415	35, 13	5, 29		

Çizelge 4.16. (devam) Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların günlük boş zaman süresi değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Günlük Boş Zaman Süresi	N	$\bar{x}$	ss	F	P
Toplumsal	Hiç yok	19	28,47	5,54	3,989	0,002*
	1-2 saatten az	48	31,43	4,35		
	1-2 saat	86	30,06	5,73		
	3-4 saat	155	31,65	3,90		
	5-6 saat	74	31,79	3,58		
	7 saat ve daha fazla	33	32,69	3,31		
	Toplam	415	31,26	4,46		
Davranış	Hiç yok	19	14,84	6,58	0,846	0,518
	1-2 saatten az	48	14,83	5,30		
	1-2 saat	86	15,68	5,25		
	3-4 saat	155	15,67	5,76		
	5-6 saat	74	16,67	5,34		
	7 saat ve daha fazla	33	15,09	6,04		
	Toplam	415	15,67	5,59		
Antipati	Hiç yok	19	17,31	4,23	1,477	0,196
	1-2 saatten az	48	17,64	3,69		
	1-2 saat	86	17,87	3,86		
	3-4 saat	155	18,66	2,80		
	5-6 saat	74	17,64	3,94		
	7 saat ve daha fazla	33	18,03	3,71		
	Toplam	415	18,08	3,51		
Çevresel Duyarlılık	Hiç yok	19	15,47	2,61	1,491	0,192
	1-2 saatten az	48	16,04	3,26		
	1-2 saat	86	15,45	3,86		
	3-4 saat	155	16,12	3,22		
	5-6 saat	74	16,02	3,46		
	7 saat ve daha fazla	33	14,48	4,62		
	Toplam	415	15,79	3,52		
Doğayla İletişim	Hiç yok	19	11,68	3,33	1,169	0,323
	1-2 saatten az	48	12,60	2,10		
	1-2 saat	86	12,33	2,81		
	3-4 saat	155	12,60	2,51		
	5-6 saat	74	12,95	2,10		
	7 saat ve daha fazla	33	12,09	2,88		
	Toplam	415	12,52	2,545		

* p < 0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların günlük boş zaman süreleri ile EYTÖ arasındaki ANOVA sonuçlarına göre yalnızca toplumsal alt boyutta anlamlı fark elde edilmiştir. Gruplar arası karşılaştırmada tüm zaman gruplarının birbiriyle ilişkisi saptanmış, sonuç olarak günlük 7 saat ve daha fazla boş zamana sahip katılımcıların EYTÖ puanları diğer gruplara oranla daha yüksek, diğer yandan boş zamanını hiç yok olarak nitelendiren katılımcıların EYTÖ puanları en düşük olarak saptanmıştır. Dolayısıyla günlük boş zamana sahip olma sürelerinin, boş zaman süresi arttıkça ekorekreasyona yönelik tutum düzeyinin de arttığı yönünde yorumlanması mümkündür.

Çizelge 4. 17. Ekorekreatasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların haftalık boş zaman süresinin yeterliliği değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Haftalık Boş Zaman Süresinin Yeterliliği	N	$\bar{X}$	ss	F	P
EYTÖ	Kesinlikle yetersiz	60	115,18	18,91	1,479	0,208
	Yetersiz	133	113,78	18,33		
	Normal	117	118,36	15,73		
	Yeterli	78	117,96	14,86		
	Kesinlikle yeterli	27	117,55	13,27		
	Toplam	415	116,31	16,84		
Bireysel	Kesinlikle yetersiz	60	34,65	6,08	2,467	0,044*
	Yetersiz	133	34,17	5,69		
	Normal	117	35,56	5,01		
	Yeterli	78	36,10	4,59		
	Kesinlikle yeterli	27	36,37	3,56		
	Toplam	415	35,13	5,29		
Toplumsal	Kesinlikle yetersiz	60	30,61	5,04	4,218	0,002*
	Yetersiz	133	30,48	4,91		
	Normal	117	31,18	4,27		
	Yeterli	78	32,64	3,36		
	Kesinlikle yeterli	27	32,88	3,09		
	Toplam	415	31,26	4,46		
Davranış	Kesinlikle yetersiz	60	30,61	5,04	2,360	0,053
	Yetersiz	133	30,48	4,91		
	Normal	117	31,18	4,27		
	Yeterli	78	32,64	3,36		
	Kesinlikle yeterli	27	32,88	3,09		
	Toplam	415	31,26	4,46		
Antipati	Kesinlikle yetersiz	60	18,03	3,82	1,700	0,149
	Yetersiz	133	17,70	3,91		
	Normal	117	17,92	3,54		
	Yeterli	78	18,96	2,20		
	Kesinlikle yeterli	27	18,29	3,41		
	Toplam	415	18,08	3,51		
Çevresel Duyarlılık	Kesinlikle yetersiz	60	16,51	3,55	1,941	0,103
	Yetersiz	133	15,76	3,28		
	Normal	117	16,02	3,33		
	Yeterli	78	15,41	3,73		
	Kesinlikle yeterli	27	14,48	4,47		
	Toplam	415	15,79	3,52		
Doğayla İletişim	Kesinlikle yetersiz	60	12,70	2,67	1,287	0,274
	Yetersiz	133	12,16	2,63		
	Normal	117	12,68	2,24		
	Yeterli	78	12,87	2,40		
	Kesinlikle yeterli	27	12,25	3,26		
	Toplam	415	12,52	2,54		

* p < 0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların haftalık boş zaman sürelerinin yeterliliğine yönelik değişken ile EYTÖ arasındaki ANOVA testi sonuçlarına göre, bireysel ve toplumsal alt boyutta anlamlı farklılık ortaya konulmuştur. Buna göre gruplar arası ilişkiler Tukey LSD testiyle test edilmiş ve bireysel alt boyutta haftalık boş zaman sürelerini kesinlikle yetersiz olarak katılımcılar dışında tüm gruplar arasında ilişkiler saptanmıştır. Buna göre bireysel alt boyutta haftalık boş zaman sürelerini kesinlikle yeterli olarak tanımlayan katılımcıların

diğer katılımcılara oranla daha yüksek bireysel alt boyut puanı sergiledikleri, buna paralel olarak haftalık boş zaman sürelerini yeterli olarak niteleyen katılımcıların ise diğer gruplara oranla en düşük bireysel alt boyut puanı ortaya koydukları gözlemlenmiştir. Toplumsal alt boyuta bakıldığında haftalık boş zaman sürelerini yetersiz, yeterli ve kesinlikle yeterli yanıtlarına yönelik gruplarda anlamlı ilişkiler olduğu, buna göre haftalık boş zaman sürelerini kesinlikle yeterli olarak betimleyen katılımcıların toplumsal alt boyutta ekorekreasyona yönelik tutum düzeyleri yüksekken, yetersiz olarak niteleyen katılımcıların toplumsal alt boyutta ekorekreasyona yönelik tutum düzeyleri düşük olarak saptanmıştır.

Çizelge 4.18. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların verimli boş zamana sahip olma durumları arasındaki bağımsız örneklem T testi sonuçları

	Verimli Boş Zaman	N	$\bar{x}$	ss	t	p
EYTÖ	Evet	207	117, 82	14, 25	1, 827	0, 068
	Hayır	208	114, 80	18, 99		
Bireysel	Evet	207	36, 05	4, 43	3, 553	0, 000*
	Hayır	208	34, 23	5, 90		
Toplumsal	Evet	207	31, 69	3, 97	1, 977	0, 049*
	Hayır	208	30, 83	4, 87		
Davranış	Evet	207	15, 89	5, 51	0, 822	0, 412
	Hayır	208	15, 44	5, 67		
Antipati	Evet	207	18, 55	3, 07	2, 690	0, 007*
	Hayır	208	17, 62	3, 85		
Çevresel Duyarlılık	Evet	207	15, 92	3, 45	0, 748	0, 455
	Hayır	208	15, 66	3, 60		
Doğayla İletişim	Evet	207	12, 79	2, 44	2, 160	0, 031*
	Hayır	208	12, 25	2, 62		

* p <0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların verimli boş zamana sahip olma durumları ile EYTÖ arasındaki T testi sonuçlarına göre davranış ve çevresel duyarlılık alt boyutu dışındaki tüm alt boyutlarda verimli boş zamana sahip olduğunu ifade eden katılımcıların lehine anlamlı ekorekreasyona yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Davranış ve çevresel duyarlılık alt boyutlarında ise anlamlı farklılık olmamasına karşın ortalamaların verimli boş zamana sahip olduğunu düşünen katılımcılar lehine sonuçlandığı gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.19. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların son bir yıl içinde doğal alanlara gitme durumu arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Doğal Alanlara Gitme Durumu	N	$\bar{x}$	ss	F	p
EYTÖ	Hiç gitmedim	19	106,94	19,52	8,884	0,000*
	Nadiren gittim	142	112,92	19,48		
	Bazen gittim	141	116,29	15,08		
	Çok sık gittim	113	122,15	12,70		
	Toplam	415	116,31	16,84		
Bireysel	Hiç gitmedim	19	31,42	6,79	14,388	0,000*
	Nadiren gittim	142	33,59	6,13		
	Bazen gittim	141	35,53	4,56		
	Çok sık gittim	113	37,20	3,59		
	Toplam	415	35,13	5,29		
Toplumsal	Hiç gitmedim	19	27,63	5,60	12,197	0,000*
	Nadiren gittim	142	30,28	5,23		
	Bazen gittim	141	31,46	3,79		
	Çok sık gittim	113	32,84	3,18		
	Toplam	415	31,26	4,46		
Davranış	Hiç gitmedim	19	14,10	5,93	2,550	0,055
	Nadiren gittim	142	15,15	5,72		
	Bazen gittim	141	15,48	5,30		
	Çok sık gittim	113	16,81	5,61		
	Toplam	415	15,67	5,59		
Antipati	Hiç gitmedim	19	16,05	4,66	7,138	0,000*
	Nadiren gittim	142	17,30	3,85		
	Bazen gittim	141	18,65	2,83		
	Çok sık gittim	113	18,70	3,33		
	Toplam	415	18,08	3,51		
Çevresel Duyarlılık	Hiç gitmedim	19	14,57	3,40	5,013	0,002*
	Nadiren gittim	142	15,22	3,66		
	Bazen gittim	141	15,75	3,32		
	Çok sık gittim	113	16,76	3,42		
	Toplam	415	15,79	3,52		
Doğayla İletişim	Hiç gitmedim	19	11,26	2,53	7,198	0,000*
	Nadiren gittim	142	11,97	2,78		
	Bazen gittim	141	12,69	2,13		
	Çok sık gittim	113	13,23	2,50		
	Toplam	415	12,52	2,54		

* p < 0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Son 1 yıl içinde doğal alanların ziyaret edilmesine yönelik değişken ile ekorekreasyona yönelik tutum arasındaki farkların incelendiği ANOVA sonuçlarına göre davranış alt boyutu dışında tüm alt boyutlarda ve toplam puanda farklılıklar olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre gruplar arasındaki ilişki incelenmiş ve toplam EYTÖ puanların ve alt boyutlarda tüm gruplar arasında ilişki saptanmıştır. Toplam puanlar ve alt boyutların son 1 yılda doğal alanlara gitme durumuyla olan ilişkisi incelendiğinde, gitme sıklığı arttıkça ekorekreasyona yönelik tutum düzeyinin de aynı doğrultuda artış gösterdiği söylenebilir.

Çizelge 4.20. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve katılımcıların ekorekreasyonel aktivitelere katılma süresi değişkeni arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Ekorekreasyona Katılma Süresi	N	$\bar{X}$	ss	F	p
EYTÖ	1 yıldan az	142	112,90	20,77	3,504	0,008*
	1-2 yıl	55	116,58	14,30		
	3-4 yıl	45	118,66	11,46		
	5-6 yıl	37	113,29	16,22		
	7 yıl ve daha fazla	136	119,79	13,98		
	Toplam	415	116,31	16,84		
Bireysel	1 yıldan az	142	33,67	6,60	6,004	0,000*
	1-2 yıl	55	34,96	3,93		
	3-4 yıl	45	35,91	4,24		
	5-6 yıl	37	34,62	4,63		
	7 yıl ve daha fazla	136	36,62	4,22		
	Toplam	415	35,13	5,29		
Toplumsal	1 yıldan az	142	30,27	5,69	5,355	0,000*
	1-2 yıl	55	30,94	3,61		
	3-4 yıl	45	31,44	3,55		
	5-6 yıl	37	30,43	4,45		
	7 yıl ve daha fazla	136	32,58	3,09		
	Toplam	415	31,26	4,46		
Davranış	1 yıldan az	142	14,96	6,05	1,303	0,268
	1-2 yıl	55	15,81	5,51		
	3-4 yıl	45	16,37	5,24		
	5-6 yıl	37	15,02	5,29		
	7 yıl ve daha fazla	136	16,29	5,28		
	Toplam	415	15,67	5,59		
Antipati	1 yıldan az	142	17,35	3,92	7,048	0,000*
	1-2 yıl	55	16,78	4,10		
	3-4 yıl	45	18,44	3,67		
	5-6 yıl	37	18,64	2,11		
	7 yıl ve daha fazla	136	19,11	2,64		
	Toplam	415	18,08	3,51		
Çevresel Duyarlılık	1 yıldan az	142	15,22	4,07	2,691	0,031*
	1-2 yıl	55	15,40	3,34		
	3-4 yıl	45	16,35	2,48		
	5-6 yıl	37	15,48	3,46		
	7 yıl ve daha fazla	136	16,45	3,18		
	Toplam	415	15,79	3,52		
Doğayla İletişim	1 yıldan az	142	12,12	2,97	2,447	0,046*
	1-2 yıl	55	12,23	2,59		
	3-4 yıl	45	13,02	1,78		
	5-6 yıl	37	12,37	1,93		
	7 yıl ve daha fazla	136	12,94	2,33		
	Toplam	415	12,52	2,54		

* p < 0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Katılımcıların ekorekreasyonel aktivitelere katılma süreleri ile EYTÖ arasındaki ANOVA testi sonuçlarına göre, antipati alt boyutu dışında tüm alt boyutlarda ve toplam puanda anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna göre; toplam puan ve alt boyutlar incelendiğinde gruplar arası farklarda en yüksek EYTÖ puanını 7 yıl ve daha fazla ekorekreasyonel aktivitelere katılmış olan katılımcılar elde etmişken, 1 yıldan az ekorekreasyonel aktivitelere katılmış olan katılımcıların en düşük EYTÖ puanı sergiledikleri ve alt boyutlarda da yine ekorekreasyonel aktivitelere katılım süresi arttıkça

ekorekreasyona yönelik tutum düzeyinde aynı oranda artış ortaya koyulduğu gözlemlenmiştir.

Çizelge 4.21. Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği ve ekorekreasyonel aktivite grupları arasındaki ANOVA testi sonuçları

	Ekorekreasyonel aktivite grupları	N	$\bar{X}$	ss	F	p
EYTÖ	Bisiklet	19	110,52	24,13	1, 148	0, 333
	Dağcılık	18	114,88	17,99		
	Doğada yürüyüş ve kampçılık	242	116,82	16,10		
	Su sporları	30	112,56	16,58		
	Diğer	106	117,48	16,81		
	Toplam	415	116,31	16,84		
Bireysel	Bisiklet	19	32,78	7,43	2, 478	0, 044*
	Dağcılık	18	35,50	5,05		
	Doğada yürüyüş ve kampçılık	242	35,69	5,11		
	Su sporları	30	33,63	6,13		
	Diğer	106	34,66	4,90		
	Toplam	415	35,13	5,29		
Toplumsal	Bisiklet	19	30,47	6,51	2, 331	0, 055
	Dağcılık	18	31,44	4,00		
	Doğada yürüyüş ve kampçılık	242	31,79	4,18		
	Su sporları	30	30,33	5,48		
	Diğer	106	30,41	4,31		
	Toplam	415	31,26	4,46		
Davranış	Bisiklet	19	13,73	7,08	3, 017	0, 018*
	Dağcılık	18	14,44	6,58		
	Doğada yürüyüş ve kampçılık	242	15,40	5,38		
	Su sporları	30	14,63	5,24		
	Diğer	106	17,12	5,49		
	Toplam	415	15,67	5,59		
Antipati	Bisiklet	19	18,84	2,16	6, 519	0, 000*
	Dağcılık	18	18,22	4,06		
	Doğada yürüyüş ve kampçılık	242	18,63	3,01		
	Su sporları	30	18,26	3,54		
	Diğer	106	16,64	4,23		
	Toplam	415	18,08	3,51		
Çevresel Duyarlılık	Bisiklet	19	15,89	4,45	0, 925	0, 449
	Dağcılık	18	14,94	3,76		
	Doğada yürüyüş ve kampçılık	242	15,92	3,51		
	Su sporları	30	16,50	2,83		
	Diğer	106	15,43	3,50		
	Toplam	415	15,79	3,52		
Doğayla İletişim	Bisiklet	19	12,47	3,27	0, 874	0, 479
	Dağcılık	18	12,77	2,23		
	Doğada yürüyüş ve kampçılık	242	12,62	2,50		
	Su sporları	30	11,73	2,77		
	Diğer	106	12,49	2,48		
	Toplam	415	12,52	2,54		

* p < 0.05 istatistiksel olarak anlamlıdır.

Ekorekreasyonel aktivite grupları ve EYTÖ arasında yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre, toplam tutum puanlarında, toplumsal, çevresel duyarlılık ve doğayla iletişim alt boyutları ile aktivite grupları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bunun yanı sıra bireysel alt boyutta grup için ilişkiler Tukey LSD testiyle test edilmiş, bisiklet, doğada yürüyüş ve kampçılık, su sporları olarak nitelendirilen aktivite grupları arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Doğada yürüyüş ve kampçılık diğer gruplara göre bireysel alt boyutta daha yüksek bir tutum puanı elde ederken, en düşük bireysel alt boyut puanını bisiklet ile sportif ekorekreasyonel aktivitelere katılım sağlayan katılımcılar oluşturmaktadır. Davranış alt boyutunda dağcılık dışındaki tüm aktivite grupları arasında ilişkiler olduğu, en yüksek davranış alt boyut puanının diğer, en düşük davranış alt boyut puanının ise bisiklet kullanıcılarında olduğu gözlemlenmiştir. Antipati alt boyutundaki gruplar arası anlamlı ilişkiler davranış alt boyutuna benzer şekilde dağcılık grubu dışındaki aktivite gruplarında gözlemlenmiş, davranış alt boyutunun tersine bisiklet kullanıcılarının antipati puanının diğer gruplara göre en yüksek, diğer aktivitelere katıldığını ifade eden katılımcıların ise en düşük olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bundan sonraki aşamasında elde edilen bulgular ile alanyazında yer alan diğer araştırmalar karşılaştırılmış, bu doğrultuda örtüşen ve ayrışan noktaları tartışma bölümünde değerlendirilmiştir.

5. TARTIŞMA

Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği geliştirilerek elde edilen ölçüm aracı ile sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan bireylerin ekorekreasyonel tutum düzeylerinin belirlenmesi ve çeşitli değişkenlerin bu düzeyi ne doğrultuda değiştirdiğinin araştırıldığı çalışma bulgularına göre 6 faktörlü (bireysel, toplumsal, davranış, antipati, çevresel duyarlılık ve doğayla iletişim alt boyutlarından oluşan), 31 maddelik yapı elde edilmiş, toplamda varyansın %60'ı açıklanmıştır. Ölçek geliştirme aşamasındaki iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tamamı için .91'dir. İkinci uygulama sonrası yapılan DFA yapı geçerliliğine kanıt oluşturmaktadır (RMSA .061, SRMR 0.56, NFI 0.95, CFI 0.97, NNFI 0.96, χ^2/df 2.416). Elde edilen ölçüm aracıyla farklı illerde sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan 415 katılımcı ile ekorekreasyona yönelik tutum düzeyi ve belirli değişkenlerin bu düzeyi değiştirip değiştirmedine yönelik analizler yapılmış, bu aşamada iç tutarlılık katsayısı tüm ölçüm aracı için .92 olarak saptanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında ekorekreasyona yönelik tutum düzeyinin yüksek olduğu, en yüksek tutum puanının antipati alt boyutunda, en düşük tutum puanının ise davranış alt boyutunda olduğu görülmektedir.

Katılımcılara dair cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, bitki yetiştirme durumları, hayvan besleme durumları, günlük boş zaman süresi, haftalık boş zaman süresi yeterliliği, verimli boş zamana sahip olma durumları, son bir yıl içinde doğal alanların ziyaret edilme sıklığı, ekorekreasyonel aktivitelere katılma süresi gibi değişkenler ile ekorekreasyona yönelik tutum toplam puanlarında ve alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır, bunun yanı sıra iş grubu, algılanan gelir değişkenleri ile ekorekreasyona yönelik tutum arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmektedir. Çalışmada analiz edilen ölçüm aracının ekorekreasyona yönelik tutumu ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu, ölçüm aracıyla elde edilen veriler analiz edildiğinde katılımcılardan kadınların, 36 yaş ve üzerinde olanların, lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların, bekar olanların, bitki yetiştiren ve hayvan besleyenlerin, günlük 7 saat ve daha fazla zamana sahip olduğunu ifade edenlerin, haftalık boş zaman sürelerini kesinlikle yeterli olarak niteleyenlerin, boş zamanlarını verimli geçirdiklerini düşünenlerin, son bir yıl içinde doğal alanlara çok sık gittiğini belirtenlerin, ekorekreasyonel aktivitelere 7 yıl ve daha fazla süredir katılanların EYTÖ puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada ortaya koyulmaya çalışılan ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği literatürde daha çok çevreye yönelik tutum ve boş zamana yönelik tutum ölçekleri olarak değerlendirilmektedir. Çevreye yönelik tutum ölçekleri arasında Yaşaroğlu ve Akdağ'ın (2013) ilköğretim birinci kademe için çevreye yönelik tutum ölçeği gösterilebilir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları incelendiğinde tüm boyutlarda yeterli iç tutarlılık düzeyinin olduğu, doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre de ölçeğin model olarak doğrulandığı, geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu (.84) sonucu çıkmaktadır. Araştırmamızda yer alan .92 Cronbach Alpha değeri .84 değeri elde eden çevreye yönelik tutum ölçeği ile güvenirlik anlamında paralellik göstermektedir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda 3 faktörlü 21 maddeli yapıya ulaşılmış ve toplam varyansın araştırma sonuçlarımızdan farklı olarak %49.67'sinin açıklandığı görülmüştür. AFA sonucu ölçüm aracında elde edilen üç boyuta sırasıyla çevre ilgisi, temizlik ve tasarruf, hayvan sevgisi isimleri verilmiştir. Söz konusu alt boyut isimleri araştırmamızda yer alan maddelerin toplandığı alt boyutların betimlenmesine yönelik tanımlamalara yönelik örnek oluşturan çalışmalar arasındadır. Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yapıyla oluşturulan tutum formları, yapılan analizler ile ortaya çıkan farklı alt boyut isimleriyle tanımlanabilir, bu anlamda farklı formlarda değerlendirilebilir. Diğer yandan söz konusu araştırmada DFA sonrası RMSEA değeri .066, GFI .92 ve AGFI .89 olarak bulunmuştur. Araştırmamızla paralel değerler elde etmiş olan araştırma sonucunda 3 boyutlu ve 21 maddeden oluşan ölçeğin 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının ölçülmesinde kullanılabilir olduğu belirlenmiştir.

Literatürde ekorekreasyona yönelik çalışmaların yeterli sayıda bulunmamasının yanı sıra, daha çok açık alan rekreasyonu ya da doğaya dayalı rekreasyon ifadeleriyle betimlenmektedir. Bu bağlamda doğaya dayalı rekreasyon deneyimine ve çevreye karşı sorumlu davranışlarının bilimsel anlayışının sınırlı olduğu görülmektedir. Tayvan'daki Taomi, Liuqiu Adası ve Aowanda ve Najenshan'da doğa temelli rekreasyon deneyimi yaşayan bireylerin, çevresel tutum, biyosferik değer ve çevreye duyarlı genel davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan çalışmada, 1342 katılımcı araştırmaya dahil olmuş, rekreasyon deneyiminin biyosferik değeri ve çevresel tutumu etkilediğini gösteren sonuçlar elde edilmiştir. Doğa temelli rekreasyonel faaliyet yapan bireylerin genel ve alana özgü çevresel davranışları dolaylı olarak etkilenmektedir. Birey, doğa temelli rekreasyonel aktivitelere katıldığı zaman, rekreasyon deneyimlerinin çevresel tutumlarını ve biyosferik değerlerini güçlendirdiğini ve sonuç olarak hem genel hem de sahaya özgü çevresel

sorumluluğu olan davranışlarına yönelik ilişkileri arttırdığını sonucu ortaya çıkmıştır (Hung-Lee ve Jan, 2015). Ekorekreasyona katılan bireylerin çevre dostu boş zaman aktiviteleri vasıtasıyla tutumlarında olumlu değişim gözlenmesini incelediğimiz araştırmamızda davranış alt boyutunun en düşük ortalamaya sahip olması, bireylerin çevreye olan sorumluluklarını, duyarlılıklarını davranışa dökmediklerinin ve dolayısıyla yukarıda elde edilen sonuçlarla benzeşmeyen bir bulgu ortaya koyduklarını göstermektedir. Bir diğer çalışmada ise Zeidenitz ve diğerleri, (2007) doğa ve manzarayı deneyimleme, ekolojik olarak sorumlu rekreasyon davranışının ilgili bir yordayıcısı olduğunu araştırmamızın tersine, kanıt olarak sunmuştur. Bir başka araştırmada McFarland ve diğerleri (2011) ebeveynlerin doğaya ve çocuklarının açık hava rekreasyonu yapmalarına yönelik tutumlarını incelemek amacıyla iki ölçüm aracı geliştirmiş ve veri toplama aşamasında bu ölçüm araçlarından yararlanmıştır. Ebeveynlerin doğaya yönelik tutumları 15 soruluk ve ebeveynlerin çocuklarının açık alan rekreasyonuna yönelik tutumları adına araştırmamızda yer alan 31 madde sayısına benzer şekilde 28 soruluk ölçüm aracı geliştirilmiştir. Ölçüm aracı; doğadan gerçekten hoşlanıyorum, çocuğumun çamurdan pasta yapmasına izin veriyorum gibi sorulardan oluşmaktadır. Doğaya yönelik tutumlara yönelik ve çocuklarının faaliyetleri ile ilgili maddeler diğer çalışmalardan uyarlanmış, araştırmamızda doğayla iletişim alt boyutunda yer alan doğa koşullarıyla başa çıkmayı deneyimlememi sağlar sorusuna benzerlik gösteren sorulardan oluşmaktadır. Bir diğer ölçek geliştirme çalışmasını Kunt (2013) ağaç ve çevreye yönelik bir tutum ölçeği geliştirme olarak gerçekleştirmiş, 29 maddeden oluşan tamamı olumlu sorulardan oluşan 6 alt boyut belirlemiş ve araştırmamızla benzer şekilde toplam varyansın %60 açıklayan 0.91 güvenirlik değerine sahip bir yapı elde etmiştir. Ölçek; “Orman alanlarının yok edilmesinin ekolojik dengeyi bozacağını düşünüyorum”, “İnsanlar orman varlığını tehdit eden en önemli unsurdur”, ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği maddeleri arasında yer alan “Eğitim-öğretim programlarında ekorekreasyona yönelik daha çok ders olması gerektiğine inanırım” maddesinin benzeri olarak “Okullarda ormanların önemine yönelik eğitim verilmelidir” gibi maddelerden oluşmaktadır. Bir diğer ölçek geliştirme çalışmasında, küresel ısınma tutum ölçeği geliştirme çalışması yapan Bozdoğan (2009), 37 maddeden ve tek faktörden oluşan güvenirlik katsayısının 0.94 olduğu ölçüm aracını 314 öğretmen adayı ile test ederek uygulanabilirliğini incelemiştir. Araştırmamızdaki güvenirlik katsayısıyla paralellik gösteren ölçeğin küresel ısınmaya yönelik tutumu ölçmede güvenle kullanılabileceğini göstermiştir. Literatürde yer alan ölçüm araçları incelendiğinde, katılımcıların çevreye yönelik tutumda genel yöneliminin bilişsel ve duyuşsal anlamda ön

planda olduğunu, tutum ölçerlerin genellikle geçerli ve güvenilir kanıtlar sunan araçlar olduğu görülmektedir. Tutum ifadelerinde bireylerin gerçekte takındıkları tavrın yanı sıra yapılması ve olması gerekeni bilerek, bu yönde cevap verebilme ihtimalleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla tekrarlı ölçümler, deneysel ve nitel çalışmalar bu anlamda araştırmaları genişletmek adına önem kazanmaktadır.

Çevre tutumu ve çevre farkındalığı arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modeli ile sınanmasına yönelik yapılan araştırmada çevre farkındalığı ile çevre tutumu arasındaki etki değeri, 0.81 olarak belirlenmiştir. Farkındalık düzeyindeki değişim, tutumun da yüksek oranda değişmesine neden olduğu sonucu elde edilmiş, aynı zamanda araştırma modelinde, uyum iyiliği değerleri RMSEA: 0.000; SRMR: 0.039; GFI: 0.91; AGFI: 0.90 olarak belirlenmiştir (Okur-Berberoglu ve Uygun, 2012). Uyum iyiliği değerleri, araştırma kapsamında yapmış olduğumuz doğrulayıcı faktör analizinden elde ettiğimiz sonuçlarla paralel olarak, yapının geçerli olduğunu desteklemektedir. Gücüm 2002 yılında çocukların çevreye karşı tutum ve bilgileri ölçeğinin geçerliği ve güvenilirliği üzerine çalışma gerçekleştirerek, araştırmamızda yer alan yeni bir ölçüm aracı ortaya koyulmasının aksine, bir uyarlama çalışması ortaya koymuş, 4 alt boyuttan, 36 önerme ve 30 sorudan oluşan ölçeğin ilköğretim 4-8inci sınıf öğrencilerine uygulandığı ifade edilmiştir. Güven'in (2013) çevre sorunlarına yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve öğretmen adaylarının tutumlarının belirlenmesine yönelik yaptığı araştırmada oluşturduğu 45 maddelik ölçüm aracı yaptığı uygulama sonucunda, katılımcıların orta düzeyde bir tutum puanı ortaya koyduğu görülmüştür. Analizler sonucu KMO değeri araştırma bulgularımızdan düşük olarak .77 olarak saptanmış, 5 alt boyuttan oluşan ölçüm aracı toplam varyansın %49'unu açıklamış, güvenilirlik değeri ölçeğin tümü için .88 olarak bulunmuştur. Araştırma bulguları araştırma bulgularımızla yakın ancak daha düşük değerlere sahip olmakla birlikte, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı ortaya koyulduğu görülmektedir.

Çevreye yönelik tutumun ölçülmesinde farklı ölçüm araçlarından da yararlanıldığı bu doğrultuda çevresel tutum envanteriyle gerçekleştirilmiş olan çalışmada, Çetinkaya 2015 yılında doğa sporlarına katılım çevre tutumunu etkiler mi sorusuyla yola çıkarak 370 üniversite öğrencisini (167 doğa sporları etkinliklerine katılan, 203 doğa sporları etkinliklerine katılmayan) örneklem grubu olarak değerlendirmiştir. Doğa sporlarına katılan kişilerin çevresel tutumlarına ait toplam puanları ve ekolojik merkezli yaklaşım, doğadan keyif alma, çevresel eylem, koruma politikaları, çevresel kırılganlık alt

boyutlarına dair ortalamaları doğa sporlarına katılmayan bireylere göre daha yüksek olarak saptanmıştır. Dolayısıyla çevreyle iç içe olma durumunun çevreye yönelik farkındalığı, bilgi ve bilinç düzeyini arttırdığı söz konusu çalışma bulgularından yola çıkılarak ifade edilebilir. Doğada daha fazla vakit geçiren, doğada belirli faaliyetler içinde bulunan bireylerin çevre koruma hassasiyetiyle çevreye yönelme durumu öngörülebilir ve ekorekreatif yaklaşım ile da örtüşür niteliktedir. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde doğa sporlarına katılım sürelerinin araştırmamızda yer alan 7 yıl ve daha fazla ekorekreatif aktivitelere katılan bireylerin tersine, çoğunlukla 3 yıl ve 3 yıldan az olduğu görülmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, doğa sporlarına katılan üniversite öğrencilerinin, bu etkinliklere katılmayan öğrencilere oranla daha fazla ekolojik merkezli yaklaşımda bulundukları, doğadan daha fazla keyif aldıkları, çevresel eylemlere daha fazla katılım gösterdikleri, çevre koruma politikalarında daha hassas oldukları ve çevrenin kırılganlığını daha fazla önemsedikleri görülmektedir. Ekorekreatif faaliyetlere katılan bireylerin ekorekreatifliğe yönelik tutum düzeylerinin yüksek olması sonucuyla paralel olarak, ekorekreatifliğe katılan ve katılmayan bireyler arasındaki karşılaştırmalara yönelik somut örnek oluşturan çalışma sonuçları çevre duyarlılığını, ekolojik merkezli yaklaşımla ortaya koymuştur. Ancak araştırma bulgularımızda yer alan davranış alt boyutunun en düşük ortalamayı sergilemesi literatürde yer alan birçok araştırmayla desteklenmektedir. Bireylerin bilgi, bilinç ve duygu anlamında çevre koruma duyarlılığıyla hareket edilmesi gerektiğini benimsediği ancak uygulamaya geçildiğinde eksiklikler kaydettiği görülmektedir. Bu söyleme yönelik olarak Newhouse-Bern ve Simpson 2009 yılında yaptıkları araştırmada; açık hava rekreasyonuna katılımın, doğrudan deneyimle çevreye karşı bir bilinç ve bağlılık yarattığını varsayarak, araştırmanın böyle bir varsayımı destekleyip desteklemediğini literatür desteğiyle incelenmesi amaçlanmıştır. Açık hava rekreasyonunun çevresel etkilerine yönelik 30 yıldır yapılmış olan çalışmaları derleyerek yaptıkları araştırmada, açık hava rekreasyonuna katılım ile çevresel duyarlılık, davranış ve çevre korunmasına yönelik kaygılar arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu sonucunu elde etmişlerdir. Çevreci yaklaşım bağlamında açık alan rekreasyonuna katılımın bir etkisi olduğu, araştırmamızda ekorekreatifliğe yönelik tutum düzeyinin yüksek olmasıyla benzeşen yönleri sahip olduğu, söz konusu etkinin çalışma sonucunda elde edildiği görülmektedir. Bu çalışmanın aksine Dunlap Heffernan'ın öne sürdüğü iki hipotezinde, açık hava aktivitesine katılımın, çevre yanlısı tutumlar ile pozitif olarak ilişkili olduğu ve farklı türlerde açık hava rekreasyonlarının çevre yanlısı tutumlarla değişen düzeylerde ilişki içinde olmasının beklendiği öngörülmüştür. Bu iki hipotezi test

etmek için yola çıkan araştırma sonucuna göre açık hava rekreasyonu ve çevresel davranışlar arasında sadece zayıf bir ilişki bulunduğu ortaya çıkmaktadır (Kent ve Noe, 1981). Ekorekreasyona yönelik tutum düzeyleri incelendiğinde davranış alt boyutunun en düşük ortalamaya sahip olmasını destekler nitelikte olan çalışmada, açık hava rekreasyonun çevresel davranışlarla beklenenin aksine zayıf bir ilişki sergilediği görülmektedir.

Açık alan rekreasyonu gibi çevresel deneyimlerin çevre tutumu üzerindeki ilişkisel görüntüsünü test etmek adına, Tarrant ve Green'in (1999) açık alan rekreasyonunun çevresel tutum üzerinde tahmin edilebilir geçerliliğini araştırdıkları çalışmalarında, açık alan rekreasyonuna katılımın, tutum-davranış ilişkisini yordadığı görülmüştür. Halkın çevreye karşı tutumlarının tipik olarak davranışlarıyla doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmemiştir. Ancak, belirli oranda rekreasyon aktivitelerine katılımın, davranışların bir aracı olarak görüldüğü ve sorumlu çevresel davranışların tahminini sağlayabileceğini göstermektedir. Bu tür rekreasyon faaliyetleri sadece doğal çevre ile doğrudan deneyim sağlanması adına değil, aynı zamanda çevreye karşı daha koruma odaklı bir felsefeyi de yansıtabilir. Bu tür faaliyetler, daha pasif ve kişisel olmayan deneyimlere göre sorumlu çevresel davranışların (geri dönüşüm gibi) geliştirilmesinde oldukça önemlidir. Dolaylı deneyimler, çevresel konuların farkındalığını ve bilinçlenmeyi arttırabilir, böylelikle, çevreye karşı tutumlar üretebilir, ancak doğrudan katılım biçimlerine nazaran tutumların gelişmesi daha düşük düzeyde kalabilir. Çalışmamızda yer alan davranış alt boyutunun en düşük ortalamaya sahip olmasını destekler nitelikte bir araştırma olduğu söylenebilir. Deneyimlerin çevreyle bütünleşmeyi ve korumayı sağlayan öngörülebilir unsurlar olduğunu ifade eden araştırma bulguları, doğada var olan insanın, doğanın farkına vardıkça ve doğaya yaklaştıkça, zarar verme içgüdüsünün aynı oranda azaldığını ortaya koymada önemli bir etmen olarak değerlendirilebilir. Buradan hareketle yapılan veya düzenlenecek olan rekreasyonel aktivitelerin doğayla bütünleşmeyi sağlayan temalar içermesi, bireyleri doğa koruma anlayışına yaklaştıracak önemli unsurlar olarak kabul edilebilir.

Modern toplumlarda, boş zamanın önemi ve rekreasyona katılım gerekliliği yaygın olarak kabul görmekle beraber, bireylerin daha aktif boş zaman aktivitelerine katılımına yönelik ilgisi artmaktadır. Aynı zamanda, küresel ısınmadan kaynaklanan çevresel kaygılar özellikle son yüzyılda fazlasıyla ön plana çıkmıştır. Bu nedenle daha aktif boş zaman aktivitelerine katılan insanlara yönelik rekreasyon uzmanlığının çevresel tutumlara etkisini

incelenmesinin amaçlandığı çalışmada, fiziksel olarak aktif kulüp aktivitelerine katılan toplam 393 üniversite öğrencisi çalışma grubunu oluştururken, rekreasyon uzmanlığının çevresel tutum üzerinde güçlü olumlu etkisinin olduğu ortaya koyulmuştur. Araştırma kapsamında boş zaman aktivitelerine daha aktif olarak katılan bireylerin çevresel sorunlarla ilgili daha bilinçli olduğunu göstermektedir (Hwang ve Jo, 2011). Ekorekreasyona yönelik tutum düzeyinin ekorekreasyonel aktivitelere 7 yıl ve daha fazla süreyle katıldığını ifade eden katılımcıların lehine anlamlı bulunduğu düşünüldüğünde, çalışmada araştırma bulgularımızla paralel bir sonuç elde edildiği görülmektedir. Rekreasyon bilgisi ve bu doğrultudaki uzmanlaşma durumunun çevre koruma anlayışına olumlu etkisi olduğunu ifade eden araştırma bulguları, ekorekreasyona yönelik katılım ve bilgi düzeyin ekorekreasyonel tutuma da doğrudan olumlu etki edebilecek parametreler olabileceği varsayımını güçlendirmektedir.

Araştırma kapsamında ekorekreasyona yönelik tutum toplam puanlarına bakıldığında, sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan bireylerin ekorekreasyona yönelik tutum puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya benzer şekilde, coğrafya öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının incelendiği çalışmada, katılımcıların sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumlarının olumlu ve yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aydın ve Ünal, 2013). Bir diğer çalışmada, Bostancıoğlu, Varol-Saraçoğlu ve Öztürk (2017) öğrencilerin çevre farkındalık ve tutum düzeyleri ve bunları etkileyen faktörleri araştırmış, çevre tutum ölçeği kullanılarak yapılan çalışmada katılımcıların araştırmamızla paralel olarak yüksek bir çevre tutumu gösterdikleri görülmüş, yine araştırmamızla benzer çalışmayı Sadık, 2013 yılında gerçekleştirmiştir. Öğretmen adaylarının çevresel tutum ve bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesine yönelik çalışmada çevresel düşünce açısından çok olumlu, çevre bilgisi açısından orta, çevreye yönelik davranışlar açısından olumsuz yakın bir düzeyde olduğu, davranış alt boyutunda en düşük ortalamaya sahip olan çalışma grubumuzun verdiği yanıtlarla paralel bir tablo sergilediği görülmüştür. Aynı zamanda Öcal (2013) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirlenmesine yönelik yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının çevreye sorunlarına yönelik tutumlarının araştırmamızla paralel olarak olumlu olduğu, genel olarak öğretmen adaylarının çevreye karşı bilinçli oldukları, çevre ile ilgili konuları takip ettikleri ve bu konuda olumlu tutum içerisinde oldukları gözlenmiştir. Öğretmen adaylarının çevre konularıyla ilgilenme düzeyleri arttıkça çevreye yönelik tutum puanlarının ortalamasının da arttığı, bu artışın

anlamli olduğu ortaya çıkmıştır. evre ile ilgili konuları basından takip etme sıklığı ile çevreye yönelik tutumları arasında anlamli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Benzer alışmayı Kayalı 2010 yılında sosyal bilgiler, Türkçe ve sınıf ğretmenliğı ğretmen adaylarının evre sorunlarına yönelik tutumlarını çevresel tutum öleğı kullanarak incelemiş, katılımcıların araştırmamızla benzer şekilde evre sorunlarına yönelik olumlu tutum içinde olduğunu belirlemiştir. Bir diğerk araştırmada ğretmen adaylarının evre sorunlarına yönelik tutumları analiz edilmiş, araştırmaya katılan ğretmen adaylarının evre sorunlarına yönelik tutumları araştırmamızdan farklı olarak orta düzeyde yüksek bulunmuştur (Polat ve Kırpık, 2013). Keleş, Uzun ve Varnacı-Uzun'un 2010 yılında yürüttükleri TÜBİTAK projesi olan İhlara Vadisi (Aksaray) ve çevresinde doğa eğitimi projesi kapsamında evre bilinci, çevreye yönelik tutum, düşünce ve davranış üzerindeki etkililiğini ve kalıcılığını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma grubunu 25 ğretmen adayı oluşturmuş, veri toplamak amacıyla Uzun ve Sağlam (2006) tarafından geliştirilen, çevresel düşünce ve davranış alt boyutlarından oluşan çevresel tutum öleğı kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, doğa eğitimi programının bireylerin evre bilincine, tutumlarına ve davranışlarına önemli ölçüde etki ettiğı ve kalıcılığını sağladığı tespit edilmiştir. Bir diğerk araştırmada açık alan rekreasyonuna toplumun katılımını ve çevresel tutumları arasındaki ilişki incelenmiş ve anlamli bir ilişki saptanamamıştır. Bu çalışmada çevresel paradigma öleğı kullanılmış ve katılımcıların çevresel tutumu araştırmamızla paralel olarak yüksek tutum düzeyi saptanmıştır. Alnıaçık ve Koç (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise, üniversite öğrencilerin çevreye yönelik tutumları yeni çevresel paradigma öleğı ile ölçülmüş ve öğrencilerin tutumları çalışmamızla paralellik göstererek ortalamanın üzerinde olarak saptanmıştır. Sargın ve diğerklerinin 2016 yılında yaptıkları araştırmada ğretmen adaylarının evre bilgisi, çevreye yönelik tutumları, çevresel davranışları beş farklı değişkene bağlı olarak araştırılmıştır. 985 ğrenci ile yapılan araştırma sonucunda katılımcıların çevresel duyarlılıklarının yüksek olduğu, hatta evre sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak için alışkanlıklarını değiştirmeyi göze alabildikleri tespit edilmiştir. Aydın, şahin ve Korkmaz ise (2013) ilköğretim fen bilgisi, sınıf ve okul öncesi ğretmen adaylarının çevresel tutum düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmasını amaçlamış, fen bilgisi ğretmen adaylarının çevresel tutum düzeyleri daha yüksek olarak saptanmıştır. Diğerk yandan Atasoy ve Ertürk'ün 2008 yılında ilköğretim ğrencilerinin çevresel tutum ve evre bilgisi üzerine bir alan araştırması şeklinde yürüttükleri araştırma sonucunda öğrencilerin evre bilgisi ve evre tutumu açısından yeterli düzeyde olmadıkları belirlenmiştir. elik ve diğerkleri (2016) hemşirelik ve tıp ğrencilerinin evre sorunlarına

yönelik tutumlarını incelemiş öğrencilerin iyi düzeyde çevresel tutum puanı ortaya koyduklarını saptamıştır. Farklı örneklem gruplarıyla yapılan çevreye yönelik tutum araştırmalarında genel anlamda katılımcıların çevre tutumlarının olumlu ve yüksek olduğu, bu anlamda çevrenin korunması ve sürdürülebilir olması adına özellikle bilişsel ve duyuşsal anlamda bilgi ve duyguya sahip oldukları literatürde yer almaktadır. Bir olguyu bilmenin yanı sıra, bilinenin uygulanmasına yönelik olarak, tutumların gerçekçi görüntüden uzaklaşmadan yapılandırılması hususunda bireylerin var olan eksiklikleri yapılmış diğer çalışmalar ışığında da karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda çevre koruma hassasiyetinin gerçek tutumlara dönüşmesi anlamında toplum yapısının geçireceği temel değişim ve gelişime ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Ekorekreasyona yönelik tutumda algılanan gelir gibi faktörler ile çevre dostu boş zaman aktiviteleri arasında anlamlı farklılıkların olmaması, özellikle doğada yapılan yürüyüş, kamp, bisiklet gibi faaliyetlerin maliyetinin oldukça düşük olması, gerekli araç gerecin birçok gelir grubu için kolaylıkla temin edilebilir olması gibi etmenler sonucunda elde edilmiş bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Ancak bu düşüncenin yanı sıra, biyoloji öğretmeni adaylarının çevreye yönelik tutumlarının incelendiği araştırmada; öğrencilerin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumlarının genel olarak olumlu olmakla birlikte, sosyoekonomik düzey yükseldikçe çevreye yönelik tutumlarının olumlu hale geldiği görülmüştür (Altın, Bacanlı ve Yıldız, 2002). Sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylerin eğitim düzeyinin ekorekreasyona yönelik tutum düzeyini değiştirdiği ve en yüksek ekorekreasyon puanını lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan katılımcıların elde etmiş olması bulgumuzun yanı sıra ebeveyn eğitim düzeyinin bireylerin çevreye yönelik tutumları, sorumlulukları ve bilgi düzeyleri üzerinde rol oynadığı saptanmıştır (Sargın ve diğerleri, 2016). Bu bulgunun yanı sıra eğitim düzeyinin çevresel tutum puanlarını değiştirmedini ifade eden araştırmalar da literatürde yerini almaktadır (Bjerke, Thrane ve Kleiven, 2006). Aynı zamanda bir diğer araştırmada birbirine yakın eğitim seviyesinde olan bireylerin çevreye karşı daha pozitif tutumlar sergilediği belirlenmiştir (Çetinkaya, 2015). Dolayısıyla eğitim düzeyi arttıkça çevreye yönelik hassasiyet, rekreasyon farkındalığı ve katılımı gibi unsurların gözle görülür farka sahip olduğu araştırma sonuçları ışığında ifade edilebilir.

Araştırma bulgularımızda yer alan cinsiyet değişkeni ile çevre tutumu arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara bakıldığında genellikle araştırma bulgularımızla paralel biçimde

kadın katılımcıların lehine anlamlı farklılıklar ortaya konulmaktadır. Bu çalışmalardan biri olan Norveç'te 2449 kişi ile yapılan araştırmada açık alan rekreasyonu faaliyetlerine katılan bireylerin çevresel tutum ve ilgisi arasındaki ilişkiler değerlendirildiği araştırmada çevresel tutumlar, yeni ekolojik paradigma ölçeğinin kısa bir versiyonu ile ölçülmüştür. Çevresel tutum puanları kadınlarda araştırma sonuçlarımızla benzer şekilde erkeklerden daha yüksek olarak saptanmıştır (Bjerke, Thrane ve Kleiven, 2006). Bir diğer araştırmada, çevresel tutum toplam puanları ve insan merkezli yaklaşım, ekolojik merkezli yaklaşım ve nüfus artışı alt boyutlarında araştırmamızla paralel olarak kadın katılımcıların lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır (Çetinkaya, 2015). Ancak Üstün ve diğerlerinin (2013) araştırmasına bakıldığında çevresel tutumun araştırmamızın aksine cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Polat ve Kırpık (2013) öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarını çevre sorunlarına yönelik tutum ölçeği ile test etmiş cinsiyet değişkeni ve çevre tutumu arasında araştırmamızın aksine herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Aynı şekilde biyoloji öğretmeni adaylarının çevreye yönelik tutumlarının incelendiği araştırmada çevre tutumlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlenmiştir (Altın, Bacanlı ve Yıldız, 2002). Çevre tutumu ve çevre farkındalığının analiz edildiği bir diğer araştırmada puan ortalamalarının araştırmamızla paralel olarak cinsiyette kız öğrencilerin lehine, çevre konularına ilgi duymaya, ailede çevre konularının konuşulmasına, çevre konularına bireysel duyarlılık hissetmeye ve yaşanan toplumda insanların çevre sorunlarına duyarlı olması gibi faktörler ile değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir (Bostancıoğlu, Varol-Saraçoğlu ve Öztürk (2017). Gürbüz ve Çakmak (2012) biyoloji eğitimi bölümü öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını inceledikleri araştırmada, öğrencilerin araştırmamızın aksine cinsiyet açısından çevreye yönelik tutum puanları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Coğrafya öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesine yönelik yapılan çalışmada, araştırmamızla aynı doğrultuda cinsiyette kız katılımcıların lehine anlamlı farklılık elde edilmiştir (Aydın ve Ünaldı, 2013). Farklı akademik alanlarında okuyan öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik tutumları ve duyarlılıkları ile bunlara etki eden faktörlerin belirlendiği araştırmada katılımcıların demografik özelliklerine yönelik değişkenleri ile ölçüm aracı arasındaki bulgulara göre araştırmamızla paralel olarak cinsiyette kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılık saptanmıştır (Ek ve diğerleri, 2009). Şama'nın (2003) çalışmasında da yine; öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları incelenmiş, araştırmamızla paralel olarak kız öğrencilerin çevresel tutumlarının erkek öğrencilerden daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Bir diğer araştırmada Öcal (2013) sosyal bilgiler öğretmen

adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirleyerek, kadın katılımcıların lehine anlamlı fark saptamıştır. Benzer şekilde gerçekleştirilen araştırmada, sosyal bilgiler, Türkçe ve sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları incelenmiş, yine kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha yüksek bir çevresel tutum puanı ortaya koyduğunu belirlenmiştir (Kayalı, 2010). Hemşirelik ve tıp öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumlarının incelendiği çalışmada, araştırmamızdan farklı olarak cinsiyete göre anlamlı fark bulunamamış ancak kız öğrencilerin çevresel tutum puanları istatistiksel olarak olmasa da erkeklere oranla daha yüksek olarak saptanmıştır (Çelik ve diğerleri, 2016). Önder'in (2015) ilköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarının incelediği araştırmasında çalışmamızla aynı doğrultuda kız öğrencilerin çevre tutumlarının erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Bir diğer çalışmada Nalçacı ve Beldağ (2012) ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevre tutumlarını Erzurum ili özelinde incelemiş, araştırmamızla paralel olarak kız öğrencilerin çevre tutumlarının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu noktada kadın katılımcıların çevresel duyarlılık ve çevre koruma anlayışı anlamında erkek katılımcılara oranla daha hassas ve duyarlı olduğu literatürce de desteklenmektedir. Kadınların, çevrenin yaşanabilir ve sürdürülebilir kılınması bakımından erkeklere nazaran ön planda olması, nesillere taşınması gereken çevre koruma anlayışının etkin olması adına olumlu görülebilecek bir sonuç olarak okunabilir. Kadınların çevre tutumları anlamında doğru yaklaşımları benimseyerek özellikle doğal kaynakların kullanımına yönelik yaklaşımların geliştirilmesinde önemli bir yerde olduğu görülmektedir.

Ekorekreatasyona yönelik tutumu değiştirmede yaş değişkeninin farklılık yaratarak, ekorekreatasyona yönelik tutumu değiştirdiği gözlemlenmiş, farklı çalışmalarda da bu bulgunun desteklendiği belirlenmiştir (Aydın ve Ünaldı, 2013; Ek ve diğerleri, 2009; Üstün ve diğerleri, 2013). Doğa sporlarına katılım ile çevre tutumunun araştırıldığı çalışmada birbirine yakın yaş grubunda olan ve doğa sporlarına katılan bireylerin çevreye karşı daha pozitif tutumlar gösterdikleri belirlenmiştir. Çalışmada, araştırmamızın aksine katılımcıların yaşları ile çevre tutum puanları ve alt boyutları arasında anlamlı düzeyde ilişki ve doğa sporlarına katılım süreleri ile çevresel tutum puanları ve alt boyutları arasında istatistiksel anlamda farklılık bulunmamıştır (Çetinkaya, 2015). Bu bulgunun aksine açık alan rekreasyonuna katılan Norveç'li katılımcılar üzerinde yapılan analizde katılımcıların yaşı ile çevre tutumlarının negatif yönlü ilişkide olduğu gözlemlenmiştir.

(Bjerke, Thrane ve Kleiven, 2006). Biyoloji öğretmeni adaylarının çevreye yönelik tutumlarını değerlendirildiğinde, öğrencilerin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumları ile sınıf yani dolaylı olarak yaşları arasında anlamlı farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir (Altın, Bacanlı ve Yıldız, 2002). Tüm bu araştırmalar ışığında, bireylerin yaş düzeylerinin artış göstermesi ile birlikte çevreye yönelik bilgi ve pozitif yaklaşımlarının artış gösterdiği düşünülmektedir. Geçen zaman doğrultusunda dünyaya ve çevreye bakış açısı, algı, bütüne dair değerlendirme ve o değerlendirmeye temel teşkil eden tutumlarımız öğrenilen, gözlemlenen ve elde edilen deneyimler doğrultusunda değişim göstermektedir. Dolayısıyla bireyler tüm bu etmenler doğrultusunda çevreye ve ekorekreyasyona yönelik tutum düzeylerinde farklılıklar gösterebilmektedir.

Sportif rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylerin algıladıkları gelir düzeyleri ile ekorekreyasyona yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki saptanamamıştır. Bunun yanı sıra Nalçacı ve Beldağ (2012) ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmalarında, katılımcıların aile gelirlerini 501-1000 tl arasında şeklinde ifade eden öğrencilerin diğer gruplara göre çevre tutumlarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Dolayısıyla gelir düzeyinin çevre tutumunu değiştirmede bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Açık alan rekreasyonunun çevresel değerler üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışma sonucunda örneklem grubunun araştırmamızla benzer şekilde daha çok yürüyüş aktivitesini tercih ettiği görülmektedir. Katılımcıların ortalama aylık gelirlerinin bu konuda etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü bir etkinlik olarak, yürüyüşün çok fazla paraya veya özel ekipmana ihtiyacı yoktur ve popülerliği her geçen gün artmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin çevresel tutum puanlarının doğa için olumlu olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların doğaya duyarlı oldukları söylenebilir. Araştırmamızda yer alan çok sık katılma sıklığına sahip bireylerin lehine yer alan sonucun aksine bu araştırmada katılım sıklığında nadiren katılanların lehine göre anlamlı farklılık ortaya koyduğu görülmektedir (Üstün ve diğerleri, 2013).

Bir diğer araştırmada Adnan Menderes Üniversitesi'nin farklı akademik alanlarında okuyan öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik tutumları ve duyarlılıkları ile bunlara etki eden faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada çevresel tutum ölçeği 554 öğrenciye uygulanmıştır. Öğrencilerin %85,3'sinin çevre sorunlarına duyarlı olduklarını belirtmesine rağmen %86,5'inin çevre ile ilgili derneğe üyeliğinin bulunmadığını ifade etmişlerdir (Ek ve diğerleri, 2009). Ancak çevre ile ilgili bir kuruluşa üye olmanın çevresel

davranışlar üzerinde etkisinin olduğunu belirten çalışmalara rastlanmaktadır (Gürbüz ve Çakmak, 2012). Çevreye yönelik duyarlılık ve hassasiyet içinde bulunan bireylerin bu konuda sorumluluk hissederek adım atma ihtiyacı duyduğu ve bu yolla gönüllü olarak sivil toplum kuruluşlarına, çeşitli kulüp ve benzeri oluşuma katılarak çevreye olumlu katkıda bulunmayı benimsediği görülmektedir. Ancak bu örneklem grubu için, çevreye yönelik sorunlarla ilgili bilgi sahibi olmanın harekete geçmekten ziyade daha fazla tercih edildiği ve böylelikle, çevre koruma noktasında yetersiz olarak nitelendirilebilecek düzeyde kaldığı görülmektedir. Yapılan başka bir araştırmada, araştırma bulgularımızın aksine katılımcıların evcil hayvan beslemeleri ile evcil hayvan beslememelerinin çevre tutum puanları üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı bulunmuş, aynı zamanda kulüp etkinliklerine katılan öğrencilerin kulüp etkinliklerine katılmayan öğrencilere göre çevre tutumlarının daha yüksek olduğu, çevre ya da izci kampına katılmalarının çevre tutum puanları üzerinde anlamlı bir farka sebep olmadığı görülmüştür (Önder, 2015). Farklı lisans programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin bilgi düzeylerini başarı testi ile ve çevre sorunlarına yönelik tutumlarının ise Şama (2003) tarafından geliştirilen tutum anketi ile incelendiği araştırmada (Uyanık, 2016), çevre eğitimi dersi alan ve almayan öğretmen adaylarının çevre sorunları bilgisi başarı testi puanları arasında, çevre eğitimi dersi alan öğretmen adaylarının lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, çevre eğitimi dersi alan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla çevre bilgisine yönelik eğitimin önemi bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Eğitim-öğretim programlarında ekorekreyasyona yönelik daha çok ders olması gerekliliğini ortaya koyan araştırma sonuçları, araştırmamızda yer alan ölçüm aracıyla yüksek ortalamaya sahip olan benzer madde içeriğiyle örtüşmektedir. Uzun ve Sağlam'ın (2007) ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarına “çevre ve insan” dersi ile gönüllü çevre kuruluşlarının etkisini araştırdığı çalışmalarında çevre ve insan dersini alan ve almayan öğrencilerin çevreye yönelik bilgi ve tutum ortalamaları arasında, dersi alan öğrencilerin lehine anlamlı bir farkın olduğu tespit edilirken; gönüllü çevre kuruluşlarında aktif olarak çalışma durumlarına göre yapılan değerlendirmede, öğrencilerin çevresel tutum ve çevre bilgisi ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Vural ve Yılmaz (2016) ortaokul öğrencilerinin çevre ve doğa ile ilgili konularda bilgi ve davranış düzeylerini Erzurum ili örneğiyle belirlediği araştırmada; öğrencilerin çevre ve doğa konusunda sergilediği olumlu davranışların yalnızca % 19'u edindiği bilgilere dayandığı görülmektedir. Dolayısıyla okullarda verilen çevre eğitimlerinde bilgi

aktarmanın yanında doğa kampları, bitki yetiştirme, geri dönüşüm, çevrede gözlem, ziyaretler ve yarışmalar gibi etkinliklerle desteklenmesi gerektiği öngörülmektedir. Bu sonuç ekorekreatif aktivite türlerinin önemini ortaya koymaktadır. Hamarat ve diğerlerinin (2014) çevresel tehdidin çevresel bilinç ve çevresel tutum, çevre odaklı davranış etkileyip etkilemediğini Çanakkale'deki sivil toplum kuruluşları bazında değerlendirdiği araştırmasında sivil yurttaşların çevresel bilinçlerinin, çevresel tutumlarını etkilediği ve aynı zamanda çevresel davranış da etkilediği belirlenmiştir. Çevresel bilincin çevresel tutum değişiminin %63'ünü açıkladığı ortaya konulmuştur. Bir diğer açıdan bakıldığında ise rekreasyona yönelik tutum araştırmalarından biri olan bu çalışmada rekreasyonel etkinliklere dair geliştirilmiş olan kötü tutumdan sorumlu olan başlıca faktörlerin ekonomik gelişim seviyesi, erişebilirlik, rekreasyonel farkındalık, değer çatışmaları, kişilik ve sosyal sınıf, rekreasyon politikaları ve topluma rekreasyon kültürünün nasıl empoze edileceğine yönelik öneriler açıklanmaktadır (Igbojekwe, Okoli ve Ugo-Okoro, 2013). Alan yazında rekreasyona yönelik tutumu belirlemeye yönelik araştırmalardan ziyade boş zaman tutumuna yönelik araştırmalara yer verildiği görülmektedir.

Boş zaman tutumunu ölçmeye yönelik Ragheb ve Beard tarafından 1982 yılında geliştirilen boş zaman tutum ölçeği 36 soru ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Nihai form oluşturulduğunda bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olan alt boyutlar sırasıyla .91, .93 ve .89 güvenirlik katsayısı elde etmişlerdir. Toplam puanlara yönelik güvenirlik katsayısı ise araştırma sonuçlarımıza yakın olarak .94 yakın olarak belirlenmiştir. Araştırmada yer alan alt boyutlar bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak betimlenmiştir. Bilişsel; bireyin genel olarak boş zaman bilgisi, özellikleri, erdemleri ve yaşam kalitesi hakkındaki genel bilgi ve inançları olarak tanımlanmıştır. Duyuşsal; bireyin kendi boş zamanlarına yönelik duyguları, boş zaman etkinlikleri ve deneyimlerini beğenme veya beğenmeme derecesi olarak ifade edilmiştir. Davranışsal ise bireyin boş zaman etkinlikleri ve deneyimleriyle ilgili geçmişi, bugünü ve amacını nitelermeye yönelik sorulardan oluşan bir yapı ortaya koymuştur. Araştırmamızda yer alan ekorekreatifliğe yönelik tutumu belirleyici alt boyutlar olarak soru hazırlanma sürecinde yararlanılan bilişsel duyuşsal ve davranışsal olan yapı, genel olarak tutumların ölçülmesinde genel geçer bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Fenomenler değişiklik gösterse de tutum bileşeni bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutuyla ele alınmaktadır.

Ragheb ve Beard tarafından geliştirilmiş olan boş zaman tutum ölçeğinin Türkçe uyarlamasını yaparak literatüre kazandıran Akgül (2011) geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı ortaya koymuştur. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması 218 üniversite öğrencisi ile yapılmış, kullanılan temel bileşenler analizi öncesi yapılan KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testi sonucuna göre araştırmamızla benzer şekilde 0.935 gibi yüksek bir indekse ulaşılmıştır. Barlett testi sonucuna bakıldığında ise 4606.466 ($p < 0.01$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Ölçeğin standardizasyonu çalışmasında araştırmamızla benzer biçimde, maddeler için kesme noktası olarak 0.40 katsayısı şeklinde alınmış ve faktör yüklerinin .42 ile .81 arasında değiştiği ifade edilmiştir. Analiz sonuçlarının üç faktörlü yapıyı doğruladığı ve çalışma bulgularımıza benzer şekilde varyansın %54'ünü açıkladığı sonucu elde edilmiştir. Ragheb ve Beard'ın geliştirdiği boş zaman tutum ölçeğinin kısa versiyonunu geliştirerek, psikometrik özelliklerini analiz etmeyi amaçlayan çalışmada, 542 genç yetişkin ve ergen çalışma grubu olarak araştırmaya dahil edilmiştir. Orijinal ölçüm aracı ile aynı alt boyutları oluşturan kısa versiyon çalışmasında toplamda varyansın %39'u açıklanmış, alt boyutlar arası korelasyon değerleri .41 ile .58 arasında belirlenmiştir. Toplam puanlar ve alt boyutlar arasında .80 ile .82 arasında korelasyon saptanmıştır. Her alt boyuttan en yüksek faktör yüklerini alan altışar maddenin seçildiği kısa form çalışmasında, .50'den yüksek olan faktör yüküne sahip maddeler seçilmiştir. Araştırmamızda yer alan .40 kesme değerinden .10 puan daha yüksek faktör yükü olan maddeleri değerlendirmeye alan araştırmada elde edilen güvenirlik katsayıları, araştırmamızla benzer şekilde .77 ile .87 arasında değişirken, toplam ölçüm aracı için elde edilen güvenirlik katsayısı .88 olarak belirlenmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre RMR=0.03, RMSEA=0.05, GFI=0.94, AGFI=0.93, CFI=0.98, NFI=0.97, NNFI=0.98, $\chi^2/df=2.19$ olarak belirlenen bulgular araştırmamızla benzer şekilde kabul edilebilir uyum indeksleri içinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla araştırmamızla paralel olarak, elde edilen yapıya kanıt oluşturan bir doğrulayıcı faktör analizi bulgusu ortaya koyulmuştur (Teixeira ve Freire, 2013).

Bireyin yaşam biçimini belirleyen temel değerlerin iş ve boş zamana olan tutumu olduğu göz önüne alınmalı düşüncesinden yola çıkarak Neulinger ve Breit (1969) boş zaman tutumunu değerlendirmek adına bir envanter geliştirerek literatüre kazandırmıştır. Arzulanan iş veya tatil miktarı, boş zaman planlamada toplumun rolü, iş veya boş zaman yoluyla kendini tanımlama, algılanan boş zamanların miktarı, pasif boş zamana karşı özerklik, boş zamana yakınlık, toplum onayının önemi alt boyutlarından oluşan toplam 7

alt boyut 65 madde içeren envanterde açımlayıcı faktör analizi sürecinde maddeler, araştırmamızda yer alan .40 kesme değerinden düşük olarak, .30 kesme değeriyle değerlendirilmiş, birbirine yük bindiren maddeleri .10 değeriyle ayırt edilerek 13 madde, madde havuzundan atılarak sonuç olarak 52 maddelik yapıya ulaşılmıştır. Daha sonra bir diğer çalışmada, replikasyon yapılarak envanter güncel haline getirilmiştir (Neulinger ve Breit, 2009). Başka bir araştırma olan, Neulinger ve Breit'in geliştirdiği ölçüm aracı ile ortalama yaşları 71 olan bireylerin boş zaman tutumunu inceleyen araştırmada, ölçüm aracı faktör analizi sonrası yaşlılara yönelik olarak modifiye edilerek 26 madde ve 5 alt boyuta düşürülmüştür. Araştırmada ele aldığımız .40 değeri yerine .30 değerinin kesme noktası olarak alındığı, birbirine yük bindiren maddeler için aralığın .10 olarak belirlendiği görülmüştür (Teaff ve diğerleri, 1975).

Yapılan araştırmalarda tutum bileşenleri genellikle bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyut olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla araştırmamızda yer alan yapılan analizler sonucunda yapılandırılan alt boyut isimlerinden farklı olarak, klasik niteleme olan bilişsel duyuşsal ve davranışsal alt boyutlara yönelik yapılan araştırmalara literatürde sıkça rastlanmaktadır. Bunlardan biri olan farklı kültürlerdeki profesyonel futbol tenisi sporcularının boş zaman aktivitelerine yönelik tutumlarının incelenmesine yönelik yapılan bu çalışmada boş zaman tutum ölçeğinin alt boyutları olan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alt boyutları incelendiğinde bilişsel alt boyutun en yüksek puanı aldığı gözlenmiştir (Pala ve diğerleri, 2015). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite dolayısıyla boş zaman tutum düzeylerini belirlemeye yönelik yapılan bir diğer çalışmada toplam puanlar göz önüne alındığında en yüksek skorun bilişsel alt boyutta gözlemlendiği söylenmektedir (Kaya ve Gürbüz, 2015). Belo ve diğerlerinin 2017 yılında yaptıkları çalışma, araştırma bulgularımızla paralel olarak davranışsal unsur dışında, boş zaman etkinliklerine ilişkin olumlu tutumunu yansıtmaktadır. Turizm çalışanlarının boş zaman tutumlarını belirleyerek, değişkenlerin bu düzeyi değiştirip değiştirmediğini analiz etmeye yönelik yapılan araştırmada duyuşsal ve bilişsel tutum öğelerinin birbirleri ile ilişkilerinin ve davranışsal öğe üzerindeki etki derecelerinin belirlenmesi de araştırmada yer alan çalışmalar arasındadır. Korelasyon analizi sonuçlarında tutum öğeleri arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde ilişki saptanmakla birlikte en yüksek ilişkinin bilişsel ve duyuşsal alt boyutlar arasında olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre ise bilişsel öğenin davranış üzerinde daha yüksek bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Türker ve Öztürk, 2015). Araştırma bulguları turizm

personelinin rekreasyonel faaliyetlere yönelik her ne kadar olumlu bilgi ve duyguya sahip olsa da araştırma sonuçlarımızla birebir örtüşen biçimde bu bilgi ve duyguların davranışa dönüşemediğini gösterir niteliktedir. Bir diğer araştırmada ailelerdeki eşler, yetişkin çocuklar ve ebeveynler ve kardeşler gibi ailedeki ikili ilişkilerin boş zamanlarla ilgili tutum, inanç ve algılarını şekillendirmedeki rolünü araştırılmış, katılımcılar yüksek bir boş zaman tutum düzeyi sergilemiş ve en düşük alt boyut puanı araştırmamızla benzer biçimde davranışsal alt boyutta elde etmiştir (Siegenthall ve Dell, 2000). Dolayısıyla literatür, araştırma bulgularımızı destekler nitelikte, tutum alt boyutlarından davranış alt boyutunun diğer alt boyutlara oranla daha düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu sonuç bireylerin belirli özellikler üzerinde bilişsel ve duyuşsal anlamda yer edindiği ancak davranış anlamında eksikliklerin var olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, boş zaman tutumu, boş zaman motivasyonu ve boş zaman tatmini arasındaki ilişkiyi model oluşturarak analiz etmeyi amaçlayan çalışmada katılımı etkileyen en önemli unsurun boş zaman tutumu olduğu belirlenmiş, aynı zamanda boş zaman tutumu alt boyutlarından olan duyuşsal alt boyutun boş zaman katılımı ve boş zaman motivasyonu üzerinde daha fazla etkisi olduğu, bu bağlamda bilişsel ve duyuşsal alt boyutların birbirinden ayırt edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İlerleyen çalışmalarda bu alt boyutların birbirinden ayrılarak yeni modeller oluşturulması gerektiği, araştırma bulgularımızda yer alan tutumu oluşturmada yeni bileşenler elde edilmesine yönelik sonuçlarla örtüşen bir bulgu niteliğindedir (Ragheb ve Tate, 1993). Tutum ögesinin farklı alt boyutlarla analiz edilerek, bireylerin herhangi bir özelliğe yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını geniş perspektifte değerlendirme gerekliliği bu noktada karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma bulgularımızda yer alan kadın katılımcıların genel olarak ekorekreasyona yönelik tutum düzeylerinin erkek katılımcılara oranla daha yüksek olması alan yazınla desteklenir doğrultudadır. Örneğin üniversite öğrencilerinin boş zaman faaliyetlerine yönelik tutumlarını belirlemek için yapılan çalışmada, erkek ve kadın öğrenciler arasında duyuşsal alan, bilişsel alanda ve toplamda anlamlı farklılığın olduğu gözlenmiştir. Davranışsal alanda ise anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Duyuşsal alan, bilişsel alan ve toplamda anlamlı farklılığın kadın öğrenciler lehine olduğu görülmektedir (Akyüz, 2015). Yine bu sonuca paralel olarak Kaya ve Gürbüz'ün (2015) yılında yapmış oldukları araştırmaya göre kadın öğrencilerin boş zaman tutum skorları erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. Cinsiyet değişkeninin başka açıdan değerlendirildiği bir başka araştırmada ise, cinsiyet farklılığının boş zaman aktivitesi seçiminde ve bu yolla

boş zaman tutumunda bir etkisi olduğu araştırma sonuçları arasındadır (Karunaanithy ve Karunanithy, 2014). Bu sonucun yanı sıra cinsiyet değişkeni ile boş zaman tutumu arasında anlamlı farklılık saptanamayan çalışmalar da literatürde yerini almaktadır (Deng ve diğerleri, 2005; Gökyürek, 2016; Munusturlar, 2017; Muzindutsi ve Viljoen, 2016; Pala ve diğerleri, 2015).

Üniversite öğrencilerinin boş zamanlarında gerçekleştirdikleri fiziksel aktivitelerdeki cinsiyet farklılıklarının planlı davranış teorisi ve bütünleşik davranış modeli uygulaması şeklinde incelendiği çalışmada, 621 üniversite öğrencisi çalışma grubunu oluşturmuş, çalışmamızın aksine erkek katılımcıların boş zaman tutumlarının anlamlı farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Erkek öğrenciler için, tutum, algılanan davranış kontrolü, niyet, tanımlayıcı norm ve öz yeterlik arasındaki korelasyon analizinde boş zaman fiziksel aktivite davranışı ile erkek öğrenciler arasında korelasyon tespit edilmiştir (Beville ve diğerleri, 2013). Kız ve erkek öğrenciler için eşit imkanlara sahip kampüs içerisinde, bu araştırma için kız katılımcıların boş zaman fiziksel aktivitelerine katılımının daha fazla olması ve anlamlı farklılık çıkmasının daha olası olduğunu belirten yazarlar, araştırma sonuçlarımızın aksine farklı bir sonuç elde etmişlerdir.

Araştırma bulgularımız arasında yer alan yaş değişkeni ile ekorekreasyona yönelik tutum arasında yapılan analizler sonucunda yaş ile ekorekreasyon arasında anlamlı farklılık olduğu, benzer şekilde Kaya ve Gürbüz'ün araştırmasına göre katılımcılar arasından 18 ila 22 yaş aralığında olan öğrencilerin boş zaman tutum düzeyleri diğer öğrencilere göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Kaya ve Gürbüz, 2015). Literatürde çalışmamızla paralel sonuçlar elde eden çalışmalara (Belo ve diğerleri, 2017; Munusturlar ve diğerleri, 2016; Munusturlar, 2017; Muzindutsi ve Viljoen, 2016) ve çalışmamızın aksine yaş ile boş zaman tutumu arasında anlamlı farklılık saptanamayan çalışmalar da yer almaktadır (Akyüz, 2015; Gökyürek, 2016; Pala ve diğerleri, 2015).

Gelir değişkenine bakıldığında katılımcıların ekorekreasyonel tutum düzeyleri gelir düzeyine göre farklılık göstermemektedir bulgumuzdan yola çıkılarak, yapılan diğer araştırmaların benzer bulgular elde ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin boş zaman tutumlarının gelir ile karşılaştırıldığı araştırma bulgularına göre, her üç alt boyutta da gelir düzeylerine bağlı olarak boş zaman tutumunun farklılık göstermediği saptanmıştır (Akgül, 2011). Akyüz'ün yaptığı çalışmada (2015) öğrencilerin gelir durumlarında fark olup

olmadığını belirlemek için, öğrenim gördükleri ilde ne kadar gelir elde ettiklerine yönelik oluşturulan puanların ortalamaları ilişkisiz örneklemeler için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış, test sonunda, duyuşsal alan, bilişsel alan, davranışsal alan ve toplamda istatistiksel olarak anlamlı farklılık gözlenmemiştir (Akyüz, 2015). Aynı şekilde Ankara Polis Koleji öğrencilerinin büyük bir çoğunluğun (%67,3) aile gelir düzeyi 1000-3000 TL aralığında olduğu ve aile gelir düzeyinin boş zaman tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir (Çelik, 2014). Neulinger ve Raps (1972) sosyo ekonomik düzeyi yüksek olan elit grup üzerinde uyguladıkları araştırmada 343 elit katılımcının, kontrol grubu olan 335 denekten daha pozitif boş zaman tutumu gösterdiği görülmektedir. Araştırma bulgularımızda yer alan gelir ve eğitim gibi sosyo ekonomik düzeyi etkileyen parametrelerdeki değişimin ekorekreatasyona yönelik tutumu genel olarak değiştirmedığı bulgusunun aksine, sosyo ekonomik düzeydeki değişikliğin boş zaman tutumunu değiştirdiğini belirten bulgular ortaya koyulmuştur. Benzer bulgular elde ederek gelir düzeyinin boş zaman tutumunu değiştirdiği farklı araştırmalar da mevcuttur (Belo ve diğerleri, 2017; Çelik, 2014; Munusturlar ve diğerleri, 2016). Diğer yandan dans etkinliklerine katılan bireylerin boş zaman tutumlarının araştırılması, çeşitli değişkenler ile karşılaştırılması ve boş zaman tutumu yaşam doyumu arasındaki ilişkinin anlaşılmasına katkıda bulunmaya çalışan araştırma bulgularına göre algılanan gelir düzeyine ile boş zaman tutumu yalnızca davranışsal alt boyutta farklılık göstermektedir, buna göre düşük gelir seviyesine sahip katılımcıların boş zaman tutumunun diğer gelir grubundaki katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir (Gökyürek, 2016).

Haftalık boş zaman yeterliliği değişkeni ile boş zaman tutumu arasındaki farklılıkların araştırıldığı araştırmada, 830 Ankara Polis Koleji öğrencisi araştırmaya dahil olmuş ve araştırma sonucunda, öğrencilerin boş zaman tutumları araştırmamızla paralel olarak haftalık boş zaman yeterliliği değişkeniyle anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya koyulmuştur (Çelik, 2014). Bir diğer çalışmada öğrencilerin boş zaman faaliyetlerine yönelik yeterli boş zaman süresine sahip olduğu söylenebilir ve boş zaman sürelerinin boş zaman faaliyetlerine yönelik tutumlarını etkilediği düşünülmektedir. Ancak yine de tek yönlü varyans analizi sonucunda duyuşsal alan, bilişsel alan, davranışsal alan ve toplamda anlamlı farklılık gözlenmemiştir (Akyüz, 2015). Allen ve Hawes (1979) araştırma sonuçlarımızda yer alan iş durumu ile boş zaman zaman tutumunu irdeleyen bir çalışma ortaya koyarak, dört günden oluşan haftalık çalışma programına yönelik olumlu tutumların, işçilerin boş zaman tutumlarına olumlu etkileri olduğuna, dört günlük çalışma

haftasını benimseyen veya böyle bir değişikliği düşünen kuruluşların, çalışanlarının hem mevcut hem de öngörülen boş zaman etkinliklerine ve faaliyetlerine daha fazla dikkat etmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Çalışanlarının boş zamanlarını tatmin edici bir şekilde kullanmalarına yardımcı olarak, kuruluşun dört günlük çalışma haftasının benimsenmesinin ardından istenen sonuçları deneyimleme olasılığı büyük ölçüde artacaktır sonucunu elde etmişlerdir. Araştırmamızda yer alan iş durumu bulgularına bakıldığında öğrencilerin anlamlı düzeyde olmasa da ekorekreasyona yönelik tutumlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin çalışan gruplara göre daha fazla boş zamana sahip oldukları ve boş zamanların artış göstermesinin boş zaman tutumunu olumlu etkilediği söylenebilir. Benzer şekilde, birinci sınıf tıp öğrencilerinin stres ve boş zaman tutum düzeylerinin araştırıldığı çalışmada, daha fazla haftalık boş zaman sahip olan katılımcıların boş zaman tutumlarının diğer katılımcılara oranla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada, araştırmamızda yer alan günlük 7 saat ve daha fazla boş zamana sahip katılımcıların ekorekreasyona yönelik tutum puanlarının diğer gruplara oranla daha yüksek bulunması sonucuyla paralel sonuçlar elde edilmiştir (Folse ve diğerleri, 1985).

Literatürde belirli değişkenler ile boş zaman tutumunun karşılaştırıldığı çalışmalar dışında, boş zaman tutumunun farklı ölçüm araçlarıyla ilişki, etkisi gibi faktörlerin incelendiği pek çok araştırmaya rastlanmaktadır. Bunlardan birisi olan, Kaya'nın 2011 yılında yaptığı rekreatif faaliyetlere yönelik tutum ve boş zaman motivasyonunun bazı değişkenler açısından incelenmesine yönelik araştırma kapsamında 2000 üniversite öğrencisine rekreatif faaliyetlere yönelik tutumu değerlendirmek üzere rekreasyon tercih listesi uygulanmıştır. Öğrencilerin en sık tercih ettikleri aktivitenin %21,8 ile müzik dinlemek olduğu, %12,2'si ile sinema ve tiyatroya gittiğini ifade eden katılımcıların ise en düşük yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Araştırmadaki söz konusu ölçüm yöntemiyle rekreasyonel tercihi oluşturan aktivitelere dair tercih yüzdelerine yer verilmiş, ancak bu bağlamda tutumu analiz etmeye yönelik çalışmalara yer verilmemiştir. Araştırmamızda yer alan sportif rekreasyonel faaliyetlerden ziyade pasif katılımı gerçekleştirilen aktivitelerin tercih edildiği gözlemlenen araştırma bulgularına rastlanmaktadır. Riesman'ın (1992) da sözünü ettiği gibi değişen boş zaman tutumları, günümüzde daha çok pasif aktivitelere yönelmekte ve bu doğrultuda kendini göstermektedir. İstatistiksel veriler de bu söylemi doğrular niteliktedir.

Yapılan farklı bir araştırma olan etnisite ve boş zaman tutumu üzerine yapılmış araştırmada, boş zaman tutumunun büyük derecede etnisite ile değişim gösterdiği bulgusunu elde eden (Deng ve diğerleri, 2005) araştırmanın sonuçlarını karşılaştırmak adına yapılan bir devam çalışması niteliğinde olan çalışmada, anayurdu Çin olan Kanadalıların boş zaman tutumlarını incelemek ve bu tutumları Kanada'daki Anglo-Kanadalılar ve Çinli katılımcıları karşılaştırmak amaçlanmıştır, ölçüm aracı yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucu bilişsel, duyuşsal, davranışsal/tercih ve davranışsal/boş zaman eğitimi isimleri alan dört alt boyuttan oluşan bir ölçüm aracına dönüştürülmüştür. Toplam varyansın %65'ini açıklayan yapıya ulaşan araştırma bulguları, .63 ila .94 aralığında güvenirlik katsayıları elde etmiştir. Araştırma bulgularımızla benzer sonuçlar elde eden yapı ve güvenirlik katsayıları, geçerli ve güvenilir bir araştırma sonucu elde edildiğine işaret eder niteliktedir.

Araştırmamızda yer alan sportif rekreasyonel faaliyetlere yönelik olumlu bir boş zaman tutumunun, yüksek öz yeterliliği ve motivasyonu desteklediği, aynı zamanda lisans öğrencileri arasında sportif boş zaman değerlendirme faaliyetlerine katılım oranını artıracaklarını göstermiştir. Dolayısıyla boş zaman tutumunun yükselmesi, buna paralel olarak lisans öğrencilerinin sportif faaliyetlere katılım sıklığını arttırmıştır (Chiu, 2009). Boş zaman tutumu, boş zaman ve yaşam yoluyla elde edilen doyumunu incelemek adına yapılan araştırmada, boş zaman tutumunun boş zaman ve yaşam tatmini üzerindeki etkisi ve aracılık durumunu araştırılması amaçlanmıştır, yapısal eşitlik modeli ile yapılan çalışma iki kavramın, boş zamandan kaynaklanan yaşam tatminini öngörmedeki rolünün yanı sıra boş zaman tutumunun güçlü tezahürleri olarak önemini ortaya koyduğu görülmektedir (Choi ve Yoo, 2016). Yaşam doyumunu ve boş zaman tutumu arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer araştırmada ise katılımcıların boş zaman tutumlarının yüksek ve yaşam doyum düzeylerinin orta düzeyde olduğu, boş zaman tutumları ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir pozitif ilişki olduğu araştırma bulguları arasındadır (Gökyürek, 2016).

Boş zaman tutumları ve boş zaman tatmininin ergenlerin duygu rolünün düzenlenmesi üzerindeki etkisinin incelenmesine yönelik gerçekleştirilen, yapısal eşitlik modeli ile sınanan model bulgularına göre, boş zaman tutumlarının boş zaman tatmininin önemli bir yordayıcısı olduğunu ve boş zaman tatmininin tüm olumlu işleyiş boyutlarını anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Araştırma ergenlerin boş zaman tatmini düzeylerini artırmak için boş zamana yönelik olumlu tutum geliştirmenin önemini vurgulamaktadır

(Freire ve Teixeira, 2018). Ayrıca bireylerin boş zaman tutumları ve boş zaman motivasyonları arasındaki ilişkileri analiz etmek ve hangi değişkenlerin boş zaman tutumlarını ve boş zaman motivasyonlarını etkilediğini belirlemek amacıyla yapılan araştırma sonucunda boş zaman tutumunun alt boyutları ile boş zaman motivasyonunun alt boyutları arasında pozitif korelasyonun olduğu doğrulanmaktadır (Munusturlar ve diğerleri, 2016) Yine bir ilişkisel analizin yapıldığı, boş zaman tutumu, boş zaman motivasyonu ve sağlıklı yaşam tarzı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada en az 55 yaşında olan 227 bireyden elde edilen veriler sonucu yapılan analiz bulgularına göre boş zaman tutumunun boş zaman motivasyonu ve sağlıklı yaşam tarzı ile pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkiye sahip olduğu saptanmıştır (Tsai ve diğerleri, 2014). Bir diğer çalışmada üniversite öğrencilerinin boş zaman tutumu, tatmini ve iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmış, boş zaman tutumlarının boş zaman tatmini ile pozitif ilişkili olduğu, boş zaman etkinliklerine katılımın olumlu boş zaman tutumu oluşturduğu, tatmin, stres ve yalnızlığı azaltarak, aynı zamanda kişisel özgüvenini artırdığı ve psikolojik iyi oluşu etkilediği görülmüştür. Bulgular boş zaman etkinliklerine karşı olumlu tutum sergilemenin, tatmine aracılık eden etkisiyle sosyal ve psikolojik iyi oluşu artırabileceğini gösteren kanıtlar sunmaktadır. Araştırmada yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda araştırma bulgularımıza yakın sonuçlar elde edilmiştir ($\chi^2=872.94$, $p<.001$, $\chi^2/df = 2.27$, CFI=.92, RMSEA=.07, SRMR=.04). Ayrıca yapısal eşitlik modeliyle ortaya koyulan bulgular ($\chi^2=953.02$, $p<.001$, $\chi^2/df =2.39$, CFI=.9, RMSEA=.08 ve SRMR=.08) yapısal eşitlik modelinin uyum indeksleri içinde yer alarak modeli doğruladığına kanıt oluşturmuştur. Bunun yanı sıra bulgular, boş zaman tutumunun takım boş zaman tatminini doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır (Kim ve diğerleri, 2015). Ragheb'in (1980) boş zaman katılımı, boş zaman tatmini ve boş zaman tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında pearson korelasyon analizi ve regresyon analizinden yararlanılmış, boş zaman tutumu ile boş zaman katılım sıklığı arasında pozitif yönlü ilişki saptanmış, boş zaman tatminin boş zaman tutumundaki değişimi açıklamada etkili olduğu, aynı zamanda boş zaman tutumu ile boş zaman tatmini arasında yine pozitif yönlü ilişki olduğu bulgular arasında yerini almıştır. Yapılan ilişkisel, etkisel analizlerin ve karşılaştırmaların boş zaman tutumunu etkileyen ve boş zaman tutumunun da etkilediği pek çok parametre ve değişkenin literatürde yerini aldığı görülmektedir. Dolayısıyla çevre ve boş zaman tutumunu irdeleyen araştırmalar ekorekreatasyonu anlamada aracı rolü üstlenmekte, bu bağlamda ekorekreatasyon araştırmalarına temel oluşturmak adına önem teşkil etmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında ekorekreasyona yönelik bir tutum ölçeği geliştirmek ve elde edilen ölçüm aracı ile veri toplanarak sportif rekreasyonel aktivitelere katılan bireylerin ekorekreasyona yönelik tutum düzeylerini belirleyerek, bu düzeyi bazı değişkenlerin etkileyip etkilemediğine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Araştırmada test tekrar test yöntemiyle Gazi Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerden veriler toplanmıştır. Nitel verilerle içerik analizi yapılarak ve literatür taranarak oluşturulan madde havuzu 95 sorudan, uzman görüşleriyle 61 maddeye düşürülmüş devamında pilot uygulama yapılmıştır. Deneme formu ilk uygulamada 544 öğrenci üzerinde uygulanmış, elde edilen verilerle yapılan KMO (.95) ve Barlett (17536.301, $p < 0.001$) testi sonucu örneklem sayısının faktör analizi yapmak için uygun olduğu görülmüştür. AFA sonrası .47 ile .84 arasında değişen faktör yükleri ile 6 faktörlü (bireysel, toplumsal, davranış, antipati, çevresel duyarlılık ve doğayla iletişim alt boyutlarından oluşan), 31 maddelik yapı elde edilmiş, toplamda varyansın %60'ı açıklanmıştır. İç tutarlılık katsayısı ölçeğin tamamı için .91'dir. İkinci uygulama sonrası yapılan DFA yapı geçerliliğine kanıt oluşturmaktadır (RMSA .061, SRMR 0.56, NFI 0.95, CFI 0.97, NNFI 0.96, χ^2/df 2.416).

Elde edilen ölçüm aracıyla farklı illerde sportif rekreasyon faaliyetlerine katılan 415 katılımcı ile ekorekreasyona yönelik tutum düzeyi ve belirli değişkenlerin bu düzeyi etkileyip etkilemediğine yönelik analizler betimleyici istatistikler, Bağımsız Örneklem T Testi, ANOVA ve Tukey (HSD-LSD) testlerinden yararlanılarak yapılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan çalışma sonucunda ölçüm aracının toplam puanlarında .92 cronbach alpha katsayısı elde ettiği görülmektedir. Alt boyutlara bakıldığında sırasıyla bireysel alt boyut .90, toplumsal, .87, davranış .89, antipati .89, çevresel duyarlılık .77 ve doğayla iletişim .84 olarak elde edilmiştir. Elde edilen güvenilirlik bulguları ölçeğin uygulanma aşamasında güvenilir bir ölçüm aracı olduğuna kanıt sağlar nitelikte olarak değerlendirilmektedir.

Bulgulara bakıldığında katılımcıların ekorekreasyona yönelik tutum düzeyinin yüksek olduğu, en yüksek tutum puanının antipati alt boyutunda, en düşük tutum puanının ise davranış alt boyutunda olduğu görülmektedir. Ekorekreasyona yönelik tutum düzeyini cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, bitki yetiştirme durumları, hayvan besleme durumları, günlük boş zaman süresi, haftalık boş zaman süresi yeterliliği, verimli boş

zamana sahip olma durumları, son bir yıl içinde doğal alanların ziyaret edilme sıklığı, ekorekreasyonel aktivitelere katılma süresi ve ekorekreasyonel aktivite grupları gibi değişkenler ile EYTÖ toplam puanlarında ve alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır, bunun yanı sıra iş grubu, algılanan gelir değişkenleri ile EYTÖ arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmektedir. Çalışmada analiz edilen ölçüm aracının ekorekreasyona yönelik tutumu ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu, ölçüm aracıyla elde edilen veriler analiz edildiğinde katılımcılardan kadınların, 36 yaş ve üzerinde olanların, lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların, bekar olanların, bitki yetiştiren ve hayvan besleyenlerin, günlük 7 saat ve daha fazla zamana sahip olduğunu ifade edenlerin, haftalık boş zaman sürelerini kesinlikle yeterli olarak niteleyenlerin, boş zamanlarını verimli geçirdiklerini düşünenlerin, son bir yıl içinde doğal alanlara çok sık gittiğini belirtenlerin, doğada yürüyüş ve kampçılık aktivitelerini tercih edenlerin ve ekorekreasyonel aktivitelere 7 yıl ve daha fazla süredir katılanların EYTÖ puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Sonuç olarak; araştırma kapsamında ele alınan ekorekreasyon kavramı doğrultusunda bireylerin çevre dostu boş zaman aktivitelerine yönelik tutumlarının araştırılması araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Literatürde az rastlanan disiplinler arası çalışmalar yapılmasının alana katkı sağlayacağı düşünüldüğünden, ekorekreasyon kavramı ile çevre ve rekreasyon olgusunu birleştiren bir ölçüm aracı geliştirilmesi söz konusu olmuştur. Buradan hareketle analizleri yapılan ölçüm aracı geçerli ve güvenilir bulunmuş, devamında elde edilen ölçüm aracıyla veriler toplanarak çeşitli değişkenler üzerinden analizler yapılmıştır. Sonuç olarak geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı ortaya koyulmuş, elde edilen verilerin analizinde ise katılımcıların yüksek bir ekorekreasyonel tutum sergiledikleri ve birçok değişkenin bu düzeyi istatistiksel olarak anlamlı şekilde değiştirdiği görülmektedir.

Bireylerin ekorekreasyona yönelik tutum düzeylerinin yüksek olması ancak bu düzeyin antipati alt boyutunda en yüksek olması düşündürücüdür. Aynı zamanda davranış alt boyutunun en düşük alt boyut puanını elde etmesi bireylerin çevrenin korunmasına yönelik bilgi birikimini davranışa dökmekte zorlandıklarını göstermektedir. Çevre kirliliğinin en önemli sorumlularından biri olan insanoğlunun, bilgiyi davranışa dökmekte yetersiz olduğu küresel ısınmadaki rolü ve insan eliyle ortaya çıkan tahribattaki etkisi ortadadır. Dolayısıyla çoğunlukla antropojen etkiyle oluşan olumsuz tabloyu tersine çevirmek adına

daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Aşağıda, bu doğrultuda, gelecek çalışmalara yönelik önerilere yer verilmektedir.

- Çevresel ve rekreasyonel bilginin yalnızca formal eğitimde kalmayarak, bireylerin bu bilgileri uygulayarak öğrenmesi adına daha fazla alan çalışmasına ihtiyaç duyulduğu ayrıca eğitim öğretim programlarında doğayla iç içe olmayı sağlayan, çevre dostu yaklaşımları benimseyen pratik uygulamalara yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.
- Özellikle doğayla bütünleşmeyi sağlayan ekorekreasyonel aktivitelerin, önemli ölçüde çevre dostu davranış ağına hizmet eder nitelikte olduğu benimsenerek, katılımın artması ve nitelikli ekorekreasyonel aktivite ve organizasyonların farklı örneklem gruplarıyla, ekorekreasyonel deneyimlerin alışkanlık haline dönüştürülmesi sağlanmalıdır.
- İnterdisipliner bir alan olan ekorekreasyon alanında ekolojistlerden yararlanılarak nitelikli rekreasyonel organizasyonlar düzenlenmesi öneriler arasında yerini alabilir. Aktiviteler esnasında çevre bilgisinin aktarılması bölgenin ekosistemine yönelik bilgi ve farkındalığı, ekorekreasyona yönelik duyarlılığı arttıracak çalışmalar olarak değerlendirilmelidir.
- Basın yayın organlarından faydalanılarak geniş kitlelere bu organizasyonların tanıtılması, ekolojik hassasiyet içerisinde yapılması gereken rekreasyonel etkinliklerin çekici hale getirilmesi ve ekorekreasyonun öneminin topluma aktarılması gerektiği düşünülmektedir.
- Geniş kitlelere hitap eden rekreasyonel organizasyonlara destek sağlamak adına, organizasyonların finansman ayağı olarak gerekli sponsorluk ve pazarlama anlaşmaları yapılması gerektiği, bunun yanı sıra sivil toplum kuruluşlarıyla bir araya gelerek aktiviteler organize edilmesi, farklı kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak projelere imza atılması önemlidir.
- Ekorekreasyona yönelik tutum ya da ekorekreasyona yönelik farklı bileşenleri ölçmek adına çocuklar, ebeveynler, sosyo-ekonomik farklılıklara sahip olan bireyler, farklı meslek gruplarındaki bireyler, farklı etnik kökene sahip olan bireyler ve devamında farklı toplumlar gibi farklı örneklem grupları üzerinde genişletilerek çalışmalar yapılmalıdır.
- Aynı zamanda farklı rekreasyonel aktivite grupları ile yapılacak ekorekreasyon çalışmalarına, özellikle nitel ve deneysel bağlamda ihtiyaç duyulduğu söylenebilir, bu doğrultuda nitel, deneysel ve disiplinlerarası çalışmaların artırılması ile literatürün genişletilmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, personality and behavior*. (Second Edition). England: Open University Press, 6-12.
- Ajzen, I. and Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: a theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin*, 84(5), 888-918.
- Akandere, M., Özyalvaç, N. T. ve Duman, S. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutumları ile akademik başarı motivasyonlarının incelenmesi (Konya Anadolu Lisesi Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 1-10.
- Akgül, B. M. (2011). *Farklı kültürlerdeki bireylerin boş zaman aktivitelerine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi: Ankara- Londra örneği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 93.
- Akyüz, H. (2015). *Üniversite öğrencilerinin boş zaman faaliyetlerine yönelik tutumlarının incelenmesi: Bartın üniversitesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın, 88.
- Alexander, R. and Dobson, M. S. (2009). *Real-world time management*. (Second Edition). New York: Amacom, 3.
- Allaby, M. (2010). *Ecology: Plants, animals, and the environment*. New York: Facts On File, Inc., 12-203.
- Allen, R.E. and Hawes, D.K. (1979). Attitudes Toward Work, Leisure And The Four Day Workweek. *Human Resource Management, Spring*, 18(1), 5-10.
- Alnıaçık, Ü. ve Koç, F. (2009, 14-16 Kasım). *Yeni çevresel paradigma ölçeği ile üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının değerlendirilmesi*. Bölgesel Kalkınma Kongresi, Balıkesir Üniversitesi Burhaniye MYO, Bildiriler Kitabı, Balıkesir, 178-185.
- Alpar, R. (2014). *Spor, sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik-güvenirlilik-spss'de çözümleme adımları ile birlikte*. (3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık, 434-437.
- Altın, M., Bacanlı, H. ve Yıldız, K. (2002-16-18 Eylül). *Biyoloji öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, Özet Kitabı, Ankara.
- Ardahan, F. (2016). *Her yönüyle rekreasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık, 2-8.
- Arıkan, A. N. ve Yıldırım, İ. (2003-10-11 Ekim). *Farklı branşlardaki spor seyircilerinin boş zamanları değerlendirme ve kültürel faaliyetlere ilişkin özellikleri*. Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, Bildiriler Kitabı, Ankara, 383-388.
- Arstila, V. and Lloyd, D. (Edit.) (2014). *Subjective time: the philosophy, psychology and neuroscience of temporality*. Massachusetts: The MIT Press, 239-240.

- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Atkinson, J. (1997). *Zamanı yönetme sanatı*. (Çev. Cem İslam). İstanbul:Nehir Yayınları, 19.
- Aydın, F. ve Ünalı, Ü. E. (2013). Coğrafya öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 11-42.
- Aydın, S. Ö., Şahin, S. ve Korkmaz, T. (2013). İlköğretim fen bilgisi, sınıf ve okul öncesi öğretmen adaylarının çevresel tutum düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 7(2), 248-267.
- Aydoğdu, M. ve Gezer, K. (Edit.) (2006). *Çevre bilimi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2-36.
- Balcı, A. (1990). Zaman yönetimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23(1), 95-102.
- Balcı, V. ve Koçak, F. (2014). Spor ve rekreasyon alanlarının tasarımında ve kullanımında çevresel sürdürülebilirlik. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 46-58.
- Bammel, G. and Burrus-Bammel, L. L. (1996). *Leisure&human behavior*. (Third Edition). Amerika: Brown&Benchmark Publishers, Dubuque, 99.
- Bell, S. (1997). *Design for outdoor recreation*. London: E&FN Spon, 1-4.
- Belo, P., Pocinho, R. and Navarro-Pardo, E. (2017). Leisure activities and attitude of institutionalized elderly people: a basis for nursing practice. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 23(2), 307-314.
- Best, S. (2010). *Leisure studies themes and perspectives*. London: SAGE Publications, 11-321.
- Beville, J.M., Umstattd Meyer, R., Usdan, S.L., Turner, L.W., Jackson, J.C. and Lian, B.E. (2013). Gender differences in college leisure time physical activity: application of the theory of planned behavior and integrated behavioral model. *Journal of American College Health*, 62(3), 173-184.
- Bilgin, N. (2000). *İçerik analizi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 109. 1.
- Birch, K., Maclaren, D. and George, K. (2005). *Instant notes: Sport and exercise physiology*. UK:BIOS Scientific Publishers, 1.
- Birol, S. Ş. (2014). *Sportif rekreasyon uygulama politikaları üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 5-70.
- Bjerke, T., Thrane, C. and Kleiven, J. (2006). Outdoor recreation interests and environmental attitudes in Norway. *Managing Leisure*, 11, 116-128.

- Borrero, F., Hess, F. S., Hsu, J., Kunze, G., A. Leslie, S., Letro, S., Manga, M., Sharp, L., Snow, T. and Zike, D.(2008). *Earth science, geology, the environment, and the Universe*. USA:The McGraw-Hill Companies, Inc, 7.
- Bostancıoğlu, D., Varol-Saraçoğlu, G. ve Öztürk, M. (2017). Öğrencilerin çevre farkındalık ve tutum düzeyleri ve bunları etkileyen faktörlerin araştırılması. *Akademik Bakış Dergisi*, 60, 266 – 278.
- Bozdoğan, A. E. (2009). Bir küresel ısınma tutum ölçeği geliştirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2(1), 35-50.
- Broadhurst, R. (2001). *Managing environments for leisure and recreation*. New York:Routledge, 2-181.
- Bucher, A.C. (Edit.) (1954). *Methods and materials in physical education and recreation: School and communtiy activities*. USA: C.V Mosby Company, 22.
- Bull, C., Hoose, J. and Weed, M. (2003). *An introduction to leisure studies*. FT Prentice Hall, 32-38.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 133.
- Chandler, T., Cronin, M. and Vamplew, W. (2002). *Sport and physical education the key concepts*. New York: Routledge, 7-192.
- Cheek, Jr., N. H. and Burch, Jr., W.R. (1976). *The social organization of leisure in human society*. New York: The Maple Press Company, 2-245.
- Chesneaux, J. (2006). *Zamanı yaşamak*. (Çev. Cerit, M.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 26.
- Chiu, K.L. (2009). University students' attitude, self-efficacy and motivation regarding leisure time physical participation. *Journal Penedik dan Penedikan*, 24, 1-15.
- Choi, S.H. and Yoo, Y.J. (2016). Leisure attitude and satisfaction with leisure and life: proposing leisure prioritization and justification. *World Leisure Journal*, 1-16.
- Clayton, M. (2011). *Brilliant time management*. Great Britain: Pearson Education Limited, 11.
- Clemmet, A. (1995). Time to compute. *Work Study*, 44(1), 18–19.
- Collin, P. H. (2004). *Dictionary of environment & ecology*. (Fifth Edition). London:Bloomsbury Publishing Plc, 74.
- Collin, P.H. (2006). *Dictionary of leisure, travel and tourism*. Third Edititon. London: A&C Black Publishers Ltd., 177-251.
- Cooper, W. (1999). *Some philosophical aspects of leisure theory*. (Jackson, E. L., Burton, T. L. Edit.). Leisure Studies: Prospects fort he Twenty First Century. Pennsylvania: Ventura Publishing Inc., 6-7.

- Corbin, H. D. (1970). *Recreation leadership*. (Third Edition). USA: Prentice Hall Inc, 8-9.
- Cordes, K. A. and Ibrahim, H. M. (1999). *Applications in recreation and leisure: For today and the future*. UK: McGraw-Hill Book Company Europe, 8-9.
- Corfield, P.J. (2007). *Time and the shape of history*. London: Yale University Press, 1.
- Cotte, J. and Ratneshwar, S. (2003). Choosing leisure services: The effects of consumer timestyle. *Journal of Services Marketing*, 17(6), 558 – 572.
- Cunningham, H. (2014). *Time, work and Leisure: Life changes in england since 1970*. Manchester: Manchester University Press, 5-145.
- Çağatay, N. (1978). Eski çağlardan bu yana zaman ölçümü ve takvim. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 105-138.
- Çakır, G. ve Çakır, A. (2011). İğneada longoz ormanları ve çevresinin rekreasyonel faaliyetler açısından değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, Özel Sayı, 281-286.
- Çelik, S., Başaran, T., Gökalp, M.R., Yeşildal, M. ve Han, O. (2016). Hemşirelik ve tıp öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(2), 91-98.
- Çelik, Z. (2014). *Ankara polis koleji öğrencilerinin boş zaman aktivitelerine yönelik tutumlarının incelenmesi*. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, iv-45.
- Çetinkaya, G. (2015). Doğa sporlarına katılım çevre tutumunu etkiler mi? Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi*, 13(2), 137-142.
- Dağ, M. (1971). İslam felsefesinde Aristocu Zaman Görüşü. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 97-116.
- Dağ, M. (1975). Yunan ve İslam Felsefesinde Aristocu zaman görüşüne tepkiler. *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 2, 71-89.
- Das, R.C. and Behera, D.K. (2008). *Environmental science*. Principles and Practice. New Delhi: Prentice Hall of India, 1-2.
- Dattilo, J. (2008). *Leisure education program planning: A sysyematic approach*. (Third Edition). Pennsylvania: Venture Publishing Inc., 3-4.
- Davidson, L. and Stebbins, R. A. (2011). *Serious leisure and nature: Sustainable consumption in the outdoors*. New York: Palgrave Macmillan, 26-122.
- De Grazia, S. (1962). *Of time, work and leisure*. New York: First Vintage Books Edition, 422.
- Deem, R. (1988). *Work, unemployment and leisure*. London: Routledge, 76.

- Demir, C. (2002). Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin olumsuz çevresel etkileri: Türkiye'deki milli parklara yönelik bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 93-117.
- Demirel, H. (2013). *Rekreasyonel spor/fitnes programı sunan işletmelerde hizmet kalitesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 22-28.
- Deng, J., Walker, G. J. and Swinnerton, G. (2005). Leisure attitudes: a comparison between chinese in canada and anglo-canadians. *Leisure/Loisir*. 29(2), 239-273.
- Dittrich, V. H. (1990). *Erfolgsgeheimnis zeiteinteilung*. Germany: Humboldt-Taschenbuchverlag Jacobi, 11.
- Dobbins, R. O. and Pettman, B. O. (1998). Creating more time. *Equal Opportunities International*, 17(2), 18 - 27.
- Dolev, Y. (2007). *Time and realism: Metaphysical and Antimetaphysical Perspectives*. London: The MIT Press, 8.
- Douglass, R. W. (1982). *Forest recreation*. (Third Edition).USA: Pergamon Press, 9-11.
- Durmaz, M., Hüseyinli, T. ve Güçlü, C. (2016). Zaman yönetimi becerileri ile akademik başarı arasındaki ilişki. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (7), 2291-2303.
- Eagly, A.H. and Chaiken, S. (2005). *Attitude research in the 21st century: The current state of knowledge*. (Edit. Albarracin, D., Johnson, B. T. and Zanna, M. P.) The Handbook of Attitudes, Lawrence Erlbaum Associates Inc, New Jersey, 745.
- Eiser, R. J. (1986). *Social psychology: Attitudes, cognition and social behaviour*. UK: Cambridge University Press, 11-346.
- Ek, H.N., Kılıç, N., Ögdüm, P., Düzgün, G. ve Şeker, S. (2009). Adnan Menderes Üniversitesinin farklı akademik alanlarında öğrenim gören ilk ve son sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları ve duyarlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (1), 125-136.
- Elias, N. (2007). *An essay on time*. University College Dublin Press, 3-6.
- Elkington, S. and Stebbins, R. A. (2014). *The serious leisure perspective*. New York: Routledge, 5.
- Erdem, R. ve Kaya, S. (1998). Zaman yönetimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 7(2), 99-120.
- Erdoğan, N. (2003). *Çevre ve ekoturizm*. Ankara: Erk Yayıncılık, 15-16.
- Eren, E. (2003). *Yönetim ve organizasyon. Çağdaş ve küresel yaklaşımlar*. (6. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, 147-148.
- Ergül, O. K. (2008). *Üniversite gençliğinin sportif rekreasyon etkinliklerine yönelik ilgileri ve katılma düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa, 13.

- Ertürk, H. (2012). *Çevre bilimleri*. (4. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 3-10.
- Ertüzün, E. (2013). *Kadınların sportif rekreasyonel aktivitelerle ilişkin sağlık inançları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 49.
- Evert, A. W. (1999). Outdoor recreation and natural resource management: An uneasy alliance. *Parks & Recreation*, 34(7), 58-67.
- Fay, A. J. and Golomb, D.S. (2002). *Energy and the environment*. Newyork: Oxford University Press, 10.
- Folse, M.L., DaRosa, D.A. and Folse, R. (1985). The relationship between stress and attitudes toward leisure among first-year medical students. *Journal of Medical Education*, 60(8), 610-617.
- Forsyth, P. (2000). *First things first: Time management, how to manage your time for maximum performance*. London: Prentice Hall, 9-4.
- France, R. L. (Edit.). (2012) *Environmental restoration and design for recreation and ecotourism* .USA: CRC Press, 27.
- Freire, T. and Teixeira, A. (2018). The Influence of Leisure Attitudes and Leisure Satisfaction on Adolescents' Positive Functioning: The Role of Emotion Regulation. *Frontiers in Psychology*, 9(1349), 1-12.
- Fresque, J. and Plummer, R. (2009). Accounting for consumption related to outdoor recreation: An application of ecological footprint analysis. *Leisure/Loisir*, 33(2), 589-614.
- Gerstenfeld, M. (1994). *Environment and confusion: An introduction to a messy subject*. İsrail: Interteam, 4- 5.
- Godbey, G. (2008). *Leisure in your life: New perspectives*. State College: Venture Publishing, Inc., 3-16.
- Goldemberg, J. and Lucon, O. (2010). *Energy, environment and development*. (Second Edition). London:Earthscan Publishing, 210.
- Gouide, A. (1996). *The nature of the environment*. (Third Edition). Blackwell Publishers, Oxford İngiltere, 225.
- Gökmen, S. (2007). *Genel ekoloji*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1-8.
- Gökyürek, B. (2016). An analysis of leisure attitudes of the individuals participating in dance activities and the relationship between leisure attitude and life satisfaction. *International Journal of Environmental & Science Education*, 11(10), 3285-3296.
- Gözen, G. (2013). *Güvenirlilik*. (Edt.Cohen, R.J. and Swerdlik, M. E.) Psikolojik Test ve Değerleme (7. Baskı). (Edit. Tavşancıl, E.), Psychological Testing and Assesment: An Introduction to Tests&Measurement. Ankara: Nobel Yayıncılık, 176.

- Green, E., Hebron, S. and Woodward, D. (1990). *Women's leisure, what leisure?*. London: Macmillan Education, 9-3.
- Grenwald, A. G. (1968). *On defining attitude and attitude theory*. (Edit. Brock, T. C. and Ostrom, T. M.). Psychological Foundations Of Attitudes. New York: Academic Press, 383-386.
- Gritzner, C. F. (2010). *Environment and natural resources*. Newyork:Chelsea House Publishing, 11-115.
- Gücüm, B. (2002-16-18 Eylül). *Çocukların çevreye karşı tutum ve bilgileri ölçeğinin geçerliği ve güvenilirliği üzerine çalışma*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, Özet Kitabı, Ankara.
- Gül, F. (2013). İnsan-doğa ilişkisi bağlamında çevre sorunları ve felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 17-21.
- Güllü, M., Güçlü, M. ve Arslan, M. (2009). Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy Sports Sciences*, 4(4), 273-288.
- Gürbüz, H. ve Çakmak, M. (2012). Biyoloji eğitimi bölümü öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 162-173.
- Gürbüz, M. ve Aydın, A.H. (2012). Zaman kavramı ve yönetimi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 1-20.
- Güven, E. (2013). Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Öğretmen Adaylarının Tutumlarının Belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 411-430.
- Haddock, G. and Huskinson, T. L.H. (2004). *Individual differences in attitude structure*. (Edit. Haddock, G., Maio, G.R.) Contemporary perspectives on the psychology of attitudes. New York: Psychology Press, 36-53.
- Hamarat, B., Güler, O., Duran, E., Gümüş, M. ve Tufan, E. (2014). Çevresel tehdit, çevresel bilinç ve çevresel tutum, çevre odaklı davranışı etkiler mi? Çanakkale Sivil Toplum Kuruluşları Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 26-56.
- Harmancı, M. (2014). *Zaman bilinci: 25. saat etkinliği*. (4. Baskı). İstanbul: Nesil Yayınları, 29-33.
- Harris, D. (2005). *Key concepts in leisure studies*. London: Sage Publications, 11-12.
- Henderson, K. A. (2014). *Introduction to recreation services: Sustainability for a changing world*. State College PA: Venture Publishing Inc., 23-26.
- Hjelte, G. and Shivers, J. S. (1963). *Public administarition of park and recreational services*. New York: Macmillan Company, 9.

- Hung-Lee, T. and Jan, F.H. (2015). The effects of recreation experience, environmental attitude, and biospheric value on the environmentally responsible behavior of nature-based tourists. *Environmental Management*, 56, 193–208.
- Hurd, A.M. and Anderson, D.M. (2011). *The park and recreation professional's handbook*. USA:Human Kinetics, 9-10.
- Hwang, S.H. and Jo, W.Y.(2011). Effect of recreation specialization on environmental attitude: Focused on college students participating in sport clubs. *The Journal of the Korea Contents Association*, 11(8), 419-427.
- Igbojekwe, P. A., Okoli, C.I.C. and Ugo-Okoro, C. (2013). Attitude to recreation: A hinderance to development of tourism industry in nigeria. *International Journal of Arts and Commerce*, 2(2), 59-68.
- Iso-Ahola, S.E. (2005). *A psychological analysis of leisure and health*, Haworth, J.T., Work, Leisure and Well Being, London: Routledge, 139.
- İnternet: TÜİK (2015). Zaman Kullanım Araştırması Haber Bülteni, Sayı:18627 URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.tuik.gov.tr%2FPreHaberBultenleri.do%3Fid%3D18627&date=2018-11-11>, Son Erişim Tarihi: 18.04.2018.
- İnternet: TÜİK (2018). Kamu Sektörü Çevresel Harcama İstatistikleri 2016. URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fbiruni.tuik.gov.tr%2Fmedas%2F%3Fkn%3D123%26locale%3Dtr+&date=2018-11-11>, Son Erişim Tarihi: 09.11.2018.
- İnternet: Yaşayan Gezegen Raporu (2014). URL: http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.wwf.org.tr%2Fbasin_bultenleri%2Fraporlar%2Fyasayan_gezegen_raporu%2Fyasayangezegenraporu2014%2Fekolojikayakizi%2F&date=2018-11-11, Son Erişim Tarihi: 16.02.2018.
- İnternet: Yaşayan Gezegen Raporu (2018). URL: http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.wwf.org.tr%2Fbasin_bultenleri%2Fraporlar%2Fyaayan_gezegen_raporu%2Fyasayangezegenraporu2014%2F&date=2018-11-20, Son Erişim Tarihi: 12.11.2018
- İnternet: Yaşayan Gezegen Raporu (2018). URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fd2hawiim0tjbd8.cloudfront.net%2Fdownloads%2Fygo_ozet_2018.pdf&date=2018-11-11, Son Erişim Tarihi: 09.11.2018.
- Jay, R. (2002). *Time management*. UK: Capstone Publishing, 2.
- Jenkins, J. M. and Pigram, J. J. (2003) (Edit.). *Encyclopedia of leisure and outdoor recreation*. New York: Routledge, 124-349.
- Jennings, G. (2007). *Water-based tourism, sport, leisure, and recreation experiences*. USA:Elsevier, 37.

- Jensen, C. R. and Naylor, J. (2000). *Opportunities in recreation and leisure careers*. USA.VGM Career Books, 2-9.
- Jensen, C.R. (1977). *Leisure and recreation: Introduction and overview*. Philadelphia, Lea&Febiger, 7.
- Kahle, L. R. (1984). *Attitudes and social adaptation: A person-situation interaction approach*. Pergamon Press, 2-5.
- Kahyaoglu, M. (2011). Çevre konularıyla ilgili kitap okumaya yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *İlköğretim Online*, 10(3), 1056-1065.
- Kan, A. (2013). *Test geliştirme*. (Edt.Cohen, R.J. and Swerdlik, M. E.) *Psikolojik Test ve Değerleme*. (7. Baskı). (Çev. Tavşancıl, E.), Psychological Testing and Assessment: An Introduction to Tests&Measurement. Ankara: Nobel Yayıncılık, 236-257.
- Kan, A. ve Akbaş, (2005). Lise öğrencilerinin kimya dersine yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 227-237.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi, 29-76.
- Karaküçük, S. ve Akgül, B. M. (2016). *Ekorekreasyon. Rekreasyon ve Çevre*. Gazi Kitabevi. Ankara, 6-100.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara:Nobel Yayın Dağıtım, 152.
- Karunaanithy, K. and Karunanithy, M. (2014). Leisure activities and attitudes of advanced level students: a study based on urban schools in Trincomalee District. *European Journal of Business and Management*, 6(7), 178-187.
- Kassing, G., Feld, M., Brito, R. and Replinger, B. (2012). *Introduction to recreation and leisure*. (Second Edition).USA: Human Kinetics, Inc., 4-5.
- Kaya, A. M. (2011). *Üniversite öğrencilerinin rekreatif faaliyetlere yönelik tutumları ve boş zaman motivasyonlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas, 76.
- Kaya, S., Gürbüz, B. (2015). An examination of university students' attitudes towards leisure activities. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 6(3), 46-59.
- Kayalı, H. (2010). Sosyal bilgiler, türkçe ve sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 258-268.
- Keleş, Ö., Uzun, N. ve Varnacı-Uzun, F. (2010). Öğretmen adaylarının çevre bilinci, çevresel tutum, düşünce ve davranışlarının doğa eğitimi projesine bağlı değişim ve kalıcılığının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 384-401.
- Kelly, J.R. (1999). *Leisure and society: A dialectical analysis*. (Jackson, E. L., Burton, T. L. Edit.). Leisure Studies: Prospects for the Twenty First Century. Pennsylvania: Ventura Publishing Inc., 66.

- Kement, Ü. ve Demirci, B. (2017). Ekolojik farkındalığın çevre dostu rekreasyon davranışına etkisi: Turizm eğitimi alan öğrenciler üzerine bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(3), 135-148.
- Kemp, D. D. (1998). *The environment dictionary*. New York: Routledge, 116-127.
- Kenneth J., G., Simmons, I. G., Brazel, A.J., Day, J., J.W., Keller, E.A., Sylvester, A.G. and Yanez-Aranciba, A. (2009). *Environmental sciences: A student's companion*. London: Sage Publications, 20.
- Kent, D.V.L. and Noe, F.P. (1981). Outdoor recreation and environmental attitude further examination of the dunlap-heffernan thesis. *Rural Sociology*, 46(3), 505-513.
- Kır, R. (2012). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum ve davranışları (Kırıkkale Örneği)*. Yüksekisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale, 1-2.
- Kim, S., Sung, J., Park, J. and Dittmore, S.W. (2015). The relationship among leisure attitude, satisfaction, and psychological wellbeing for college students. *Journal of Physical Education and Sport-JPES*, 15(1), 12, 70-76.
- Kocataş, A. (2010). *Ekoloji: Çevre biyolojisi*. (11. Baskı). İzmir:Ege Üniversitesi Basımevi, 6-60.
- Koçak, F. ve Balcı, V. (2010). Doğada yapılan sportif etkinliklerde çevresel sürdürülebilirlik. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2(2), 213-222.
- Koçakoğlu, M. ve Türkmen, L. (2010). Biyoloji dersine yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 229-245.
- Kraus, R. G. (1998). *Recreation and leisure in modern society*. (Fifth Edition). Canada: Jones and Bartlett Publishers, 25-331.
- Krebs, C. J. (2009). *Ecology: The experimental analysis of distribution and abundance*. (Sixth Edition). Benjamin Cummings, United States of America, 5.
- Kunt, H. (2013). Ağaç ve çevreye yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 253-262.
- Lacombe, O. (1943). Zaman. (Çev. Karasan, M.). *Ankara Üniversitesi Dil tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1(4), 69-74.
- Lakein, A. (1997). *Zaman hayattır: Zamanınızı ve hayatınızı kontrol altına almanın yöntemleri*. (2. Baskı). (Çev. Tezcan, S.). İstanbul: Rota Yayın Tanıtım, 11.
- Leveque, C. and Mounolou, J. C. (2008). *Biyçeşitlilik. Biyolojik devinimler ve koruma*. 2. (Edt. Başbüyük, H. H., Yılmaz, A. ve Kılınç, S. 2013). Ankara:Palme Yayıncılık, 13.
- Maitland, I. (1997). *Zamanınızı yönetin*. Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri, 7-50.
- Mancini, M. (2003). *Time managementt*. USA: McGraw-Hill Companies, 10.

- Manfero, M. J., Vaske, J. J. and Decker, D. J. (1995). *Human dimensions of wildlife management: Basic concepts*. (Edit. Knight, R. L. and Gutzwiller, K. J.) Wildlife and Recreationists: Coexistence Through Management And Research. California: Island Press, 18-19.
- McFarland, A.L., Hammond, D. E., Zajicek, J. M. and Waliczek, T. M. (2011). Growing minds: The development of an instrument to measure parental attitude toward nature and their child's outdoor recreation. *Hort Technology*, 21(2), 225–229.
- Mclean, D., Hurd, A. R. and Brattain-Rogers, N. (2008). *Kraus' recreation and leisure in modern society*. (Eighth Edition). Jones and Barlett Publishers, Sudbury, Massachusetts, 40.
- Mirzeoğlu, N. (Edt.) (2006). *Spor bilimlerine giriş*. Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi. 271.
- Molles Jr., M.C. (2005). *Ecology: Concepts and applications*. (Third Edition). New York: McGraw Hill Companies, Inc., 2.
- Munn, T. (2002). *Encyclopedia of global environmental change*. USA: John Wiley & Sons, 11-13.
- Munusturlar, S.(2017). Examination of the leisure attitudes of individuals living in Turkey from an east to west perspective. *Baltic Journal of Sport & Health Sciences*, 2(105), 47–57.
- Munusturlar, S., Akyıldız-Munusturlar, M. ve Özçakır, S. (2016). Analysis of individuals leisure time motivation and leisure time attitudes: bolu and düzce cities sample. *Pamukkale Journal of Sport Science*, 7(3), 76-90.
- Nalçacı, A. ve Beldağ, A. (2012). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevre tutumlarının belirlenmesi (Erzurum örneği). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(28), 141-154.
- Neulinger, J. and Breit, M. (1969). Attitude dimensions of leisure. *Journal of Leisure Research*, 1(3), 255-261.
- Neulinger, J. and Breit, M. (2009). Attitude dimensions of leisure: a replication study. *Journal of Leisure Research*, 41(3), 361-368.
- Neulinger, J. and Raps, C. S. (1972). Leisure attitudes of an intellectual elite. *Journal of Leisure Research*, 4, 196-207.
- Newhouse-Bern, G. and Simpson, S. (2009). Outdoor recreation participation and environmental concern: A research summary. *Journal of Experiential Education*, 32(1), 79–91.
- Nickerson, N. P. and Black, R. J. (2000). *Changes in family and work: Impacts on outdoor recreation and tourism in north America*. (Edt. Gartner, W. C., Lime, D. W.) Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism. UK: CABI Publishing, 35.

- O'Keefe, D.J. (1980). *The relationship of attitudes and behavior: A constructivist analysis*. (Edit. Cushman, D. P. and McPhee, R. D.). Message-Attitude-Behavior Relationship: Theory, Methodology, And Application, New York: Academic Press Inc., 117.
- O'Sullivan, E. (2013). *Foundations of recreation and leisure: Power, promise, potential possibilities of parks, recreation and leisure*. (Kassing, G. ve diğeri, Edit.) Introduction to Recreation and Leisure. USA: Human Kinetics, 5.
- Okur-Berberoğlu, E. ve Uygun, S. (2012). Çevre farkındalığı- çevre tutumu arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modeli ile sınanması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 459-473.
- Okuyucu, C., Ramazanoğlu, F. ve Tel, M. (2006). Çevresel faktörlerdeki değişimin serbest zaman faaliyetlerine etkileri. *Doğu Anadolu Araştırmaları*, 40-44.
- Oskamp, S. and Schultz, P. W. (2005). *Attitudes and opinions*. (Third Edition). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 4-273.
- Öcal, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 27, 333-352.
- Öktem, M. (2003). *Kent çevre ve globalleşme*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 64.
- Önder, R. (2015). İlköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarının incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 115-124.
- Özdamar, K. (2013). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. (Yenilenmiş 9. baskı). Eskişehir: Nisan Kitabevi, 242.
- Özdamar, K. (2016). *Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi: IBM SPSS, IBM SPSS AMOS ve MINITAB uygulamalı*. Eskişehir: Nisan Kitabevi, 19-151.
- Özkan, D.G. (2017). Kullanıcı memnuniyeti ve çevre yanlısı davranış eğilimi: Uzungöl tabiat parkı ziyaretçileri örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 3(10), 1508-1516.
- Pala, A., Biner, M., Öncen, S. ve Kargün, M. (2015). futboltenisi sporcularının boş zaman aktivitelerine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 1(2), 77-82.
- Peasgood, A. and Goodwin, M. (2007). *Introducing environment*. USA: Oxford University Press, 34.
- Perloff, R.M. (2003). *The dynamics of persuasion*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 38-104.
- Perry, J.S. and MacCracken, M.C. (2002). *The earth system*. (Edit. Munn, T.). Encyclopedia of Global Environmental Change. USA: John Wiley & Sons Ltd, 5.
- Petek, H. (2005). Sportif faaliyetlerden kaynaklanan çevre kirliliği sebebiyle çevre Kanunu'na göre sorumluluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 165-226.

- Pieper, J. (1998). *Leisure the basis of culture*. South Bend, Indiana: St. Augustine's Press, 25-163.
- Pieper, J. (2009). *Leisure: The basis of culture, including the philosophical act*. San Francisco: Ignatius Press, 19-20.
- Pigram, J.J. and Jenkins, J.M. (1999). *Outdoor recreation management*. Newyork: Routledge, 9-86.
- Polat, S. ve Kırpık, C. (2013). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 205–227.
- Ragheb, M.G. (1980). Interrelationships among leisure participation leisure satisfaction and leisure attitudes. *Journal of Leisure Research*, 12(2), 138-149.
- Ragheb, M.G. and Beard, J.G. (1982). Measuring leisure attitude. *Journal of Leisure Research*, 14(2), 155-167.
- Ragheb, M.G. and Tate, R.L. (1993). A behavioural model of leisure participation, based on leisure attitude, motivation and satisfaction. *Leisure Studies*, 12(1), 61-70.
- Ramsay, H. (2005). *Reclaiming leisure: Art, sport and philosophy*. NewYork:Palgrave Macmillan, 42-50.
- Raven, P.H., Berg, L.R. and Hassenzahl, D.M. (2010). *Environment*. (Seven Edition). USA: John Wiley&Sons, Inc., 7-607.
- Riesman, D. (1992). Some observations on changes in leisure attitudes. *The Antioch Review*, 50, (1/2), 91-108.
- Roberts, K. (2006). *Leisure in contemporary society*. (Second Edition). UK:Cabi Publishing, 7-160.
- Rojek, C. (2005). *Leisure theory: Principles and practice*. New York: Palgrave Macmillan, 15-51.
- Rojek, C., Shaw, S.M. and Veal, A.J. (Edit.) (2006). *A handbook of leisure studies*. London: Palgrave Macmillan Ltd, 55- 190.
- Rundle, B. (2009). *Time, space, and metaphysics*. USA: Oxford University press, 4.
- Sadık, F. (2013). Öğretmen adaylarının çevresel tutum ve bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(4), 69-82.
- Sargın, S. A., Baltacı, f., Katipoğlu, M., Erdik, C., Arbatlı, M. S., Karaardıç, H., Yumuşak, A. ve Büyükcengiz, M. (2016). Öğretmen adaylarının çevreye karşı bilgi, davranış ve tutum düzeylerinin araştırılması. *Education Sciences*, 11(1), 1-22.
- Seibold, D. R. (1980). *Attitude-verbal report-behavior relationships as causal processes: formalization; test, and communication implications*. (Edit. Cushman, D. P., McPhee, R. D.). Message-Attitude-Behavior Relationship: Theory, Methodology, And Application, New York: Academic Press Inc., 198.

- Sessions, G. (Edit.) (1995). *Deep ecology for the 21th century*. Ecology and Man a Viewpoint. ABD: Shambhala Publications, 131.
- Seydioğlu, H. (1997). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. (7. Baskı). İstanbul: Güzem Yayınları No:13, 41.
- Sheeley, I. H. (1973). *Outdoor recreation and the urban environment*. New York:The Macmillan Press, 1-114.
- Shippen, N.M. (2014). *Decolonizing time work, leisure, and freedom*. New York: Palgrave Macmillan, 36.
- Simonnet, D. (1990). *Çevrecilik*. (3. Baskı). (Çev. Şakiroğlu, M. S.). İstanbul: İletişim Yayınları, 8.
- Smith, J. R. and Hogg, M. A. (2008). *Social identity and attitudes*. (Edit.Crano, W. D. and Prisin, R.) USA:Attitudes and Attitude Change. Psychology Press, 337-348.
- Smith, T. M. and Smith, R.L. (2009). *Elements of ecology*. (Seventh Edition). Pearson International Edition, United States of America, 1-14.
- Sparrow, T. and Knight, A. (2006). *Applied EI: The importance of attitudes in developing emotional intelligence*. İngiltere: Jossey-Bass A Wiley Imprint, 26-46.
- Spracklen, K. (2009). *The meaning and purpose of leisure: habermas and leisure at the end of modernity*. London: Palgrave Macmillan, 2-13.
- Spracklen, K. (2013). *Leisure, sports and society*. New York: St. Martin Press, 1-241.
- Stokowski, P. A. (1994). *Leisure in society: A network structural perspective*. USA: Mansell Publishing Limited, 9-7.
- Subrahmanyam, N. S. and Sambamurty, A. V. S. S. (2000). *Ecology*. New Delhi: Narosa Publishing House, 16.
- Şama, E. (2003). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 99-110.
- Şimşek, Ş. ve Çelik, A. (Edit.) (2003). *Zaman yönetimi ve yönetsel zamanda etkinlik*. Ankara: Gazi Kitabevi, 3-18.
- Şişko, M. ve Demirhan, G. (2002). İlköğretim okulları ve liselerde öğrenim gören kız ve erkek öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 205-210.
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı*. (6. Baskı). (Edit. Baloğlu, M.) Using Multivariate Statistics. Ankara: Nobel Yayıncılık, 614.
- Tarman, B. ve Yiğit, M. F. (2014). *Nitel çalışma tasarımı*. (3. Baskı). (Edit. Bütün, M. ve Demir, S. B.). Qualitative Research& Evaluation Methods. Sage Publications, Inc. Ankara: Pegem Akademi, 243.

- Tarrant, A.M. and Green, G.T. (1999). Outdoor recreation and the predictive validity of environmental attitudes. *Leisure Sciences*, 21(1), 17-30.
- Teaff, J.D., Ernst, N.W. and Ernst, M. (1975). *An elderly attitude schedule*. Annual Meeting of the Gerontological Society. 28th Lousville, Kentucky, October 26-30.
- Teixeira, A. and Freire, T. (2013). The Leisure Attitude Scale: psychometrics properties of a short version for adolescents and young adults. *Leisure/Loisir*, 37(1), 57-67.
- Terekli, M. S., Erkan, M., Heper, E. ve Katırcı, H. (2000-26-27 Mayıs). *Serbest zaman endüstrisi içerisinde rekreasyon sporu*. 1. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi, Ankara, Bildiri Kitabı Cilt II, 146-152.
- Tezcan, M. (1977). *Boş zamanlar sosyolojisi*. Ankara:Doğan Matbaası, 3.
- Torkildsen, G. (1999). *Leisure ans recreation managment*. (Fourth edition). London: E & FN Spon, 2- 98.
- Torkildsen, R. (2005). *Leisure and recreation management*. Fifth Edition. New York: Routledge, 5.
- Tracy, B. (2004). *Time power: A proven system for getting more done in less time than you ever thought possible*. New York: American Management Association, 2.
- Tsai, C. Y., Huang, C.E. and Wu, M.T. (2014). The Relevant Study of Leisure Motivation, Leisure Attitude and Health Promotion Lifestyle of Elderly People in Taiwan. *International Scholarly and Scientific Research & Innovation*, 8(8), 2415-2418.
- Türk, M. (2013). *Çevre bilinci, yasal zorunluluktan sosyal sorumluluğa*. (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1-135.
- Türker, A. ve Özaltın-Türker, G. (2015). *Turizm çalışanlarının boş zaman tutumlarının ölçülmesi: Muğla ili örneği*. Akademik Bakış Dergisi, 51, Eylül-Ekim, 520-536.
- Uyanık, G. (2016). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin bilgi düzeylerinin ve tutumlarının incelenmesi. *Online Fen Eğitimi Dergisi*, 1(1), 30-41.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2006). Ortaöğretim öğrencileri için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240-250.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarına 'çevre ve insan' dersi ile gönüllü çevre kuruluşlarının etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33.
- Üstün, Ü.D., Gümüşgül, O., Işık, U., Demirel, D. H. ve Demirel, M. (2013). A comparison of environmental values: The effect of outdoor recreation. *International Journal of Sport Studies*, 3(10), 1023-1029.
- Volkwein-Caplan, K. A. E. (2004). *Culture, sport, and physical activity*. UK:Meyer & Meyer Sport, 12-63.

- Vural, H. ve Yılmaz, S. (2016). Ortaokul öğrencilerinin çevre ve doğa ile ilgili konularda bilgi ve davranış düzeylerinin belirlenmesi: Erzurum İli Örneği. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 107-115.
- Walker, G.J., Deng, J. and Chapman, R. (2007). Leisure attitudes: a follow-up study comparing Canadians, Chinese in Canada, and mainland Chinese. *World Leisure*, 49(4), 207-215.
- Williams, S. (1995). *Outdoor recreation and the urban environment*. Newyork: Routhledge, 4-6.
- Winniffrith, T. and Barrett, C. (1989). *The philosophy of leisure*. London: Macmillan Press, 1-22.
- Woodyer, T.L, Martin, D. and Carter, S. (2016). *Ludic geographies*. in (Horton, J., Evans, B., Skelton, T. eds.). Play, recreation, health and wellbeing. Geographies of Children and Young People, Singapore: Springer, 9, 2-3.
- Wright, R.T. (2008). *Environmental science*. (Tenth Edition). Pearson Education Inc., New Jersey, 28-29.
- Yaşaroğlu, C. ve Akdağ, M. (2013). İlköğretim birinci kademe için çevreye yönelik tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(13), 253-275.
- Yetim, A. (2011). *Sosyoloji ve spor*. Ankara: Berikan Yayınevi, 174.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 39-227.
- Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M. (2000). *Çevre bilimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 13-15.
- Zeidenitz, C., Mosler, H. J. and Hunziker, M. (2007). Outdoor recreation: From analysing motivations to furthering ecologically responsible behaviour. *Forest Snow and Landscape Research*, 81(1/2), 175–190.
- Zengin, S. (2013). *Çocuk ve gençlik merkezlerinde hizmet alan 12-18 yaş arası erkek çocuklarının beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum düzeyleri ile benlik saygılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adapazarı, 4.

Ek-1. Etik Komisyonu İzin Formları

Evrak Tarih ve Sayısı: 11/03/2018-E.41736

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : 77082166-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 17/11/2017 tarihli ve 14574941-199- 165075 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi **Tebessüm AYYILDIZ DURHAN**'ın, Prof.Dr.Suat **KARAKÜÇÜK**'ün danışmanlığında yürüttüğü "*Sportif Rekreasyon Faaliyetlerine Katılan Bireylerde Ekorekresyonel Tutum*" adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun 06.02.2018 tarih ve 01 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oy birliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Alper CEYLAN
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2018-75

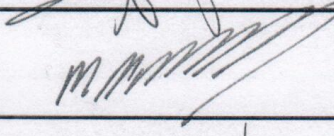
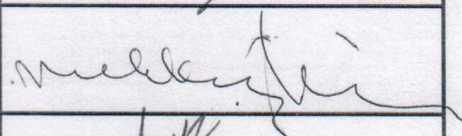
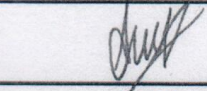
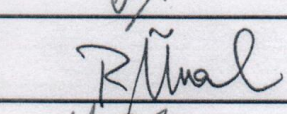
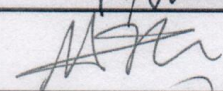
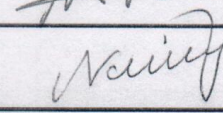
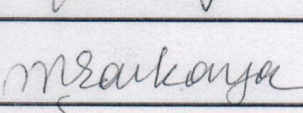
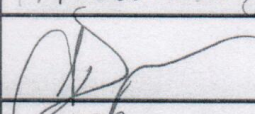
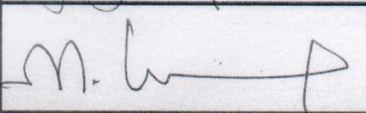
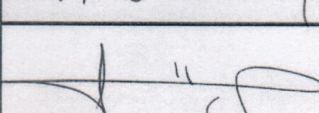
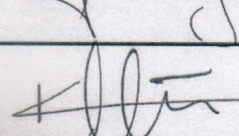
Ek:1 Liste

Ek-1. (devam) Etik Komisyonu İzin Formları

Evrak Tarih ve Sayısı: 14/03/2018-E.11869			
		T.C. GAZİ ÜNİVERSİTESİ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	
			
Sayı : 14574941-199- Konu : Etik Komisyon Gelen Cevap Bildirimi-Tebessüm AYYILDIZ DURHAN			
Sayın Tebessüm AYYILDIZ DURHAN			
Enstitümüz Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi Tebessüm AYYILDIZ DURHAN 'ın , etik kurul başvurusu ile ilgili olarak Üniversitemiz Etik Komisyonu'nun cevabi yazısı ekte gönderilmektedir. Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.			
		e-imzalıdır Doç. Dr. Aysel BERKKAN Enstitü Müdür Yardımcısı	
DAĞITIM Gereği: Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Başkanlığına		Bilgi: Sayın Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK Sayın Tebessüm AYYILDIZ DURHAN Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi	
			
Evrakı Doğrulamak İçin: https://belgedogrulama.gazi.edu.tr Emniyet Mah. Taç Sok. No: 3 06330 Eczacılık Fakültesi Dekanlık Binası 1. Kat Etiler Y.Mahalle/ANKARA Tel:0 (312) 202 33 87 Faks:0 (312) 212 49 85 Posta: saglikb@gazi.edu.tr , Internet Adresi : http://saglikb.gazi.edu.tr/		Pin: 28391 Bilgi için : Rabia Demirel Memur Telefon No:03122023254	
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.			

Ek-1. (devam) Etik Komisyonu İzin Formları

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU KATILIM LİSTESİ	
TOPLANTI TARİHİ : 06/02/2018	TOPLANTI SAYISI : 1
ADI-SOYADI	İMZA
Prof.Dr.Alper CEYLAN BAŞKAN	
Prof.Dr.Mustafa N.İLHAN BAŞKAN YRD.	
Prof.Dr.Mehmet KÜÇÜKKURT	
Prof.Dr.Aymelek GÖNENÇ	
Prof.Dr.Rahmi ÜNAL	
Prof.Dr.Mehmet Sayım KARACAN	
Prof.Dr.Naciye YILDIZ	
Prof.Dr.Mustafa SARIKAYA	
Prof.Dr.İbrahim DOĞAN	
Prof.Dr.C. Haluk BODUR	
Prof.Dr.Mustafa İLBAŞ	
Prof.Dr.Fusun DEMİREL	
Doç.Dr.Nihan KAFA	

Ek-2. Gönüllü Onam Formu

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
ETİK KOMİSYONU**

**KATILIMCILAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR
FORMU**

Değerli Öğrenciler;

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı bünyesinde doktora öğrencisi olan Tebessüm AYYILDIZ DURHAN tarafından yürütülen “Sportif Rekreasyon Faaliyetlerine Katılan Bireylerde Ekorekreasyonel Tutum” başlıklı doktora tez araştırması kapsamında değerli görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup, kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

Katılımcı Beyanı

“Sportif Rekreasyon Faaliyetlerine Katılan Bireylerde Ekorekreasyonel Tutum” başlıklı araştırmanın yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler aktarıldı. Araştırma kapsamında kişisel bilgilerimin gizli tutulacağı yönünde güvence aldım. Bana ait verilerin kullanımına izin veriyorum. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında kalmadan kendi onayım ile katılıyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

Gazi Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi
ANKARA

Katılımcı Adı Soyadı:

Adres:

Telefon:

Tarih ve İmza:

Ek-3. Ekorekreasyona Yönelik Tutum Ölçeği

Ekorekreasyon: Çevre dostu boş zaman değerlendirme aktivitelerini ifade etmektedir.

1. **Cinsiyetiniz?** Erkek () Kadın ()
2. **Yaşınız?**
3. **Eğitim durumunuz nedir?** Lise ve altı () Lisans () Lisansüstü ()
4. **Mesleğiniz nedir?** Çalışıyor/kamu () Çalışıyor/özel sektör () Çalışmıyor () Öğrenci ()
5. **Sizce gelir seviyeniz ne düzeydedir?**
Çok düşük () Düşük () Orta () Yüksek () Çok yüksek ()
6. **Medeni durumunuz?** Evli () Bekar ()
7. **Hiç bitki yetiştirdiniz mi?** Evet () Hayır ()
8. **Hiç hayvan beslediniz mi?** Evet () Hayır ()
9. **Günlük boş zaman süreniz ne kadardır?**
Hiç yok () 1-2 saatten az () 1-2 saat () 3-4 saat () 5-6 saat () 7 saat ve daha fazla ()
10. **Haftalık sahip olduğunuz boş zaman süresinin size göre yeterliliği nedir?**
Kesinlikle Yetersiz () Yetersiz () Normal () Yeterli () Kesinlikle Yeterli ()
11. **Boş zamanlarınızı verimli kullandığınızı düşünüyor musunuz?** Evet () Hayır ()
12. **Son bir yıl içinde boş zamanlarınızda doğal alanlara hangi sıklıkla gittiniz?**
(Orman, göl kenarı vb.)
Hiç gitmedim () Nadiren gittim () Bazen gittim () Çok sık gittim ()
13. **Ne kadar süredir ekorekreasyonel aktivitelerle katılmaktasınız?**
1 yıldan az () 1-2 yıl () 3-4 yıl () 5-6 yıl () 7 yıl ve daha fazla ()

Sayın Katılımcı Bilimsel bir araştırma için görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Lütfen soruları dikkatlice okuyunuz ve size en yakın gördüğünüz yanıtı işaretleyiniz. Teşekkürler...	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
<i>Aşağıdaki ifadeleri değerlendirerek sizin için en uygun olanın yanına (X) işareti koyunuz.</i>					
1. Ekorekreasyon çevre ile olan uyumumu artırır.					
2. Ekorekreasyon mutlu olmamı sağlar.					
3. Ekorekreasyon sosyalleşmemi olumlu yönde etkiler					
4. Ekorekreasyonun yaşam kalitemi arttırdığına inanırım.					
5. Ekorekreasyonun zihinsel açıdan dinlendirdiğini düşünürüm.					
6. Ekorekreasyonun özgüvenimi arttırdığına inanırım.					
7. Ekorekreasyona yönelik deneyimlerimi çevremle paylaşıyorum.					
8. Ekorekreasyon yaratıcılığımı geliştirir.					
9. Ekorekreasyona her yaş grubundan insanın katılabileceğini düşünürüm					
10. Ekorekreasyon için devletin teşvik edici faaliyetler düzenlemesi gerektiğine inanırım					
11. Ekorekreasyonun yaygınlaştırılmasında sosyal medyanın önemli olduğunu düşünürüm.					
12. Ekorekreasyonel aktivitelerde bilinçlendirme faaliyetlerinin gerekli olduğunu düşünürüm.					
13. Ekorekreasyon ile çevre bilincinin geliştiğine inanırım.					

Ek-3. (devam) Ekorekreasyona Yönelik Tutum Ölçeği

Sayın Katılımcı Bilimsel bir araştırma için görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Lütfen soruları dikkatlice okuyunuz ve size en yakın gördüğünüz yanıtı işaretleyiniz. Teşekkürler... <i>Aşağıdaki ifadeleri değerlendirerek sizin için en uygun olanın yanına (X) işareti koyunuz.</i>	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
14. Ekorekreasyonun bir rehabilitasyon aracı olduğu kanaatindeyim.					
15. Eğitim-öğretim programlarında ekorekreasyona yönelik daha çok ders olması gerektiğine inanırım.					
16. Ekorekreasyon konusunda yapılan bilimsel toplantılara katılıyorum (seminer, panel, konferans gibi).					
17. Ekorekreasyonel aktivitelere destek veren kuruluşlarda gönüllü olarak çalışırım.					
18. Ekorekreasyon ile ilgili tartışmalara katılıyorum.					
19. Çevre ve rekreasyon ile ilgili kanun, politika ve yönetmelikleri takip ederim.					
20. Ekorekreasyona yönelik yapıcı öneriler geliştiririm.					
21. Ekorekreasyonun zaman kaybı olduğuna inanırım.					
22. Ekorekreasyondan hoşlanmam.					
23. Ekorekreasyon aktivitelerinde sıkılırım.					
24. Ekorekreasyonu başkalarına önermem.					
25. Ekorekreasyonel aktivitelerde insanların attıkları çöpleri toplayıp çöp kutusuna atarım.					
26. Ekorekreasyonel aktivitelerde çevre kirliliğini önlemek için alınabilecek önlemleri bilirim.					
27. Ekorekreasyonel aktivitelerde çevreye zarar veren insanları uyarırım.					
28. Rekreasyon, çevre ve doğa ile ilgili televizyon programlarını izlerim.					
29. Ekorekreasyon hayvanlarla yakın ilişki kurmamı sağlar.					
30. Ekorekreasyon bitkileri tanımamı sağlar.					
31. Ekorekreasyon zor doğa koşullarıyla başa çıkmayı deneyimlememi sağlar.					

Teşekkürler...

Ekorekreasyona yönelik tutum ölçeği alt boyutları ve maddeleri

Alt boyutlar	Maddeler
Bireysel	1,2,3,4,5,6,7,8
Toplumsal	9,10,11,12,13,14,15
Davranış	16,17,18,19,20
*Antipati	21,22,23,24
Çevresel Duyarlılık	25,26,27,28
Doğayla İletişim	29,30,31

*Toplam puanlar alınırken ters kodlanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Tebessüm AYYILDIZ DURHAN
 Uyuğu : T.C
 Doğum tarihi ve yeri : 1986/ Bursa
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 03122023590
 e-mail : tebessum@gazi.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi/ Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı	Devam ediyor
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Programı	2014
Lisans	Universita' degli Studi dell'Aquila - İtalya / Erasmus Programı Universitatea Ovidius Constanta - Romanya / Erasmus Staj Hareketliliği Programı Adnan Menderes Üniversitesi/Rekreasyon Bölümü	2011
Lise	Nilüfer M.Kemal Coşkunöz A.T.L	2004

İş Deneyimi

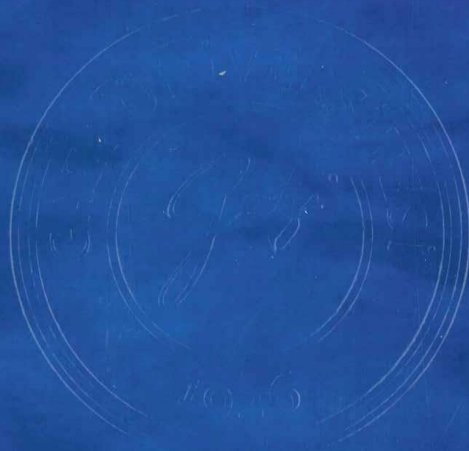
Yıl	Yer	Görev
2012-Devam ediyor	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

Gazili olma ayıcalığıdır

